

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА»**

29 жовтня 2024 року

«Актуальні проблеми приватного права»

УДК: 347.1(06)

Актуальні проблеми приватного права: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, м. Ірпінь, 29 жовтня 2024 року. Ірпінь: Державний податковий університет, 2024. 145 с.

Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу ННІ права ДПУ (протокол № 4 від 02.11.2024 року)

Рекомендовано до друку Вченою радою ННІ права ДПУ (протокол № 4 від 13.11.2024 року)

У матеріалах представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну інтернет-конференцію «Актуальні проблеми приватного права», яку було організовано кафедрою цивільного права та процесу ННІ права ДПУ 29 жовтня 2024 року у м. Ірпені.

Організаційний комітет Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. Відповідальність за достовірність інформації несуть учасники та їх наукові керівники. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані ними.

«Актуальні проблеми приватного права»

Організаційний комітет:

Голова:

Новицька Наталія Борисівна – д.ю.н., професор, в.о. завідувача кафедри цивільного права та процесу;

Заступник Голови:

Рябченко Юрій Юрійович – д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права та процесу;

Члени організаційного комітету:

Дяченко Сергій Вікторович – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу;

Котович Ігор Олександрович – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу;

Лаговська Наталія Валеріївна – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу;

Менів Любов Дмитрівна – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу;

Миколаєць Вікторія Анатоліївна – д.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу;

Мілевська Альона Олександрівна – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу;

Обривкіна Оксана Миколаївна – к.п.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу;

Самілик Людмила Олексіївна – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу;

Чеховська Ірина Василівна – д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права та процесу;

«Актуальні проблеми приватного права»

ЗМІСТ

Учасник конференції	Тема наукової доповіді	Стор.
Короєд С.О.	Проблеми законодавчого регулювання та судової практики застосування мораторію на виселення з іпотечного житла у період дії воєнного стану	7
Кройтор В.А.	Роль суду в цивільному процесі України	9
Чеховська І.В.	Правове регулювання форм сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Іспанії	11
Колісник О.В.	Питання перегляду заочного рішення у правових позиціях Верховного Суду	15
Мороз Ю.А.	Відповідальність на ринку біоцидних продуктів: досвід Австрії	17
Шаповал Л.І.	Захист майнових прав за допомогою шлюбного договору в Україні та деяких інших країнах	19
Аніщенко К.М.	Міжнародно-правові стандарти у сфері регулювання відносин, що пов'язані з визначенням (зміною) місця проживання дитини	22
Анохіна Я.В.	Особливості та наслідки припинення шлюбно-сімейних правових відносин	25
Білецька Д.С. Василенко Д.О.	Законодавчі засади забезпечення прав дитини на сімейне виховання під час воєнного стану	27
Білінська Ю.О. Добровольська Ю.О.	Особливості цивільної відповідальності працівників правоохоронних органів	30
Вербіцький А.С.	Актуальні проблеми інтелектуальної власності в епоху штучного інтелекту	33
Вербовий А.О.	Позасудовий порядок захисту авторських та суміжних прав	35
Войналович О.В.	Особливості договору купівлі-продажу квартири за цивільним законодавством України	38
Гаврилюк В.С.	Проблематика питання поділу майна подружжя: основні аспекти та принципи	40
Гапчак Т.Є.	Особливості захисту прав споживачів у сфері медичних послуг	42
Голодюк Д.А.	Колективне управління авторськими правами: міжнародний досвід	45
Горайчук А. С. Скаун С.В.	Захист прав споживачів в умовах воєнного стану в Україні поняття та особливості договору про надання медичних послуг	48
Грень В.П.	Правова природа договору зберігання	50
Дудник О.М.	Роль громадських організацій та цифровізації у захисті прав споживачів	52
Дяченко В.С.	Поняття та особливості договору про надання медичних послуг	56
Інгульська Д.А.	Медіація як спосіб мирного вирішення сімейних спорів. Практика	58
Ковальчук Д.О.	Правова охорона та захист комп'ютерних програм та ігор: міжнародний досвід	60
Козлова В.П.	Міжнародні стандарти захисту прав споживачів та їх імплементація в українське законодавство	62
Кондрашкін В.В.	Правове регулювання вільного використання об'єктів авторського права без дозволу автора	65

Корольчук К.Р.	Окремі аспекти захисту прав споживачів	69
Костюк В.І.	Окремі питання захисту прав та інтересів одного з батьків, що проживає окремо від дитини в умовах сьогодення	71
Кримчанін Б.А.	Захист цивільних прав незахищених верств населення	74
Кучин Т. Р.	Особливості захисту права власності на земельну ділянку: сучасні реалії	76
Лазаренко Д.О.	Аліментні зобов'язання в умовах воєнного стану	80
Липницька А.М.	Аліменти за домовленістю	81
Любовець Д.О.	Судові повідомлення через ЄСІТС	83
Ляхімець В.Ю.	До питання протидії мобінгу в трудових колективах	86
Масановець Д.С. Шкуренко Ю.Ю.	Особливості захисту прав власності в період воєнного стану в Україні	88
Михайлова С. І.	Правові аспекти стягнення витрат на правову допомогу в судових процесах : національне та міжнародне регулювання	90
Михалик М.І.	Актуальні питання забезпечення права споживачів на безпечну продукцію	93
Мосьпак С. Д.	Державна податкова служба як особа юридична публічного права	96
Немировська П.В.	Використання технологій штучного інтелекту у рекламі: правовий вимір	98
Обруч Я. Ю.	Місце сімейного права в системі права України	101
Олійник С.В.	Третейський суд в Україні: законодавче регулювання та практика застосування	104
Пуха М. В.	Актуальні проблеми судового захисту цивільних прав в умовах воєнного стану	107
Романенкова А.Ю.	Визначення місця проживання дитини в умовах воєнного стану: аналіз інших істотних обставин за ст. 161 ск України	110
Рябко Є.О.	Теоретико-правова модель процедур примирення в цивільному судочинстві України	113
Рябовіл К.	Використання альтернативних механізмів вирішення спорів у сфері захисту прав споживачів	116
Солдаткіна А. А.	Особливості судового захисту прав неповнолітніх та їх законних представників	118
Сташенко Я.А.	Фраудаторні договори у приватному праві	121
Стеценко А. А.	Особливості предмета доказування у справах про примусове виселення	124
Стукало Н.Ю.	Роль медіації в розв'язанні конфліктів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди через лікарські помилки: міжнародний досвід та українська практика	126
Тімонов А. І.,	Закритий розгляд цивільних справ в цивільному судочинстві України	129
Ткачук В.В.	Правові аспекти міжнародного усиновлення дітей	131
Фірскіна К.М.	Проблеми доказування у цивільному процесі	133
Хорольська А.О.	Сучасні підходи класифікації суб'єктів у справах про Адміністративні правопорушення, пов'язаних з корупцією	135
Шипоша А.В.	Порівняльний аналіз правового регулювання відшкодування моральної шкоди в Україні та за кордоном	137

Школьна В.В.	Авторське право та суміжні права	140
Михалевич С. М.	Позови, що впливають з обов'язку членів сім'ї по утриманню	143

Короєд Сергій Олександрович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та публічного управління
Заклад вищої освіти "Університет Короля Данила"

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ МОРАТОРІЇ НА ВИСЕЛЕННЯ З ІПОТЕЧНОГО ЖИТЛА У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією із підстав для виселення особи є звернення стягнення на передані в іпотеку житловий будинок чи житлове приміщення (ст. 40 Закону України “Про іпотеку”). Прийнятим Законом України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану” від 15 березня 2022 року № 2120-ІХ (набрав чинності 17 березня 2022 року)

Прикінцеві положення Закону України “Про іпотеку” було доповнено новим пунктом 5-2, згідно з яким у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування щодо нерухомого майна (нерухомості), що належить фізичним особам та перебуває в іпотеці за споживчими кредитами, зупиняється дія, зокрема, статті 40 “(у частині виселення мешканців із житлових будинків та приміщень, переданих в іпотеку, щодо яких є судові рішення про звернення стягнення на такі об’єкти)”. Тобто було запроваджено так званий “мораторій” на виселення з іпотечного житла у період дії воєнного стану.

З буквального тлумачення зазначених законодавчих змін випливає, що заборона на виселення з іпотечного житла у період дії воєнного стану застосовується лише якщо є судові рішення про звернення стягнення на такі об’єкти. Водночас стаття 40 Закону України “Про іпотеку” передбачає примусове виселення на підставі рішення суду у випадку звернення стягнення на іпотечне житло саме шляхом позасудового врегулювання на підставі договору (а не на підставі рішення суду про звернення стягнення на такі об’єкти, як це передбачено вказаними законодавчими змінами).

У зв’язку з цим, по-перше, неврегульованою залишається ситуація, коли звернення стягнення шляхом позасудового врегулювання на підставі договору відбулося до 17 березня 2022 року, а позов про виселення розглядається вже після вказаної дати. При цьому в одній зі справ, в якій розглядалась вимога про виселення з іпотечного житла, на яке кредитор “звернув стягнення шляхом визнання права власності на нього” ще до запровадження вищевказаного мораторію, Велика Палата Верховного Суду, погоджуючись із рішенням апеляційного суду про виселення боржника з іпотечного житла, вважала за необхідне застосувати вищевказаний Закон (мораторій на виселення) в цій справі та зупинити виконання постанови апеляційного суду в частині виселення відповідачки із житлового будинку на період дії в Україні воєнного стану та на тридцятиденний строк після його припинення або скасування [1]. Хоча, як було зазначено вище, дію статті 40 Закону України “Про іпотеку” було зупинено саме у частині тих об’єктів іпотеки, щодо яких є судові рішення про звернення на них стягнення (а не шляхом позасудового врегулювання на підставі договору – зокрема шляхом визнання права власності предмет іпотеки).

По-друге, незрозумілими є дії суду при вирішенні позову про виселення в порядку ч. 3 ст. 39 Закону одночасно із вимогою про звернення стягнення на предмет іпотеки, тобто коли ще не існує судового рішення про звернення стягнення на такі об'єкти (адже дію статті 40 Закону зупинено саме у частині виселення мешканців із житлових будинків та приміщень, переданих в іпотеку, щодо яких вже є судові рішення про звернення стягнення на такі об'єкти).

По-третє, судова практика свідчить, що Верховний Суд, ухвалюючи рішення по суті спору (чи-то про виселення з іпотечного житла, чи-то про звернення стягнення на іпотечне житло) на підставі вказаних законодавчих змін зазначає в резолютивній частині судового рішення про зупинення виконання рішення суду у частині виселення відповідачів із житлового приміщення або звернення на нього стягнення на період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування. Проте, таких процесуальних повноважень суд не має і процесуальні підстави зазначати про це в резолютивній частині судового рішення теж відсутні (Верховний Суд може зупинити лише виконання рішення апеляційного суду за клопотанням особи, яка подала касаційну скаргу до закінчення його перегляду в касаційному порядку. Також суд може зупинити виконання за виконавчим документом до розгляду заяви про виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню). Не передбачена можливість зупинення виконання судового рішення про виселення з іпотечного житла й у пункті 5-2 Прикінцевих положень Закону України “Про іпотеку”.

Як вбачається із наведених вище законодавчих змін, у пункті 5-2 Прикінцевих положень Закону України “Про іпотеку” законодавцем було зупинено дію вищевказаної статті 40 саме у частині виселення мешканців із житлових будинків та приміщень, переданих в іпотеку, і щодо яких є судові рішення про звернення стягнення на такі об'єкти (тобто мова йде про попереднє застосування саме судового порядку звернення стягнення на предмет іпотеки, а не шляхом позасудового врегулювання на підставі договору). При цьому таке звернення стягнення мало відбутись до введення вказаного мораторію. Так, в одній зі справ Верховний Суд зупинив виконання своєї постанови у частині виселення відповідача із житлового приміщення на період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування, ухваливши при цьому рішення по суті позовних вимог про виселення відповідача з іпотечного житла, на яке попередньо іншим рішенням суду було звернено стягнення як на предмет іпотеки шляхом його продажу банком з укладенням від імені іпотекодавців договору купівлі-продажу з іншою особою – покупцем [2].

Водночас, незважаючи на очевидне недвозначне розуміння норми пункту 5-2 Прикінцевих положень Закону України “Про іпотеку” у системному зв'язку зі статтею 40 цього Закону, практика Верховного Суду паралельно йде шляхом розширювального тлумачення зазначеної норми, у зв'язку з чим Верховний Суд також зупиняє виконання судових рішень в частині виселення з іпотечного житла, на яке попередньо відбулося звернення стягнення саме шляхом позасудового врегулювання на підставі договору (а не на підставі рішення суду, як це прямо зазначено у пункті 5-2 Прикінцевих положень Закону України “Про іпотеку”). Таке розширювальне тлумачення вказаної норми, наприклад, було застосовано Верховним Судом у справі, предметом позову в якій було виселення мешканців з іпотечної

квартири, право власності на яку як предмет іпотеки попередньо набув банк саме в позасудовому порядку [3].

Таким чином, проведений нами науково-практичний аналіз вказаних законодавчих змін до Закону України “Про іпотеку” (пункту 5-2 Прикінцевих положень), якими встановлено мораторій на виселення з іпотечного житла в період дії воєнного стану, а також судової практики їх застосування у взаємозв’язку із положеннями ЦПК України і Закону України “Про виконавче провадження”, дає підстави для висновку, що вказані законодавчі зміни передбачають зупинення дії відповідних статей Закону України “Про іпотеку”, зокрема статті 40, якою передбачено примусове виселення з іпотечного житла, *проте не визначають це ані в якості підстав для зупинення виконання судових рішень про виселення, ані в якості підстав для зупинення вчинення виконавчих дій*. Водночас сам факт зупинення дії статті 40 Закону України “Про іпотеку” хоч й означає неможливість застосування передбаченого цією статтею механізму примусового виселення, *проте не виключає можливості ухвалення судом рішення про виселення (як результат вирішення матеріально-правової вимоги)*. А відтак, з метою забезпечення реалізації на практиці вказаного мораторію, Верховним Судом запроваджено практику зупинення виконання судових рішень (із зазначенням про це в резолютивній частині), що, на нашу думку, *є нічим іншим, як визначенням порядку і строку виконання рішення суду судом, який ухвалив таке рішення в порядку ч. 1 ст. 267 ЦПК України*, що забезпечує правову визначеність і передбачуваність на стадії примусового виконання, гарантує стабільність правового регулювання відносин в зазначеній сфері і правовий статус мешканців іпотечного житла. Разом з тим, для розмежування стадій судового розгляду і примусового виконання, все ж таки *необхідним є доповнення положень статті 34 Закону України “Про виконавче провадження” відповідною обов’язковою підставою зупинення виконавчих дій у випадках і на строк, які передбачені законами України*.

Список використаних джерел:

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 березня 2023 року, судова справа № 361/4481/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110111441>.
2. Постанова Верховного Суду від 23 листопада 2022 року, судова справа № 209/2032/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107706572>.
3. Постанова Верховного Суду від 04 жовтня 2023 року, судова справа № 125/1144/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114187290>.

Кройтор Володимир Андрійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу,
Харківський національний університет внутрішніх справ

РОЛЬ СУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Сучасні демократичні реформи в Україні безпосередньо позначаються на необхідності подальшого становлення та розвитку національного судоустрою,

підвищення ефективності здійснення правосуддя, оновлення процесуального законодавства й створення системи судочинства відповідно до європейських стандартів правосуддя. При розробці, прийнятті чинного ЦПК України, у тому числі й тих положень, що стосуються основних засад (принципів) цивільного процесу, були враховані базові постулати, закладені в міжнародно-правових актах, ратифікованих Україною.

Зокрема, ЦПК України базується на закріпленні принципів цивільного процесу згідно зі ст. 8 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., в якій закріплено право кожної людини на ефективне відновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй Конституцією та законом. Крім того, ЦПК України відображає основні положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і Протоколів до неї, що стали в результаті ратифікації їх Україною 17 липня 1997 р. складовою частиною національного законодавства, а також ст. 55 Конституції України, що проголосила захист судом прав і свобод людини і громадянина.

Як вбачається, право на доступність до правосуддя, а також право на справедливий судовий розгляд, які закріплені в конвенційних нормах, є абстрактними, а персоніфікуються вони лише в конкретному процесі та стосовно певного кола суб'єктів процесуальної діяльності, якими є насамперед сторони та інші заінтересовані особи.

Відповідно, вважаємо, що одним із основних складових, змістовних елементів права на справедливий судовий розгляд, яке притаманне заінтересованим суб'єктам процесуальної діяльності, є належна судова процедура, яка, на наш погляд, є результатом побудови на законодавчому рівні певної моделі цивільного судочинства. Цивільне судочинство може бути побудоване на змагальному або слідчому принципах, залежно від того, на кого законодавець покладає обов'язок по збиранню доказів, необхідних для вирішення цивільної справи.

Наведене дозволяє виокремити такі моделі цивільного судочинства: 1) змагальну, що ґрунтується на змагальних засадах, при цьому слідчі засади суттєво обмежені, а також 2) слідчу модель цивільного судочинства, яка базується на необмежених повноваженнях суду стосовно збирання доказового матеріалу при суттєво обмежених змагальних засадах. Щодо можливості побудови системи судочинства на паритетних засадах, тобто на рівномірному співвідношенні змагальних і слідчих засад, то фактично це неможливо здійснити, а судочинство завжди тяжітиме або до змагальної системи, або до слідчої моделі судочинства. При цьому слід зазначити, що історичний досвід розвитку процесуального законодавства, перш за все вітчизняного, дозволяє зробити висновок про неможливість існування змагальної або слідчої моделі цивільного судочинства в ідеальному вигляді. На тих чи інших етапах соціально-економічного розвитку суспільства змінювались і моделі цивільного судочинства, втілюючи в собі більшою чи меншою мірою змагальні засади. Пріоритет слідчих або змагальних засад і визначає тип моделі цивільного судочинства.

Аргументація переваги моделі цивільного судочинства, яка побудована на принципі змагальності, є актуальною й зараз, але при моделюванні цивільного судочинства, яке є певним інструментарієм захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, а також державних і суспільних інтересів, необхідно

враховувати історичні, соціально-економічні особливості розвитку суспільства, а також рівень розвитку законодавства, але про це мова піде далі.

Еволюції розвитку принципу змагальності та побудови моделей судочинства зазнало процесуальне законодавство інших країн, яке має значну історію з цієї проблеми. Аналізуючи міжнародну практику функціонування цивільного судочинства, можна констатувати, що в сучасних умовах простежується тенденція відходу від засад «чистої» змагальності шляхом розширення повноважень судових органів. У світі вже зрозуміли та не розглядають активну участь судді в установленні істини як нехтування принципом змагальності.

Висновки. Таким чином, виходячи із конвенційних вимог щодо права на справедливий судовий розгляд, тлумачення цих норм Європейським судом з прав людини та прецедентної практики Європейського суду з прав людини, можна зробити висновок, що реалізація права на справедливий судовий розгляд можлива лише при дотриманні певних умов, які полягають у створенні належної судової процедури на підставі вдосконалення змагальної моделі цивільного судочинства, оскільки очевидним є той факт, що поза змагальним процесом навряд чи можливо створити належні судові процедури. Подальший рух на оптимізацію судових процедур безумовно пов'язаний з удосконаленням існуючої змагальної моделі вітчизняного цивільного судочинства, що є фактично світовою тенденцією.

Слід зазначити, що з розвитком суспільства всі принципи цивільного процесуального права мають вдосконалюватись насамперед з урахуванням потреб політичних і соціально-економічних перетворень, подальшого забезпечення гарантій захисту прав громадян, їх об'єднань і державних інтересів, а також підвищення ефективності судової діяльності в забезпеченні законності та справедливості. На сучасному етапі розвитку України нагальною є необхідність, зокрема, в закріпленні в ЦПК України зазначених виключень з принципу змагальності, що буде відображати демократичну спрямованість цивільного судочинства.

Чеховська Ірина Василівна,
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФОРМ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В ІСПАНІЇ

Збройна агресія РФ проти нашої країни значно вплинула на збільшення кількості вразливих категорій дітей. Так, внаслідок воєнних дій загальна чисельність дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні складає близько 70 тисяч осіб. Тільки внаслідок воєнних дій понад 13 тисяч дітей залишилися без батьківського піклування, 1759 із них стали сиротами [1].

Наведене вище обумовлює необхідність перегляду законодавства щодо регулювання системи сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, з метою створення для них умов проживання, максимально наближених до сімейного оточення. У зв'язку з цим, доцільним є вивчення

зарубіжного досвіду щодо законодавчого регулювання форм сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, задля прийняття в Україні рішень у найкращих інтересах дітей.

У цьому контексті видається доречним вивчення досвіду Іспанії – країни, яка ще у 2003 році сформувала і реалізує державну сімейну політику орієнтовану саме на найкращі інтереси дітей [2, с. 236-248; 3].

Іспанія є однією із країн Європейського Союзу (далі – ЄС) і, відтак, орієнтована на законодавство ЄС. Проте слід зазначити, що відсутні єдині імперативні норми і правила щодо визначення форм сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Кожна держава-член ЄС застосовує в цьому питанні власне внутрішнє право. Це пов'язано з тим, що згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) (далі – Договір про ЄС) [4] ЄС не має компетенції щодо уніфікації або гармонізації матеріального сімейного і спадкового права держав-членів, окрім заходів у сфері судової співпраці в цивільних справах, що мають транскордонні наслідки (стаття 65 Договору про ЄС).

Проте, всі держави-члени ЄС поділяють загальні принципи щодо захисту прав та інтересів дітей, що закріплені в міжнародних і європейських конвенціях, приєднуються до рекомендацій Європейського Парламенту, Комітету міністрів Ради Європи, а також спираються на певні уніфіковані підходи, визначені цивільно-правовою доктриною.

Акцентуємо увагу на те, що у питаннях опіки пріоритетним визнається законодавство держав-членів ЄС, однак необхідно звернутися до Регламенту Ради (ЄС) 2019/1111 про юрисдикцію, визнання та виконання рішень у шлюбних справах, у справах про батьківські права та обов'язки та міжнародне викрадення дітей (далі – Регламент) [5], відповідно до якого функціонування сфери правосуддя в ЄС враховує різні правові системи та традиції держав-членів ЄС. Так, відповідно до статті 30 Регламенту рішення, прийняте в державі-члені ЄС, визнається в інших державах-членах без необхідності спеціального провадження. Водночас підкреслюється, що ЄС несе відповідальність за сприяння судовому (юридичному) співробітництву в цивільних справах, які мають транскордонні наслідки, що відповідає змісту статті 65 Договору про ЄС. Серед іншого, сфера застосування Регламенту включає будь-яку форму влаштування дитини в прийомну сім'ю або під інституційну опіку (пункт 11 Преамбули).

Слід зазначити, що Радою Європи також напрацьовано низку документів рекомендаційного характеру із зазначеного питання. Зокрема, у Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № R (87) 6 від 20 березня 1987 року про прийомні сім'ї зазначено, що «головним пріоритетом держави має бути забезпечення замінної сімейної опіки завжди, коли це можливо» [6]. Як зазначено в документі, прийомна сім'я має місце, коли дитина довірена іншим особам, парі або окремій особі («прийомні батьки»), які піклуються про дитину довгий абоневизначений час, і які не мають законної опіки над дитиною та не є її батьками. Основною тезою Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № Rec (2005) 5 від 16 березня 2005 року про права дітей, які проживають в інтернатних закладах, є те, що перебування дитини в інтернатному закладі варто розглядати як виняток, який повинен бути усунений за першої сприятливої можливості

влаштування її в сім'ю [7].

Безпосередньо в Іспанії питання опіки врегульовано відповідно до цивільного законодавства, а також законів «Про правовий захист неповнолітніх, часткову зміну Цивільного кодексу і Цивільно-процесуального закону» [8] 1996 року і «Про внесення змін до системи захисту дітей та підлітків» 2015 року [9]. Положеннями останнього змінено систему захисту дітей і підлітків відповідно до принципів, закладених у Міжнародній Конвенції про права дитини. Так, у нормах статті 12 визначено керівні принципи реформування закладів захисту дітей і підлітків із вказівкою на те, що пріоритет надаватиметься заходам постійного характеру над тимчасовими, сімейним заходам над інтернатними і заходам за згодою над тимчасовими. Крім того, зазначена стаття встановлює обов'язок державних установ щодо перегляду у визначені строки прийнятих заходів захисту. Відповідно до статті 21 визначено пріоритетність сімейного догляду над інтернатним, оскільки дитині для адекватного розвитку особистості потрібне сімейне середовище. Інтернатне виховання застосовується як виняток у випадках, коли необхідна госпіталізація або коли опіка в інтернаті відповідає найкращим інтересам дитини.

У цьому ж контексті змінено й законодавчі підходи до опіки над дітьми, визначені Цивільним кодексом Іспанії [10] (далі – ЦК). Зокрема, ЦК доповнено положенням про пріоритет сімейного піклування над інтернатним. Відповідно до статті 173 ЦК сімейна опіка (патронатне виховання) забезпечує повну участь неповнолітнього в житті сім'ї і покладає на особу, яка приймає неповнолітню особу, обов'язки щодо піклування, повне утримання, забезпечення харчуванням, виховання в атмосфері любові та ніжності. У випадку, коли неповнолітня особа має інвалідність, така особа повинна продовжувати отримувати спеціалізовану допомогу або прийняти інші види допомоги, які більше відповідають її потребам.

Варто зазначити, що патронат над неповнолітнім припиняється: за рішенням суду; за рішенням публічного органу, за власною ініціативою або за поданням прокуратури, батьків, опікунів, патронатних вихователів або самої неповнолітньої особи, якщо вона досягла достатньої зрілості, коли це визнано необхідним для захисту її інтересів, з урахуванням позиції патронатних вихователів, неповнолітньої особи, її батьків або опікунів; у разі смерті або оголошення померлим патронатного вихователя (вихователів) неповнолітнього; після досягнення дитиною повноліття.

Щодо регіонального регулювання форм сімейного піклування, то автономні співтовариства, які є територіально-адміністративними одиницями, мають власні закони, що ґрунтуються на національному законодавстві та міжнародному праві.

До дітей, які потребують вжиття щодо них заходів опіки, застосовується термін «дитина, яка перебуває в безпорадному стані». Сімейна патронатна опіка здійснюється як у розширеній сім'ї самої дитини (реалізується родичами дитини), такі в чужій сім'ї. Залежно від тривалості, опіка може мати різні форми [11]. Тимчасовий сімейний прийом (опіка), який передбачає тимчасове розміщення дитини в залежності від поточної ситуації з її подальшою реінтеграцією у власну сім'ю або до тих пір, поки буде прийнято захід захисту, який є більш стабільним за своєю природою. Така прийомна опіка триває максимум два роки, якщо в найкращих інтересах неповнолітнього не вбачається подовження цього заходу. Постійний сімейний прийом (опіка) встановлюється або наприкінці дворічного періоду тимчасової опіки, якщо реінтеграція у власну сім'ю неможлива, або безпосередньо у

випадках неповнолітніх з особливими потребами, або коли цього вимагають обставини неповнолітнього та його сім'ї.

Патронатна сімейна опіка по відношенню до неповнолітніх з особливими потребами є спеціалізованою, якщо вона здійснюється в сім'ї, в якій один із її членів має кваліфікацію, досвід і спеціальну підготовку для виконання такої функції. Така особа має право на отримання відповідної фінансової компенсації.

Спеціалізоване патронатне виховання може бути професійним, якщо у патронатного вихователя є кваліфікація, досвід і спеціальна підготовка, а також наявні трудові відносини з компетентною державною організацією.

Крім того, застосовується і така форма, як невідкладний сімейний прийом, розрахований переважно на дітей віком до шести років, тривалістю не більше шести місяців із подальшим вирішенням питання про відповідний захід захисту в сім'ї.

Після настання повноліття особам, які перебували під сімейним патронатом, надається державна соціальна допомога. Так, особи віком від 18 до 22 років, які походять із центрів захисту дітей або є абсолютними сиротами, мають право на отримання мінімального життєвого доходу [12].

Економічну підтримку дітям-сиротам після настання повноліття надають такожі професійні фонди. Наприклад, Фонд сиріт Національного корпусу поліції надає таким особам допомогу у формі: звичайної фінансової допомоги до настання 24 років[13]. Така допомога у 2024 році сягає від 240 євро до 400 євро в місяць; допомоги у зв'язку з початком навчального року – від 130 євро до 300 євро; заохочення до навчання особам у віці від 24 років до 26 років у розмірі від 158 до 4200 євро (для освітнього і професійного навчання).

Підсумовуючи варто зазначити, що в Іспанії переважною формою сімейного патронату є прийомна сім'я, а поняття «дитячий будинок сімейного типу» відсутнє.

Список використаних джерел:

1. Куцова М. Без батьків під час війни: яка ситуація із сиротами в Україні. URL.: <https://voices.org.ua/news/bez-batkiv-pid-chas-viyny-iaka-sytuatsiia-iz-syrotamy-v-ukraini/>
2. Чеховська І. В. Державна сімейна політика в Україні: теорія та практика реалізації: [монографія]. Кам'янець-Подільський, ТОВ «Друкарня «Рута», 2013, 736 с.
3. Чеховська І. В. Теоретико-методологічні аспекти дослідження проблем сучасної сімейної політики України. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2010. № 1 (48). С. 229–238.
4. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25.03.1957 року (консолідована версія станом на 1 січня 2005 року). URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
5. Council Regulation (EU) 2019/1111 of 25 June 2019 on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/1111/oj>; EU and family law. URL: <https://www.citizensinformation.ie/en/birth-family-relationships/eu-and-family-law/>

6. COUNCIL OF EUROPE COMMITTEE OF MINISTERS. RECOMMENDATION № R (87) 6 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON FOSTER FAMILIES¹ (Adopted by the Committee of Ministers on 20 March 1987 at the 405th meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://rm.coe.int/rec-87-6e-on-foster-families/1680a3b3e7>

7. Recommendation Rec (2005)5 of the Committee of Ministers to Member States on the Rights of Children Living in Residential Institutions (Adopted by the Committee of Ministers on 16 March 2005 at the 919th meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://www.refworld.org/legal/resolution/coeministers/2005/en/13629>

8. Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de Protección Jurídica del Menor, de modificación parcial del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-1069>

9. Ley 26/2015, de 28 de julio, de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-8470>

10. Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763>

11. Acogimiento Familiar. URL: <https://www.mdsocialesa2030.gob.es/derechos-sociales/infancia-y-adolescencia/acogimiento-familiar.htm>

12. Ley 19/2021, de 20 de diciembre, por la que se establece el ingreso mínimo vital. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2021-21007>

13. APOYO ASISTENCIAL. URL: <https://www.fundacion-huerfanos.org/hasta-cumplir-los-24/#:~:text=APOYO%20ECON%20C3%93MICO,produce%20al%20comienzo%20del%20curso>

Колісник Олена Вікторівна,
кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПИТАННЯ ПЕРЕГЛЯДУ ЗАОЧНОГО РІШЕННЯ У ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЯХ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Заочний розгляд справ є дієвим механізмом захисту прав позивачів від недобросовісних дій чи бездіяльності відповідача, який ухиляється від явки на судові засідання, провокуючи затягування вирішення спору. Проте, є певні алгоритми у правовому регулюванні цього інституту, які дозволяють відповідачеві не просто захистити себе у разі, якщо його неявка сталася через поважні причини, але й дає йому можливість зловживати наданим йому правом із перегляду заочного рішення. Подібна ситуація викликала розбіжності у правовому тлумаченні положень ст. 287 ЦПК щодо повноважень суду першої інстанції при розгляді заяви про перегляд заочного рішення, поданої з пропущенням строку.

12 червня 2019 року Велика Палата Верховного Суду у справі № 761/23218/17 [1] постановила ухвалу, якою закрила провадження у справі у зв'язку з тим, що ухвала про залишення без розгляду заяви про перегляд заочного рішення не може бути

об'єктом апеляційного оскарження окремо від рішення суду (оскільки не міститься у переліку відповідних ухвал, передбачених ст. 353 ЦПК), а відповідно і не підлягає оскарженню в касаційному порядку.

Вважаючи, що такий підхід «унеможливиює гарантоване статтею 129 Конституції України право на апеляційне оскарження судового рішення для особи, заяву про перегляд заочного рішення якої суд першої інстанції залишив без розгляду», Велика Палата Верховного Суду у постанові від 09 листопада 2021 р. у справі № 214/5505/16 [2] визначила, що потрібно відступити від висновку, викладеного у постанові від 12 червня 2019 року щодо застосування ст. 353 і 389 ЦПК, зазначивши, що він не узгоджується з п. 16 ч. 1 ст. 353 і п. 2 ч. 1 ст. 389 ЦПК, які все ж передбачають можливість оскарження ухвали про залишення заяви про перегляд заочного рішення без розгляду. Водночас Верховний Суд зробив висновок, що залишати без розгляду заяву про перегляд заочного рішення, подану з пропуском строків, суд першої інстанції не уповноважений через те, що у ч. 3 ст. 287 ЦПК передбачено лише два варіанти процесуальних дій, які можуть бути застосовані судом за результатами розгляду належно оформленої заяви про перегляд заочного рішення. Йдеться або про скасування заочного рішення і призначення справи до розгляду (у разі подання доказів поважності причин неявки в судове засідання та доказів по суті справи), або залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення (зокрема, у разі подання заяви про перегляд заочного рішення поза межами строків).

Таке тлумачення норм ЦПК стало причиною того, що 12 червня 2024 року Велика Палата Верховного Суду у справі № 756/11081/20 [3] відступила від вищезазначеного правового висновку, вважаючи, що окрім повноважень, передбачених у ч. 3 ст. 287 ЦПК, суд першої інстанції уповноважений також застосувати загальні положення ЦПК щодо строків, а саме ст. 126 ЦПК, і залишити заяву про перегляд заочного рішення без розгляду у разі, якщо вона подана з пропуском строків, а причини пропуску визнані судом неповажними або клопотання про поновлення строків взагалі не подавалось.

Зміна правових позицій щодо окресленого питання вочевидь свідчить про наявність виключної правової проблеми, оскільки застосування місцевим судом повноважень під час розгляду заяви про перегляд заочного рішення нерозривно пов'язано із забезпеченням права на справедливий судовий розгляд через призму реалізації права на апеляційне та касаційне оскарження.

Достеменно невідомо, чи залишиться позиція Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2024 року остаточною, але вона найбільш ґрунтовно та комплексно тлумачить загальні та спеціальні норми ЦПК в аспекті застосування повноважень суду першої інстанції при розгляді заяви про перегляд заочного рішення, у тому числі поданої з пропуском встановлених строків. Дійсно, у статтях 280-289 ЦПК не передбачені спеціальні норми, які б встановлювали наслідки подання заяв про перегляд заочного рішення поза межами строків. Крім того, тлумачення ч. 3 ст. 287 ЦПК у сукупності з ч. 1 ст. 288 ЦПК не дає підстав для залишення такої заяви без задоволення, оскільки таке повноваження можна застосувати у разі неподання відповідачем доказів поважності причин неявки у судове засідання, у якому було ухвалене заочне рішення, чи неподання доказів по суті справи. Іншими словами, ухвалу про залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення суд може

постановити лише за відсутності підстав для його скасування, а саме якщо відповідачем не подані докази по суті справи, які могли б вплинути на встановлення дійсних обставин справи і остаточний висновок суду, тобто змінити заочне рішення, а також якщо відповідачем не наведено і не доведено наявності поважних причин його неявки в судові засідання і неподання відзиву, через що і було ухвалене заочне рішення. Отже, цілком логічним є застосування до заяви, поданої з пропуском строків, положень ч. 2 ст. 126 ЦПК про те, що документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду.

На нашу думку, найкращим способом «фіксації» останньої правової позиції Великої Палати Верховного Суду, викладеної у постанові від 12 червня 2024 року, та уникнення майбутніх дискусій із зазначеного питання буде внесення відповідних законодавчих змін у ст. 287 ЦПК щодо можливості залишення без розгляду заяви про перегляд заочного рішення, якщо вона подана з пропуском встановлених у законодавстві строків. Додатково можна додати до переліку ухвал, які підлягають оскарженню окремо від рішення суду (ст. 353 ЦПК), ухвалу про залишення заяви про перегляд заочного рішення без розгляду для того, щоб не виникало сумнівів у можливості чи неможливості оскарження цієї ухвали на підставі п. 16 ч. 1 ст. 353 ЦПК, що передбачає можливість оскарження ухвали про залишення позову (заяви) без розгляду.

Список використаних джерел:

1. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2019 року у справі № 761/23218/17 (провадження № 14-172цс19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82885708>
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 09 листопада 2021 року у справі № 214/5505/16 (провадження № 14-74цс21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101473381>
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2024 року у справі № 756/11081/20 (провадження № 14-25цс24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119776617>

Ю.А. Мороз,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НА РИНКУ БІОЦИДНИХ ПРОДУКТІВ: ДОСВІД АВСТРІЇ

Широке розповсюдження біоцидних продуктів у світі і стрімкий попит на їх використання [1, с. 79] активізував питання нагляду за їх виготовленням і розповсюдженням, а також встановлення меж юридичної відповідальності за недотримання правил обігу біоцидних продуктів на ринку, оскільки самі біоцидні продукти і активні речовини, що містяться в них не завжди є безпечними для людини, тварин і навколишнього середовища.

У 1998 році було підписано Директиву 98/8/ЄС Європейського парламенту про розміщення біоцидних продуктів на ринку [2]. Це була перша спроба узгодити правила та норми обігу біоцидних продуктів на ринку країн ЄС. У 2012 році було внесено зміни до цієї Директиви і затверджено так звані «Правила» (Правила (ЄС) 528/2012) [3], метою яких є подальше вдосконалення функціонування ринку біоцидної продукції у країнах ЄС, а також продовження забезпечення високого рівня захисту для людини і навколишнього середовища.

Варто зазначити, що незважаючи на проголошений курс України на гармонізацію національного законодавства до законодавства країни ЄС та активного використання на ринку України біоцидних продуктів обіг їх в Україні належним чином не унормовано. Йдеться про відсутність Закону України «Про надання на ринку та використання біоцидних продуктів».

Наведене вище актуалізує питання вивчення досвіду зарубіжних країн щодо обігу біоцидних продуктів в країнах-членах ЄС. Проте зосередимо увагу на сегменті відповідальності суб'єктів виробництва та розповсюдження біоцидних продуктів в Австрії. Зауважимо, що більш детальний аналіз законів і підзаконних нормативно-правових актів країн ЄС, де визначені вимоги до маркування, порядок введення в обіг, імпорт та експорт біоцидних продуктів нами зроблено у попередній публікації [1].

В Австрії, як і в інших державах-членах Європейського Союзу (ЄС), суб'єкти ринку, залучені до розповсюдження, продажу та використання біоцидних продуктів, підлягають юридичній відповідальності згідно з різними нормативними актами, насамперед Регламентом про біоцидні продукти (далі – BPR) (ЄС) № 528 /2012 [4].

Виробники біоцидних продуктів несуть основну відповідальність за забезпечення відповідності їх продукції вимогам, викладеним у BPR [5]. Це включає проведення відповідних випробувань, надання точного маркування та інструкцій щодо використання, а також забезпечення безпечності та ефективності продукту при використанні за призначенням. Виробники можуть нести відповідальність за будь-яку шкоду, заподіяну їхніми продуктами через дефекти або недотримання нормативних стандартів.

Дистриб'ютори, включаючи імпортерів і роздрібних торговців, також несуть відповідальність відповідно до BPR. Вони несуть відповідальність за те, щоб біоцидні продукти, які вони розміщують на ринку, відповідали нормативним вимогам і були безпечними для використання. Дистриб'ютори повинні перевірити, чи продукти мають необхідне маркування та документацію, і вони можуть бути притягнуті до відповідальності, якщо продають продукти, які не відповідають цим вимогам.

У випадках, коли біоцидні продукти використовуються професійними користувачами, такими як оператори боротьби зі шкідниками або промислові аплікатори, ці користувачі мають переконатися, що вони використовують продукти безпечно та відповідно до інструкцій, наданих виробником. Професійні користувачі можуть бути притягнуті до відповідальності за будь-яку шкоду, спричинену неправильним або неналежним застосуванням біоцидних продуктів.

Суб'єкти ринку також можуть нести цивільну відповідальність за шкоду, спричинену використанням біоцидних препаратів. Це може включати відповідальність за тілесні ушкодження, пошкодження майна або екологічну шкоду, спричинену виробом.

Регуляторні органи в Австрії, такі як Федеральне міністерство кліматичних

заходів, навколишнього середовища, енергетики, мобільності, інновацій і технологій, відповідають за дотримання BPR та інших відповідних нормативних актів. Вони мають повноваження розслідувати скарги, проводити інспекції та накладати покарання за невідповідність, включаючи штрафи, відкликання продукції та обмеження на маркетинг або дистрибуцію.

Суб'єкти ринку, залучені до сектору біоцидних продуктів, можуть вибрати страхування відповідальності, щоб захистити себе від потенційних претензій щодо збитків, спричинених використанням їхніх продуктів. Ця страховка може допомогти покрити судові витрати та компенсаційні виплати у разі судових позовів або інших претензій щодо відповідальності.

Щоб мінімізувати ризики відповідальності, суб'єкти ринку повинні вживати проактивних заходів для забезпечення відповідності нормативним вимогам. Це включає проведення ретельного тестування продукту та оцінки ризиків, ведення точного обліку документації продукту та маркування, забезпечення належного навчання та інструкцій для користувачів, а також оперативне вирішення будь-яких проблем або скарг, пов'язаних із безпекою продукту.

Загалом, система відповідальності для суб'єктів ринку біоцидних продуктів в Австрії розроблена для сприяння безпечному та відповідальному використанню цих продуктів, водночас забезпечуючи механізми відповідальності та регресу у випадках заподіяння шкоди або недотримання вимог. Дотримання нормативних вимог і найкращих практик має важливе значення для зменшення ризиків відповідальності та підтримки довіри та безпеки споживачів.

Вважаємо, що досвід Австрії є важливим для аналізу і розробки, на цій основі, пропозицій щодо удосконалення правового регулювання обігу біоцидних продуктів в Україні, у тому числі, і відповідальності за порушення їх обігу.

Список використаних джерел:

1. Чеховська І. В., Мороз Ю.А. Правове регулювання обігу біоцидних продуктів в державах-членах Європейського Союзу. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 2 (15). С. 79-94.

2. Directive 98/8/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 on the placing on the market of biocidal products. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A31998L0008>

3. Регламент щодо біоцидної продукції (дезінфекційних засобів) (BPR) (EC) №528/2012. URL: <http://www.reach.ck.ua/reglament-bpr-es-5282012.html>

4. European Commission (2012). Regulation (EU) № 528/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 22 May 2012 concerning the making available on the market and use of biocidal products. EUR-Lex. Website. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012R0528>

5. Biocidal Product Act – Biozidproduktgeg. URL: <https://www.global-regulation.com/translation/austria/2996404/biocidal-product-act---biozidproduktgeg.html>

Шаповал Леся Іванівна,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ

ЗАХИСТ МАЙНОВИХ ПРАВ ЗА ДОПОМОГОЮ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ ТА ДЕЯКИХ ІНШИХ КРАЇНАХ

Актуальність шлюбного договору в Україні та інших країнах сьогодні набуває особливого значення через змінювані соціальні та економічні умови, що впливають на погляди та потреби подружжя. Шлюбний договір є актуальним в різних контекстах: 1) для захисту майнових інтересів подружжя; 2) для підвищення їх фінансової стабільності; 3) для регулювання питань догляду за дітьми; 4) для збереження бізнесу та спадщини тощо.

Укладання шлюбного договору стає доказом відповідального та обачного ставлення до сімейних відносин, дозволяючи партнерам визначити свої права та обов'язки.

Зростає кількість громадян, які звертаються до українських юристів і нотаріусів спочатку для отримання консультацій, а пізніше – для укладення шлюбного договору. Коли люди приймають рішення про одруження, вони сподіваються на тривалість свого шлюбу на все життя. Таким чином, тема шлюбного договору може викликати моральний дискомфорт і розглядатися як сумнів у майбутньому шлюбу.

Сучасні реалії вимагають від громадян об'єктивного підходу до шлюбу і уважного ставлення до майнових наслідків, які виникають при його укладенні чи розірванні, незалежно від місця проживання. Для європейського юридичного світу укладення шлюбного договору стало звичайною практикою ще з 1896 року, в той час як для українського юридичного середовища і нотаріату це стає все більш популярним не лише як модний тренд, але й як ефективний інструмент захисту цивільних прав кожного члена сім'ї.

Аналізуючи загальні правила укладання шлюбних договорів України та європейських країн, можна впевнено дійти висновку, що у своїй більшій частині загальні умови шлюбного договору та сфера його дії є схожими та мають на меті однакові цілі. Як в Україні, так і в інших європейських країнах шлюбний договір може бути укладено подружжям, яке вже перебуває в зареєстрованому шлюбі, або особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу [1].

Звернемо увагу на досвід розвинених країн у регулюванні питання укладання шлюбних договорів. Розглянемо законодавство Німеччини.

В Німеччині право укладати шлюбні договори виникло ще 19 столітті, з прийняттям Німецького цивільного уложення 1896 року, це свідчить про тривале існування цього інституту. У даному цивільному уложенні говориться, що подружжя може визначити свої майнові відносини за договором (шлюбний договір), зокрема також скасувати або змінити свої майнові відносини після укладення шлюбу. Законодавство Німеччини, як і України, надає право подружжю регулювати власні сімейні відносини законним шляхом чи договірним шляхом. У Німеччині шлюбним договором визнається «угода» між партнерами різної статі, які перебувають у зареєстрованому шлюбі чи між зарученими особами, які в майбутньому планують зареєструвати шлюб. Ця угода регулює існуючі чи майбутні майнові права та обов'язки чоловіка і дружини як під час зареєстрованого шлюбу, так і після його розірвання. Шлюбним договором регулюються як традиційний зареєстрований шлюб, так і шлюбне партнерство, яке визнається таким після проживання разом

особами більше 5 років [1].

Регулювання шлюбного договору Німеччини розглянемо шляхом порівняння з українським законодавством.

Почнемо із подібних положень. По-перше, шлюбний договір може бути оформлений як до шлюбу, і після його укладання. По-друге, регулює майнові відносини між подружжям. По-третє, також є можливість включення до шлюбного договору регулювання аліментних зобов'язань. По-четверте, шлюбний договір має письмову форму з обов'язковим нотаріальним посвідченням. За аналогією з українським законодавством німецьке не дозволяє шлюбним договором ставити одного з членів подружжя у вкрай не вигідне матеріальне становище.

Особливості полягають у наступному. По-перше, Німецьке цивільне уложення велику увагу приділяє нормам, присвяченим порядку управління майном, дуже детально регламентуючи умови вчинення правочинів, дії сторін. Другою значимою особливістю німецького шлюбного договору є встановлення умов успадкування спільного майна подружжя, тобто шлюбний договір може бути об'єднаний із договором спадкування. Ця особливість може допомогти уникнути поділу спільного майна подружжя у разі смерті одного з них і дозволяє спадкоємцям продовжити користуватися спільним майном подружжя.

Справжня можливість внесення таких положень до тексту шлюбного договору є добровільною і здійснюється за взаємною згодою подружжя.

Уваги заслуговує також питання витрат за послуги адвоката та нотаріуса в питанні укладання шлюбного договору. Так, середня вартість складання тексту шлюбного договору в Німеччині складається від послуг адвоката та нотаріуса. Для адвокатів Німеччини існує правило брати плату за послуги виходячи з ціни товару, тобто з ціни шлюбного договору. Як адвокати визначають ціну шлюбного контракту? До уваги береться все майно, яким володіє майбутнє подружжя – машини, рахунки у банках. Наприклад наречена має квартиру та машину загальною вартістю 100 000 євро, наречений має у своїй власності квартиру, машину, частку в бізнесі, загальна вартість 200 000 євро. В сумі вартість їхніх активів «до шлюбу» становить 300 000 євро. З цієї цифри буде вираховуватися плата адвоката, яка становить 3 019,50 євро/121 838,77 гривень. Якщо вартість активів менше, наприклад в 50 000,00 євро, то гонорар адвоката становить 1163 євро/46 927,80 в гривнях.

Вартість шлюбного договору в Україні сягає 30 000,00 гривень. Адвокати в Німеччині дорожчі, тому шлюбний договір укладається якомога раніше, тому що активи подружжя на початку шлюбу не такі великі.

В Німеччині, якщо подружжя вирішило розлучитися, але шлюбного договору не уклало, доходи кожного з подружжя вирівнюються. Це означає, що «дошлюбні» активи залишаються тому, хто їх придбав, але половина доходів повинна бути передана тому з подружжя, хто за період шлюбу напрацював менше, тобто навпіл діляться не активи подружжя в цілому, а доходи того, в кого зарплата була вище, на відміну від українського законодавства [3].

У правовій системі США шлюбні договори регулює ширший спектр сімейних відносин. Сполучені Штати також є однією з країн із найвищим відсотком укладених шлюбних договорів. Закони федерального рівня не регламентують інститут шлюбного договору, тому звернемося до законодавства штатів, наприклад, штат Каліфорнія. Норми, присвячені шлюбному договору, зафіксовані у California Family

Code Division 4 Part 5 Chapter 2 Article 2 [2]. Дошлюбний договір означає угоду між майбутнім подружжям, яка укладається з метою укладення шлюбу в подальшому і вступає в силу після вступу в шлюб.

Розберемо американський шлюбний договір за аналогією з попереднім.

Подібними рисами будуть такі факти. По-перше, він укладається між подружжям, і між особами, які одружуються. По-друге, можливість зміни та розірвання шлюбного контракту. У Каліфорнійському Сімейному Кодексі докладно розписані підстави для визнання шлюбного договору недійсним, ці підстави здебільшого схожі зі встановленими в Сімейному кодексі України.

Відмінними рисами є: письмова форма договору, у Каліфорнії не потрібно нотаріального посвідчення, достатньо взаємної згоди та підписів сторін. Є також особливі, специфічні підстави визнання шлюбного договору недійсним. Наприклад, не надання стороні мінімум 7 днів для ознайомлення зі шлюбним договором та його підписання. Можливість регулювання шлюбним договором як майнових, і особистих немайнових відносин між подружжям, тобто включати їх особисті права та обов'язки.

Таким чином, підводячи підсумок, хочемо зазначити, що укладання шлюбного договору в нашій державі може сприяти покращенню сімейних відносин, привносячи ясність і захист для обох партнерів. За його допомогою відносини подружжя між собою є більш чесними і відкритими. Даний договір сприяє захисту майна. Шлюбний договір може визначити, як буде розподілено майно в разі розлучення чи смерті. Це дозволяє обом партнерам відчувати себе захищеними і упевненими у своїй фінансовій стабільності. Він може допомогти забезпечити фінансову стабільність для обох сторін, особливо в умовах невизначеності чи змін у житті, таких як втрата роботи, розлучення або інші негаразди. Також, шлюбний договір дозволяє партнерам враховувати їхні індивідуальні потреби і очікування щодо майбутнього. Це може зменшити ризик розбіжностей у сприйнятті того, що вважається справедливим і не справедливим; по-шосте, цей договір сприятиме збереженню емоційного здоров'я.

Звісно, важливо, щоб укладання шлюбного договору відбувалося на основі взаємної згоди і з розумінням його сутності обох партнерів. Консультація з фахівцем у цій області може бути корисною для забезпечення повної та взаємної охорони інтересів обох сторін.

Список використаних джерел:

1. Маринець О. Загальні принципи шлюбного договору в Німеччині. *Юридичний радник*. 2019. №4. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/zagalni-printsipi-shlyubnogo-dogovoru-v-nimechchini/>

2. California Family Code. Part 5 - Marital Agreements. Chapter 2 - Uniform Premarital Agreement Act. Article 2 - Premarital Agreements. URL: https://leginfo.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=FAM&division=4.&title=&part=5.&chapter=2.&article=2.

3. Шлюбний контракт в Німеччині. URL: <https://bakhmachandpartners.com/publikaciji/novina/shljubnii-kontrakt-v-nimechchini.html>

Аніщенко Катерина Михайлівна,
аспірант кафедри цивільного права та процесу

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ВИЗНАЧЕННЯМ (ЗМІНОЮ) МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ

Цивільним процесуальним законодавством регламентується судовий порядок розгляду та вирішення справ про визначення (зміну) місця проживання дитини. Самі можливість і порядок розгляду цивільних справ мають розглядатись насамперед з точки зору міжнародно-правових стандартів і закріплені в багатьох міжнародних і національних нормативно-правових актах [1, с. 305–348; 2, с. 249-260]. У правовій літературі всі міжнародні норми в галузі прав і свобод людини прийнято називати міжнародними стандартами [3, с. 66]. Розгляд питання про відповідність як цивільного судочинства, так і судового порядку розгляду та вирішення справ про визначення (зміну) місця проживання дитини, міжнародно-правовим стандартам пов'язується також з реалізацією стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу. Міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості та встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження [4, с. 2]. Підтримуємо аргументовану позицію С. П. Погребняка, який ототожнює стандарт з правилом поведінки, що містить норма, та формулює таке визначення поняття: «Норма права – це різновид соціальної норми, що закріплює правило (стандарт) правомірної поведінки, неприпустимість відхилення від якого гарантується державою» [5, с. 4]. Відповідно, дослідження та впровадження міжнародно-правових стандартів у сфері відправлення правосуддя в цивільних справах загалом і при судовому порядку розгляду та вирішення справ про визначення (зміну) місця проживання дитини зокрема, є нагальним завданням вітчизняних науковців.

Стандарти судового порядку розгляду та вирішення справ про визначення (зміну) місця проживання дитини містяться у значній кількості актів нормативного, роз'яснювального, рекомендаційного характеру, а також – в актах судового правозастосування. Так, обов'язок спільного піклування батьків про дітей, забезпечення дотримання принципу найкращого інтересу дитини закріплено на міжнародному рівні. Зокрема, відповідно до ст. 9 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, держави-учасниці забезпечують, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно із судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно й необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини. Держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати регулярні особисті відносини та прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини. Стосовно дітей в усіх діях, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються

питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (стаття 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р.). Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають усіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів. Держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання й розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання та розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування (ст. 18 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р.).

Слід зауважити, що в національному словнику діти визначаються особливою соціальною демографічною групою населення, яка має не лише визначені законом вікові межі, а й свої специфічні потреби, інтереси, права [6, с. 71]. Конвенція ООН про права дитини у ст. 1 визнає дитиною кожну людську істоту до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом повноліття не настає раніше, аналогічно зазначено в ст. 2 Європейської Конвенції про громадянство. Разом з тим Конвенція «Про мінімальні норми соціального забезпечення» у ст. 1 визначає, що термін «дитина» означає особу, яка не досягла віку закінчення шкільної освіти або не досягла 15-річного віку, як це може бути встановлено. Тобто, як слушно зазначається в юридичній літературі, досягнення певного віку є основним критерієм, що відображає поступові зміни на збільшення вікового критерію при визначенні особи «дитиною» (з 15 до 18 років) згідно з цими документами [7, с. 41]. Таким чином, важливою складовою є те, що врегулювання правовідносин стосовно місця проживання дитини передбачено міжнародним і національним законодавством.

Висновки. Слід зазначити, що сьогодні цивільне процесуальне законодавство України щодо судового порядку розгляду та вирішення справ про визначення (зміну) місця проживання дитини відповідає міжнародно-правовим стандартам. Разом з тим, незважаючи на прогрес у законодавчій сфері, в Україні існує потреба в подальшому вдосконаленні правозастосовної практики та впровадженні названих міжнародних стандартів, зокрема, через використання судової практики ЄСПЛ. До того ж вступ України до Ради Європи зобов'язує дотримуватися міжнародних норм і принципів у галузі захисту прав людини загалом і у сфері цивільного судочинства зокрема.

Список використаних джерел:

1. Кройтор В. А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики : монографія. Харків : Право, 2020. 672 с.
2. Кройтор В. А. Теоретико-методологічні основи формування та функціонування системи принципів цивільного судочинства : дис. ... д-ра юрид.наук : 12.00.03. Харків, 2021. 600 с.
3. Кройтор В. А., Степаненко Т.В. Стандарти Європейського Союзу в сфері цивільного судочинства і проблема доступу до правосуддя. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. 2005. № 1 (2). С. 64–77.

4. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ : Реферат, 2006. 848 с.

5. Погребняк С. П. Колізії у законодавстві України та шляхи їх переборення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2001. 19 с.

6. Матеріали онлайн. URL: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armedconflict-legal-framework>.

7. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/>.

Анохіна Яна Віталіївна

здобувач вищої освіти першого

(бакалаврського) рівня

групи ПБ-21-7

Навчально-наукового інституту права

Державного податкового

університету

Самілик Людмила Олексіївна

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Шлюб є початком і ядром сім'ї, він пов'язаний переважно з народженням дітей та їх вихованням, а тому держава не може залишити його поза правовою регламентацією в протизагу дружбі, яка такій регламентації не підлягає.

Філологічні корені терміну «шлюб» ідуть в глибину віків. На давньоросійській мові слово «брачити» означало відбирати хороше і відкидати погане. Тому надалі і виникла деяка двозначність слова «брак»: і в сімейному праві, і в простій мові - «забракований товар». Більш влучним є позначення шлюбного союзу в українській мові терміном «шлюб», який походить з давньослов'янського слова «сьлюбь», значення якого цілком зрозуміле.

Шлюбно-сімейні правові відносини є одними з найважливіших у суспільстві, оскільки регулюють питання створення сім'ї, виховання дітей, майнових прав і обов'язків подружжя. Припинення таких відносин є складним процесом, що впливає не лише на подружжя, а й на дітей, соціальні та економічні аспекти їхнього життя. Дана тема є актуальною, оскільки збільшується кількість розлучень, а правові наслідки таких рішень мають значний вплив на подальший розвиток осіб, які були учасниками цих відносин.

Шлюб - одна з найважливіших цінностей у житті кожного з нас. Це союз між чоловіком і жінкою для узаконення їхніх стосунків, а згодом для народження дітей. Аспекти, які регулюють формування, функціонування і припинення шлюбних відносин будуть актуальними за будь-яких умов, тому що сім'я завжди була, є і буде в нашому житті. Саме тому одним з найголовніших конституційних принципів є принцип державної охорони сім'ї, дитинства, материнства та батьківства (ст. 51

Конституції України) [1]. Відповідно до Сімейного кодексу України (далі – СК), шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану.

Крім численних прав та взаємних обов'язків, встановлених статтею Сімейного кодексу України, подружжя має право розірвати шлюб. Під припиненням шлюбу розуміється припинення правових відносин між подружжям у зв'язку з настанням певних юридичних фактів, з якими закон пов'язує важливі правові наслідки.

Відповідно до ст.104 Сімейного кодексу України шлюб припиняється лише за наявності однієї з підстав:

- а) внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим;
- б) внаслідок розірвання шлюбу [2].

Правове оформлення та деталі припинення шлюбно-сімейних відносин у зв'язку зі смертю або оголошенням померлим подружжя значно простіші, ніж розірвання шлюбу. У цьому випадку для припинення шлюбу не потрібна спеціальна реєстрація, оскільки фактичною причиною є смерть одного з подружжя. Достатнім доказом є пред'явлення свідоцтва про смерть, подане до органу цивільного стану. Крім того, згідно з рішенням суду, розірвання шлюбу відбудеться в день оголошення громадян померлими.

Процес розлучення набагато довший і складніший. Він може вирішуватись як у адміністративному порядку, тобто в самих органах реєстрації актів цивільного стану, так і за допомогою судових органів [3].

У органах реєстрації актів цивільного стану шлюб розривається лише у таких випадках:

- подружжя не має спільних дітей (подружжя має подати спільну заяву про бажання розірвати шлюб. Якщо один з подружжя через об'єктивні причини не може подати заяву, то її (нотаріально засвідчену і прирівняну) подає інший член подружжя;
- одного з подружжя визнано безвісно відсутнім;
- одного з подружжя визнано недієздатним.

Якщо у подружжя є неповнолітніх дітей або якщо один із членів сім'ї не згоден на розлучення, шлюб розривається в судовому порядку. В цьому випадку, є виняток: позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини, крім випадків, коли один із подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки кримінального правопорушення, щодо другого з подружжя або дитини.

Якщо у подружжя є неповнолітні діти, батьки повинні подати заяву, в якій чітко вказати на домовленості, наприклад, з ким буде жити дитина і яку участь у вихованні дитини буде приймати другий з подружжя.

Додатково має бути укладено договір про сплату аліментів, який повинен бути нотаріально завірений. Потім суд перевіряє, чи справді заява про розірвання шлюбу відповідає бажанням подружжя. Після цих дій суд має право прийняти рішення про розірвання шлюбу. Якщо один із подружжя не згоден на розірвання шлюбу, суд встановлює фактичні підстави розірвання шлюбу та вживає заходів для примирення подружжя.

Розірвання шлюбу як юридичний факт породжує певні правові наслідки. Особисті права та обов'язки між подружжям припиняються. Наслідки невдалого шлюбу не завжди позитивні. З одного боку, подружжя було «емансиповано» від

повсякденного сімейного життя, а з іншого — може бути втручання в інші правовідносини майнового та особистого характеру.

По-перше, відповідно до статті 113 Сімейного кодексу України особи, які змінили прізвище у зв'язку з реєстрацією шлюбу, мають право після розірвання шлюбу продовжувати називатися цим прізвищем або повернутися до дошлюбного прізвища [2].

По-друге, здебільшого при розірванні шлюбу виникає майновий спір, тобто ставиться питання про поділ майна, набутого подружжям під час шлюбу (спільної сумісної власності). У разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

Слід зазначити, що шлюб не тільки юридично поєднує стосунки між жінкою та чоловіком. Основними обставинами, що призводять до шлюбу, є, насамперед, любов, взаємоповага і ширі почуття. Тому ймовірно, що суд не погодиться відразу на розлучення, а спробує зберегти сім'ю і домагатися примирення.

Проте є різні випадки, коли краще розірвати шлюб, аніж бути у шлюбі заради «галочки». Тут судова система повинна більше уваги приділяти на пом'якшення конфлікту між чоловіком і жінкою після припинення шлюбу.

Якщо в шлюбі є діти, суд повинен докласти більше зусиль, щоб забезпечити мирні взаємини між колишнім подружжям, оскільки в майбутньому їм доведеться спільно піклуватися про дітей. Найбільше психічний стан батьків відчувають діти. Їм важко усвідомити руйнування шлюбу між їхніми батьками, і якщо після цього будуть виникати проблеми чи сварки, це може мати величезний вплив на їхнє психічне здоров'я.

Отже, розлучення – не рідке явище на сьогоднішній час в Україні, і, на жаль, з кожним днем кількість розлучень зростає. Саме обдумане вирішення проблем, які виникають в процесі припинення шлюбно-сімейних правовідносин і правильний підхід до їх усунення, будуть позитивно впливати на подальші відносини і взаємини між членами подружжя і їхніми дітьми.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: ЗУ від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (редакція від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Зб. матер. Х щоріч. студент. конф. (10 травня 2022 р.) / за заг. ред. д.ю.н., доцента Діденко Л.В. – Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2022. – 632 с.

Білецька Д. С.
Державний податковий університет,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

спеціальність «Право»
Василенко Д. О.
Державний податковий університет,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність «Право»
Науковий керівник
Самілик Л. О.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету

ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ НА СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття 51 Конституції України від 28 червня 1996 р. проголошує, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [1]. Згідно з ч. 3 ст. 5 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 р. держава забезпечує пріоритет сімейного виховання дитини [2]. Відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III «Про охорону дитинства» сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього [3]. Правове забезпечення сімейного виховання дитини є одним із основних завдань правової держави.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» введено в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [4]. Введення в Україні воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації загострило питання захисту та забезпечення сімейного виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Особливо актуальною стала необхідність оперативного прийняття рішень щодо їхнього влаштування в сім'ю на виховання.

Слід зазначити, що міжнародно-правові акти не передбачають окремих положень щодо здійснення та захисту права дитини на сімейне виховання під час надзвичайного або воєнного стану. Однак загальні норми щодо захисту прав дітей у таких умовах викладені у статті 38 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. Відповідно до цієї статті, держави-учасниці зобов'язані дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права, яке застосовується у випадку збройних конфліктів і стосується дітей. Також держави мають вживати всіх можливих заходів, щоб особи, молодші 15 років, не брали безпосередньої участі у військових діях, а також утримуватися від призову таких осіб до збройних сил. При вербуванні осіб, яким від 15 до 18 років, держави повинні віддавати перевагу старшим за віком. Згідно з своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов'язаним із захистом цивільного населення під час збройних конфліктів, Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними [5].

Під час надзвичайного або воєнного стану на практиці широко

застосовується тимчасове влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, включаючи дітей, розлучених із родинами. Це здійснюється службою у справах дітей та уповноваженими органами Національної поліції за місцем виявлення дитини, з урахуванням вимог пункту 31 Порядку провадження діяльності органами опіки та піклування, що стосується захисту прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. Зокрема передбачається, що дитина, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитина, розлучена із сім'єю, тимчасово може бути влаштована у: сім'ю родичів, знайомих; сім'ю патронатного вихователя; притулок для дітей служби у справах дітей; центр соціально-психологічної реабілітації дітей; центр соціальної підтримки дітей та сімей; соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко); будинок дитини, дитячий будинок-інтернат системи соціального захисту населення; стаціонарну службу (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей; стаціонарну службу (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах) центру надання соціальних послуг [6].

Як бачимо, при тимчасовому влаштуванні дитини до родичів, знайомих або іншої сім'ї не вирішується питання представництва її інтересів. У таких випадках забезпечується лише можливість сімейного виховання на період надзвичайного чи воєнного стану, що є дуже важливим для дитини. Однак питання законного представництва залишається відкритим, оскільки законними представниками можуть бути тільки батьки, усиновлювачі, опікуни, прийомні батьки чи вихователі, але не родичі або знайомі. У цьому контексті постає потреба у запровадженні тимчасової опіки або піклування, які, хоч і не надають статусу законного представника в цивільних та сімейних правовідносинах, все ж дозволяють давати згоду на деякі правочини від імені неповнолітніх. Згідно з чинним законодавством України, тимчасова опіка або піклування не передбачені, тому варто внести відповідні зміни до Сімейного кодексу України. Ці зміни мають передбачати можливість встановлення тимчасової опіки або піклування як за заявою батьків із їхньою згодою, так і за заявою інших осіб без згоди батьків, якщо неможливо встановити їхнє місце проживання або з інших обґрунтованих причин отримати таку згоду.

На період надзвичайного чи воєнного стану важливо забезпечити сімейне виховання дитини, враховуючи права та охоронювані законом інтереси не тільки дитини, а й батьків, зважаючи на те, що досить часто трапляються випадки, коли дитина є розлученою з сім'єю, при цьому вона має матір чи батька або обох батьків. Саме тому не можна допустити будь-яке спрощення процедури усиновлення дитини в умовах воєнного стану, особливо міждержавного усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України.

Отже, доцільно внести зміни до Сімейного кодексу України та доповнити частину першу статті 243 Сімейного кодексу України абзацом другим у такій редакції: «У виняткових випадках за заявою матері, батька дитини за їх згодою або за заявою інших осіб без згоди матері, батька, якщо неможливо встановити їх місце проживання чи перебування або з інших поважних причин їх згоду не можна одержати, органом опіки та піклування встановлюється тимчасова опіка, піклування над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, строком до одного року».

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
5. Конвенція ООН про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text>.
7. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#n15>.

Білінська Юлія Олегівна
студентка групи ПМПД-24-1
ННІ права Державного
податкового університету

Добровольська Юлія Олександрівна
студентка групи ПБПДЗ-22-1
ННІ економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету

Науковий керівник:
Лаговська Н.В., к. ю. н.,
доцент кафедри цивільного права та процесу

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Як і всі інші громадяни України, працівники правоохоронних органів несуть відповідальність за вчинені правопорушення. Їхня діяльність безпосередньо пов'язана з високим ризиком для життя та здоров'я, оскільки передбачає застосування заходів впливу на правопорушників для запобігання або припинення злочинів. Під час виконання службових обов'язків поліцейські часто стикаються з опором, що може призводити до порушення прав інших осіб та заподіяння шкоди їхнім цивільним правам і інтересам. Це вимагає притягнення поліцейських до цивільно-правової відповідальності.

На нашу думку, слід зазначити, що цивільна відповідальність працівників

правоохоронних органів – це обов’язок працівника правоохоронного органу відшкодувати шкоду, завдану внаслідок його протиправних дій (бездіяльності) при виконанні службових обов’язків або у зв’язку з їх виконанням [1]. Тобто, якщо дії правоохоронця призвели до матеріальних втрат, фізичного або морального страждання іншої особи, він зобов’язаний відшкодувати завдані збитки.

Зауважимо, що питанням відшкодування заподіяної шкоди присвячено як окремі ст. 1176 та ст. 1171 в Цивільному кодексі України [2], так і окремий нормативно-правовий акт – Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» [3], який встановлює порядок відшкодування такої шкоди.

Ця відповідальність має специфічний характер, оскільки поєднує в собі інтереси суспільства (забезпечення законності та правопорядку) та інтереси окремої особи (захист її прав).

Підставами виникнення цивільної відповідальності є:

- протиправність дій (дії працівника правоохоронного органу повинні суперечити нормам цивільного або адміністративного права);
- наявність шкоди (шкода може бути матеріальною: втрата майна, доходу або моральною: якщо вона привела до фізичних та психічних страждань;
- причинно-наслідковий зв’язок між протиправними діями працівника та заподіяною шкодою;
- виконання службових обов’язків (шкода має бути завдана під час виконання службових обов’язків).

Важливим моментом притягнення винних осіб до відповідальності є покладання обов’язку з відшкодування шкоди, завданої фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт на державу в повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду [2].

Елемент вини, як складова правопорушення, відсутній у випадках завдання шкоди органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання або прокуратурою. На наш погляд, позиція законодавця щодо покладання обов’язку відшкодування заподіяної шкоди на державу є цілком логічною, адже у разі відшкодування збитків винним працівником, якість кадрового складу правоохоронних органів могла б постраждати. Крім того, держава, як гарант належного виконання своїми службовцями державних завдань, зокрема у сфері правоохоронної діяльності, повинна відповідати за їхні неправомірні дії.

Необхідно звернути увагу на те, що посадові особи правоохоронних органів як суб’єкти протидії корупції несуть цивільно-правову відповідальність на підставі та в порядку, визначеному Цивільним кодексом України [2] та Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» [3].

На сьогодні загальним нормативним документом, який регулює питання

матеріальної відповідальності службовців, є Кодекс законів про працю [4]. Вказаний документ вже є застарілим, не в повній мірі відповідають сучасним реаліям життя та не відображають безпосередньо специфіку притягнення працівників правоохоронних органів як суб'єктів до матеріальної відповідальності. Окрім цього, притягнення винних осіб до матеріальної відповідальності відіграє найменше значення для формування загальносуспільної думки до діяльності правоохоронних органів, в тому числі і в сфері протидії корупції.

Отже, основним авданням працівників правоохоронних органів є забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидія злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам. Під час їх виконання працівники правоохоронних органів як представники держави, потрапляють під пильну увагу з боку громадськості. Від них вимагають професійного виконання своїх обов'язків, дотримання правил тактовності, морально-етичних норм тощо. Водночас, коли працівники правоохоронних органів стають об'єктами обговорення, зокрема, у контексті вчинення ними певних правопорушень, це негативно позначається як на їх діловій репутації, на репутації Національної поліції України, так і на ставленні суспільства до держави як до гаранта безпеки прав і свобод осіб. Таким чином, коли під час виконання службових обов'язків працівники правоохоронних органів завдають шкоди іншим особам, такі дії можна визнавати правомірними і покладати відшкодування не на державу, а на порушника, через якого працівнику правоохоронних органів довелося відвертати більшу шкоду і перебувати у стані крайньої необхідності.

На нашу думку, чинні норми, що врегульовують матеріальну відповідальність носять розрізнений характер та потребують вдосконалення шляхом закріплення в спеціальному законі, що чітко унормує ці питання.

Список використаних джерел:

1. ЖУРАВЕЛЬ, О. (2024). ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ОКРЕМИХ ВИДІВ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*, (2), 117–124. URL: <https://doi.org/10.31733/2078-3566/2023-6-117-124> (дата звернення 23.10.2024.)
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 №435-IV // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2003. – №40–44. – Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 22.10.2024.)
3. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду : Закон України від 01.12.1994 №266/94-ВР // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 1995. – №1. – Ст. 1 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр#Text> (дата звернення 23.10.2024.)
4. Кодекс законів про працю України // від 10.12.1971р. - № 322-VIII(редакція 27.09.2024р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 24.10.2024.)

5. Лаговська Н. В. [Проблема нормативно-правового регулювання відповідальності за шкоду, завдану каліцтвом](#). Ірпінський юридичний часопис. 2023. Вип. 1(10). С. 161–171.

6. Актуальні проблеми приватного права: навчальний посібник / кол. авт. : І. В. Чеховська, Ю. Ю. Рябченко, В. А. Миколаєць та ін.; Державний податковий університет. – Ірпінь, 2024. – 306 с.

Вербіцький Андрій Сергійович
здобувач групи пб-23-3
Навчально наукового інституту права
Науковий керівник: Обривкіна О. М.
к.пед.н., доцент, доцент кафедри
кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Швидкий розвиток технологій штучного інтелекту, здатних генерувати оригінальні твори мистецтва та літератури, ставить перед суспільством низку нових, неординарних викликів, пов'язаних з визначенням авторства, захистом прав власників даних, які використовуються для навчання ШІ-моделей, та можливостями патентного захисту результатів роботи штучного інтелекту. Відсутність адекватного правового регулювання в цій сфері створює значні перешкоди для подальшого розвитку інновацій та породжує невизначеність щодо правового статусу учасників ринку, що використовують технології штучного інтелекту.

На думку автора «штучний інтелект (artificial intelligence, AI) — це метод змусити комп'ютер чи програмне забезпечення «мислити» як людський мозок. Це досягається шляхом вивчення закономірностей роботи людського мозку та аналізу когнітивних процесів. Результатом цих досліджень є розробка інтелектуального програмного забезпечення та систем» [1].

На нашу думку «інтелектуальна власність – це безпосередньо права особи на результати своєї творчої діяльності в художній, науковій, інноваційній, виробничій та інших сферах, що виступають об'єктами цивільних відносин у права суб'єкта володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності» [2, с. 37].

Швидкий прогрес штучного інтелекту викликає потребу в перегляді фундаментальних засад інтелектуальної власності. Традиційні поняття авторства, оригінальності та володіння інтелектуальними творіннями, сформовані в епоху аналогових технологій, зіштовхуються з новими викликами в цифрову еру. Да ключові питання, що виникають на цьому перехресті, потребують детального розгляду:

1. Концепція оригінальності, яка лежить в основі авторського права, виявляється недостатньою для адекватного оцінювання творів, створених ШІ. Адже алгоритми, навчаючись на величезних обсягах даних, здатні генерувати контент, який одночасно новим та заснованим на вже існуючих ідеях. Це ставить під сумнів

традиційне розуміння авторства як результату індивідуальної творчої діяльності людини. Правова система опиняється перед необхідністю розробити нові критерії авторства, які б дозволили визначити, кому належать права на твори, створені за допомогою штучного інтелекту. Крім того, виникає питання про відповідальність за порушення авторських прав, якщо ШІ використовує захищені авторським правом дані для створення нових творів.

2. Законодавство про інтелектуальну власність, створене в епоху, коли творчість була нерозривно пов'язана з людською діяльністю, сьогодні зіштовхується з новим викликом – розвитком штучного інтелекту. Швидкий прогрес технологій, що дозволяють машинам створювати творчі роботи, вимагає кардинальної переоцінки існуючих правових норм. Необхідно розробити нові механізми захисту інтелектуальної власності, які враховуватимуть особливості творчості штучного інтелекту, чітко визначивши поняття авторства для ШІ-систем та встановивши правила володіння правами на результати їхньої діяльності.

У контексті стрімкого розвитку штучного інтелекту, міжнародні організації, такі як ВОІВ[3] та ОЕСР[4], відіграють незамінну роль у налагодженні глобального діалогу та пошуку спільних рішень. Їхні зусилля спрямовані на гармонізацію різнопланових національних підходів до регулювання ШІ, забезпечення захисту інтелектуальної власності в епоху цифрових технологій, а також розробку етичних рамок для відповідального використання ШІ. Співпраця на міжнародному рівні є необхідною умовою для створення передбачуваного та стабільного середовища, яке стимулюватиме інновації та сприятиме глобальному добробуту.

Оскільки штучний інтелект все частіше використовується для створення нових творів, постає питання про відповідальність за їхній зміст. Цивільний кодекс України а саме статті 1167-1174 передбачають, що «кожна особа відповідає за шкоду, завдану їй протиправними діями» [5]. Однак, у випадку зі ШІ, визначення суб'єкта, що несе відповідальність, ускладнюється. Також, нам не відомо чи це розробник алгоритму, власник бази даних, на якій навчався ШІ, чи сам ШІ як самостійна одиниця буде нести відповідальність. Крім того, необхідно визначити межі відповідальності за порушення авторських прав, якщо ШІ використовує захищені авторським правом дані для створення нових творів.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що швидкий розвиток штучного інтелекту викликає потребу в радикальній трансформації системи інтелектуальної власності. Традиційні поняття авторства та оригінальності, створені для людської творчості, більше не можуть адекватно охоплювати твори, створені штучним інтелектом. Використання великих обсягів даних для навчання ШІ-моделей піднімає питання про порушення авторських прав та необхідність встановлення нових правил використання даних. Тому перед суспільством постає завдання розробити нові правові механізми, які б забезпечили баланс між захистом інтелектуальної власності та стимулюванням інновацій в галузі штучного інтелекту. Це вимагає спільних зусиль юристів, технологічних експертів та законодавців для створення нової правової рамки, яка відповідатиме викликам цифрової ери.

Список використаних джерел:

1. Що таке штучний інтелект... URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/scho-take-shtuchnij-intelekt-istorija-vidi-ta-skladovi> (дата звернення 18.10.2024)
2. О. М. Обривкіна. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ... URL: <https://api-ir.dpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/00e54b2a-bdfc-4705-a567-b05ee5ab71e0/content> (дата звернення 21.10.2024)
3. Всесвітня організація інтелектуальної власності. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2610-wipo> (дата звернення 19.10.2024)
4. Організація економічного співробітництва та розвитку. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-ekonomichnogo-spivrobotnictva-ta-rozvitku> (дата звернення 19.10.2024)
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Вербовий Андрій Олексійович
студент групи ПМЦ 23-1
ННІ права Державного
податкового університету

Науковий керівник:
Миколасць В.А., д.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу

ПОЗАСУДОВИЙ ПОРЯДОК ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Авторські та суміжні права є важливою складовою прав суб'єктів інтелектуальної власності у сучасних правовідносинах. Право інтелектуальної власності та творчої діяльності відповідно до Конституції України є непорушним. Зокрема, Конституція України в ст. 41 закріплює, що: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [1]. Цивільний кодекс України, зокрема в ч.2 ст. 418 закріпив необхідність захисту результатів інтелектуальної та творчої діяльності: «ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом» [2]. Крім того, для забезпечення можливості реалізації всебічного розвитку громадян, в ст. 54 Конституції України, зазначено, що: «держава гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1]. Разом з тим, незважаючи на гарантії та законодавчий захист результатів інтелектуальної діяльності виникають випадки, коли такі права порушують, а захист цих прав може відбуватися як у судовому, так і в позасудовому порядку.

Позасудовий порядок захисту авторських та суміжних прав набуває дедалі більшої важливості в умовах швидкого розвитку цифрових технологій та глобалізації інформаційного простору. Традиційні судові механізми, хоча й залишаються

ефективними, проте вони доволі часто є тривалими та матеріально затратними, що спонукає до пошуку альтернативних способів вирішення спорів.

На міжнародному рівні про альтернативний захист авторських і суміжних прав зазначається в кількох важливих актах, одним з яких є Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Хоча вона не містить прямої статті, яка б передбачала позасудовий захист прав інтелектуальної власності, проте основною метою Конвенції є встановлення мінімальних стандартів охорони авторських прав у країнах-учасницях та забезпечення національного режиму для усіх авторів [3].

Бернська конвенція зосереджена на гарантіях судового захисту прав авторів у випадках порушення, однак залишає державам-учасницям право визначати і інші способи захисту які можуть застосовуватимуться для охорони авторських прав, а також приділяє увагу боротьбі з контрафактною продукцією і забезпеченню виплати гонорарів. Це означає, що країни можуть включати позасудові механізми захисту, такі як медіація, арбітраж та інші, у своє національне законодавство, але такі механізми безпосередньо не передбачені текстом Конвенції. Проте відповідно до статті 5 Бернської конвенції, автори мають право на захист своїх творів у всіх країнах-учасницях Конвенції без необхідності виконання будь-яких формальностей. Це положення стосується загальних принципів захисту, але сама Конвенція залишає країнам-учасницям можливість вибору конкретних методів правового захисту, що можуть включати як судові, так і позасудові засоби [4].

Законодавство України та міжнародні угоди, такі як Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі - **УТРИПС**) детальніше розвивають питання альтернативного вирішення спорів у сфері авторських прав. Угода встановлює детальні правила для захисту прав інтелектуальної власності, включно з авторськими та суміжними правами, і передбачає можливість застосування способів альтернативного вирішення спорів. Зокрема в ч. 1 ст. 41 УТРИПС зазначено, що «Члени Угоди повинні гарантувати ефективні заходи проти будь-якої дії, що порушує права інтелектуальної власності, що підлягають під цю Угоду, зокрема швидкі заходи, спрямовані на недопущення порушень, та заходи, що стримують від подальших порушень» [5]. Також, у ч. 2 ст. 41 згаданої Угоди, закріплено, що: «процедури, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності повинні бути справедливими та неупередженими. Вони не повинні бути безпідставно ускладнені або вартість їх здійснення не повинна бути високою або супроводжуватися значними матеріальними затратами, містити безпідставні часові обмеження або невинуваті затримки» [5]. Виходячи з аналізу статті, констатуємо, що такі альтернативні способи захисту мають бути швидшими та менш економічно затратними при цьому зберігаючи справедливість та неупередженість. Міжнародні акти достатньо приділяють увагу можливості вирішення спорів у позасудовому порядку, що допомагає зменшити як судові витрати заявника так і тривалість процесів.

Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів набуває все більшої популярності, зокрема Рудницька О.П. та Магась-Демидас Ю.І. зазначають, що: «дана форма захисту авторських прав і законних інтересів творців та правовласників на сучасному етапі розвитку суспільства набуває все більшого значення. Така популярність обумовлена ефективністю її використання» [5].

Україна, як учасник основних міжнародних угод у сфері авторського права, також передбачає можливість позасудового захисту прав на національному рівні.

Аналізуючи законодавство України, до позасудових механізмів можна віднести наступні: медіація, арбітраж, нотаріальний захист, третейське судочинство, переговори, тощо [7, с. 305 – 319]. Вони дозволяють зберегти конфіденційність, зменшити витрати та забезпечити оперативний захист прав інтелектуальної власності.

Про право на застосування альтернативних способів захисту прав інтелектуальної власності передусім зазначається в Цивільному кодексі України, який встановлює такі позасудові форми захисту як нотаріальний захист (стаття 18) та самозахист (стаття 19), а також закріплюється в ст. 54 Закону України «Про авторське право і суміжні права», зокрема зазначає, що: «захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права та/або суб'єктів суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством» [8], а отже диспозитивне цивільне законодавство не забороняє захищати авторське право і суміжні права іншими засобами, які чітко не передбачені законодавством.

Також, відповідно до ст. 52 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» та Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», органи колективного управління надають можливість правовласникам здійснювати управління своїми правами на колективній основі. Ці організації можуть здійснювати контроль за використанням творів та збирати винагороду, що також є позасудовим механізмом захисту [9].

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що позасудовий порядок захисту авторських і суміжних прав є важливою альтернативою для суб'єктів права інтелектуальної власності, які прагнуть ефективно захищати свої права без звернення до суду. Міжнародне та українське законодавство пропонують кілька механізмів, таких як медіація, арбітраж, третейське судочинство, нотаріальний захист та багато інших, що дозволяють вирішувати спори швидше, з меншими витратами і збереженням конфіденційності. Враховуючи тенденції розвитку правовідносин у цифровому світі, онлайн-інструменти також набувають дедалі більшого значення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996р. № 254к/96-ВР / *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 30, ст. 141.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003р. № 435-IV / *Відомості Верховної Ради України*, 2003, №№ 40-44, ст.356.
3. Сікун М.В., Безручко І.О., Полатай В. Ю. Міжнародно-правова охорона авторських прав. Основні міжнародні угоди щодо охорони авторських та суміжних прав. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс: Матеріали IV міжнародної наукової конференції* (Вінниця, 1 липня 2022р.) Вінниця. 2022р. с. 100-101
4. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів: Закон України від 27 липня 1974р. № 995_051 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення 15.09.2024).

5. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Закон України від 15 квітня 1994 р. № 981_018 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення 15.09.2024).

6. Рудницька О.П., Магась-Демидас Ю.І. Неюрисдикційні способи захисту авторських прав. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 162-165. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/40970/1/40.pdf> (дата звернення 15.09.2024).

7. Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі: монографія / за заг. ред. І. В. Чеховської. Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. 566 с.

8. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022р. №2811-IX / *Відомості Верховної Ради України*, 2023, № 57, ст.166.

9. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 15 травня 2018р. № 2415-VIII / *Відомості Верховної Ради України*, 2018, № 32, ст.242.

Войналович Ольга Віталіївна

студентка групи ПМЦз-23-1

ННІ права Державного

податкового університету

Науковий керівник:

Обривкіна О.М., к. пед. н.,

доцент кафедри цивільного права та процесу

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ КВАРТИРИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Незважаючи на складну військову ситуацію, життя на більшій частині території нашої країни триває. Хвиля внутрішньої міграції призвела до збільшення попиту на житло. Сотні тисяч українських родин потребують додаткового житла. Навіть у воєнний час легально можна проводити будівельні роботи та купувати новозбудовану нерухомість у безпечних зонах, тим більше, що реєстрація юридичних осіб відкрита і є можливість укладати договори купівлі-продажу нерухомості. Відповідно до статті 655 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), «За договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (нерухомість) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець зобов'язується прийняти або прийняти майно (нерухомість) і сплатити за нього певну грошову суму» [1].

Договори купівлі-продажу нерухомості охоплюють земельні ділянки, земельні комплекси, житлові будинки (квартири) та інше нерухоме майно. Відповідно до статті 382 Цивільного кодексу України, «квартирою є ізольоване приміщення в житловому будинку, призначене та придатне для постійного проживання» [1].

Загалом, при купівлі-продажу квартири на первинному ринку нерухомості договір купівлі-продажу нерухомості складається з основного договору та попереднього договору, які відрізняються за характером свого статусу та зобов'язань. Відповідно до статті 635 Цивільного кодексу України, «попереднім договором є договір, за яким сторони зобов'язуються укласти договір в майбутньому (основний договір) у певний строк (протягом певного періоду часу) на умовах, визначених у

попередньому договорі» [1].

Юридична сутність попереднього договору полягає у виконанні наступних функцій: 1. спонукати сторони до укладення цього договору в майбутньому шляхом встановлення взаємних зобов'язань; 2. визначити основні умови цього договору. Попередній договір може містити вартість майна, умови оплати, строки передачі майна тощо, але він не обов'язково має бути остаточним документом. Варто зазначити, що метою попереднього договору є фіксація факту укладення угоди про купівлю-продаж майна між певними сторонами.

Така необхідність виникає, наприклад, коли об'єкт нерухомості ще не побудований. Попередній договір також письмово фіксує факт сплати завдатку як часткової оплати вартості предмета договору між сторонами. Адже без документального підтвердження практично неможливо повернути гроші, якщо угода буде скасована. Попередній договір є остаточним і офіційним документом, який встановлює всі умови та зобов'язання щодо передачі права власності на об'єкт нерухомості. Він складається і підписується після виконання всіх умов попереднього договору. Він містить повні та чіткі умови, включаючи ціну нерухомості, умови оплати, умови переходу права власності, відповідальність сторін та інші деталі угоди.

В обох випадках договір купівлі-продажу укладається в письмовій формі, нотаріально посвідчується та реєструється в органах державної реєстрації. Відповідно до статті 657 Цивільного кодексу України, «договори купівлі-продажу земельних ділянок, єдиних майнових комплексів, житлових будинків (квартир) або іншого нерухомого майна укладаються у письмовій формі і підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації. На практиці, як правило, використовуються договори, підготовлені забудовником.

Ці договори зазвичай охоплюють всі обов'язкові та інші умови, які складають договір купівлі-продажу кондомініуму. По суті це означає, що для прийняття або відмови від підписання договору використовуються умови, запропоновані забудовником, з відповідним уточненням окремих пунктів. При купівлі або продажу квартири на вторинному ринку нерухомості договір купівлі-продажу підписується і засвідчується нотаріусом. Нотаріус відіграє важливу роль у підписанні договору, оскільки він узгоджує всі документи і підтверджує своїм підписом перехід права власності на нерухомість.

Так, під час воєнного стану ризики зростають через складну економічну ситуацію, постійні обстріли та окупацію окремих територій. Однак життя продовжується, і громадяни України підписують договори купівлі-продажу майна та реалізують своє право на придбання житла.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Маріц Д. О., Грачова О. Особливості укладання договору купівлі-продажу нерухомого майна в умовах воєнного стану в Україні. ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 4(56) 2022, С. 56-61

Гаврилук Вікторія Сергіївна,
студентка групи ПБ-21-7
ННІ права Державного податкового університету
Науковий керівник:
Самілик Л.О., к. ю. н.,
доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу

ПРОБЛЕМАТИКА ПИТАННЯ ПОДІЛУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ПРИНЦИПИ

Поділ майна подружжя є однією з найскладніших і водночас найбільш важливих тем у сфері сімейного права. Це питання виникає зазвичай під час розірвання шлюбу або його юридичної сепарації і вимагає ретельного аналізу правових, економічних та соціальних аспектів. В Україні, як і в багатьох інших країнах, поділ майна регулюється законодавством, яке закріплює основні принципи та підходи. Однак, реальні ситуації часто ускладнюються емоційними чинниками, нерівними внесками у спільне господарство та різними обставинами життя подружжя тощо. Так, С. А. Лісовий слушно відзначає, що «поділ майна подружжя доволі часто є предметом сімейних спорів, тому з'ясування правових засад такого поділу є вкрай важливим для розробки низки пропозицій до удосконалення чинного законодавства у цій сфері» [1, с. 76].

Спільне майно подружжя в Україні регулюється низкою законів, зокрема Сімейним кодексом України, який визначає правила власності та поділу майна між подружжям у випадку розлучення. Виокремимо основні аспекти, зокрема:

1) Сімейний кодекс України (статті 60-64) [2]:

– стаття 60 визначає спільне майно подружжя як майно, набуте під час шлюбу;
– статті 61-63 деталізують, що включає спільне майно та як воно має бути поділене у разі розлучення;

– стаття 64 конкретизує виключення зі спільного майна, зокрема речей особистого користування;

2) Цивільний кодекс України [3]:

– регулює правовідносини, які не врегульовані Сімейним кодексом, зокрема стосовно права власності та інші майнові права;

3) Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно» [4]:

– встановлює порядок реєстрації прав на нерухоме майно.

У свою чергу, С. А. Лісовий виокремлює наступне: «матеріальні норми сімейного права із позиції регулювання поділу майна подружжя можна розділили на такі групи: 1) норми сімейного законодавства, які визначають підстави та порядок набуття майна подружжям у спільну сумісну власність, які у подальшому і зумовлюють виникнення права на поділ такого майна (статті 60-62 Сімейного кодексу України); 2) норми, які регулюють право на поділ спільного майна подружжя та етапи його здійснення (статті 69-72 Сімейного кодексу України); 3) сімейно-правові норми, які передбачають перелік та підстави набуття майна у особисту власність і відповідно вилучення їх з переліку майна, що підлягає поділу (статті 57-59 Сімейного кодексу

України)» [1, с. 78-79].

О. В. Мельниченко на основі аналізу чинного законодавства виділяє такі підстави формування спільного майна подружжя: «ті способи набуття, які визначені главою 24 Цивільного кодексу України; наявність правового статусу зареєстрованого подружжя із здійсненням внеску або без врахування їх внеску до спільного майна; наявність факту проживання жінки та чоловіка сім'єю без реєстрації шлюбу». Далі науковиця уточнює, що «коротко можна виокремити такі підстави – укладання шлюбу, передання майна у спільну сумісну власність наймача та членів його сім'ї у процесі приватизації державного житлового фонду, спільна праця та спільні кошти членів сім'ї» [5, с. 166]. На нашу думку, необхідно розмежувати наведені підстави, оскільки науковиця поєднала ті, що сприяють виникненню спільної сумісної власності подружжя, з підставами, що стосуються інших членів родини (через приватизацію, спільну працю та спільні кошти). Згідно з загальним правилом, спільна сумісна власність виникає у подружжя на основі презумпції та наявності двох юридичних фактів: укладеного шлюбу та придбання майна під час цього шлюбу на підставах, що охоплюються презумпцією.

З оглядом на вище окреслене, можемо зазначити, що поділ майна подружжя є важливим аспектом сімейного права, що викликає численні правові та соціальні питання. Так, на нашу думку, основні проблеми включають:

1) принципи рівності (законодавство зазвичай передбачає, що майно має ділитися порівну. Проте на практиці можуть виникати суперечки через нерівномірні внески у спільне господарство або різні фінансові ситуації партнерів);

2) принцип справедливості (оцінка справедливості розподілу може бути суб'єктивною, оскільки враховуються різні обставини, такі як тривалість шлюбу, потреби дітей, та особисті внески в сімейний бюджет);

3) принцип прозорості (є важливим, щоб обидва партнери були обізнані про стан спільного майна. Непрозорість може призвести до конфліктів і недовіри);

4) принцип недискримінації (під час розподілу майна не повинні виникати дискримінаційні практики, пов'язані з гендером або іншим статусом);

5) проблеми медіації (часто пари не можуть досягти згоди щодо розподілу, що підштовхує їх до судових розглядів, які можуть бути тривалими та емоційно виснажливими).

Таким чином, поділ майна подружжя є складним і багатогранним процесом, який вимагає врахування різноманітних принципів, таких як рівність, справедливість, прозорість і недискримінація. Незважаючи на те, що законодавство забезпечує певні рамки для цього процесу, реальні обставини можуть призводити до конфліктів і труднощів. Ефективне вирішення питань розподілу майна залежить від готовності обох партнерів до відкритого діалогу та співпраці, а також від можливості використання альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація. Успішний розподіл майна не лише сприяє законному оформленню власності, але й може зменшити емоційний стрес, пов'язаний з розривом відносин, що в кінцевому підсумку позитивно вплине на подальше життя обох партнерів.

Список використаних джерел:

1. Лісовий С. А. Правові засади поділу майна подружжя: окремі аспекти. *Цивільне право України: погляд у майбутнє*. Київ. 2024. С. 76-79.
2. Сімейний кодекс України від 01.01.2024 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 23.10.2024 р.)
3. Цивільний кодекс України від 03.09.2024 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 23.10.2024 р.)
4. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно» від 15.04.2024 р. № 1952-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення 23.10.2024 р.)
5. Мельниченко О. В. Спільна сумісна власність подружжя: суперечлива судова практика. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 166-170.

Гапчак Тетяна Євгенівна,
студентка 2 курсу магістратури
Навчально-науковий інститут права
Державний податковий університет
Менів Любов Дмитрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу
Державного податкового
університету

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Захист прав споживачів у сфері медичних послуг є актуальним питанням сучасного суспільства, оскільки від нього залежить реалізація основного права людини – права на охорону здоров'я. Незважаючи на те, що законодавство України передбачає широкий спектр прав та гарантій для споживачів, на практиці вони часто порушуються, що призводить до зниження якості надання медичних послуг. Дані національних та міжнародних досліджень свідчать про існування значних прогалин у правовому регулюванні у медичній сфері, що обумовлює необхідність пошуку нових підходів до організації ефективного контролю та забезпечення дотримання прав споживачів. Важливість цього питання зростає на фоні реформування медичної системи, що потребує вдосконалення правового забезпечення та відповідної організації медичних закладів.

Питання захисту прав споживачів медичних послуг привертає увагу багатьох науковців та експертів у сфері права та охорони здоров'я. Публікації з цієї тематики можна умовно поділити на декілька груп:

- 1) законодавчі документи, які регламентують права споживачів медичних послуг;
- 2) праці, присвячені юридичним аспектам захисту прав споживачів медичних послуг;

3) дослідження, що зосереджуються на рівні задоволеності пацієнтів та якості наданих медичних послуг.

До першої групи варто віднести міжнародні декларації та конвенції, такі як Гельсінкська декларація (1964), Декларація прав пацієнтів у Європі (1994), Європейська хартія прав пацієнтів (2002), які визначають основні права пацієнтів та механізми їх захисту. В Україні захист прав пацієнтів регламентується Конституцією України, Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Законом України «Про захист прав споживачів», а також іншими нормативно-правовими актами. Закон України «Про захист прав споживачів» визначає такі основні права пацієнтів: право на інформацію, право на безпеку медичних послуг, право на якісне медичне обслуговування, а також право на захист від неналежного надання медичних послуг [1, с. 230].

Друга група досліджень присвячена вивченню юридичних аспектів захисту прав споживачів медичних послуг. Зокрема, роботи Миргород-Карпової В. В., Старинського М. В. та Шляпко Т. В. містять детальний аналіз нормативно-правової бази в Україні та міжнародних документах, що стосуються прав споживачів медичних послуг, виявлення прогалин у правовому регулюванні, а також пропозиції щодо їх усунення. У своїх працях автори звертають увагу на важливість забезпечення юридичного супроводу медичних установ з метою мінімізації конфліктів між пацієнтами та медичним персоналом. Водночас, Обривкіна О. М. та Дроздюк Д. В. розглядають юридичні механізми досудового та судового захисту прав споживачів, що особливо актуально в умовах зростання кількості судових позовів, пов'язаних з медичними послугами [2].

Третя група публікацій зосереджена на оцінці задоволеності пацієнтів медичними послугами. Роботи дослідників показують, що існує безпосередній зв'язок між рівнем задоволеності пацієнтів і їх сприйняттям порушень їхніх прав. Згідно з їхніми дослідженнями, задоволеність пацієнтів впливає на їх загальну оцінку якості надання медичних послуг, а також на рівень довіри до медичних закладів [3, с. 64].

Незважаючи на значні кроки, зроблені в Україні для реформування системи охорони здоров'я та захисту прав пацієнтів, існує низка проблем, які продовжують впливати на якість медичних послуг та дотримання прав споживачів. Найбільш значущі з них такі:

1. Недосконалість законодавчої бази та її виконання. Хоча в Україні існує низка законодавчих актів, що регулюють права споживачів медичних послуг, включаючи Закон «Про захист прав споживачів», багато положень не реалізуються на практиці через правові прогалини та недосконалість механізмів їхнього виконання. Пацієнти часто стикаються з труднощами при спробі захистити свої права в суді або через державні органи. Це пов'язано з надмірною бюрократією, тривалістю процесу та низьким рівнем обізнаності населення про свої права. Крім того, законодавство потребує більш чіткого регулювання питань, пов'язаних із відповідальністю медичних закладів за надання неякісних послуг. Наприклад, пацієнтка звернулася до державної медичної установи для отримання діагностики та лікування хронічної хвороби. Після серії обстежень їй було призначено неправильне лікування, що призвело до погіршення стану здоров'я. Пацієнтка звернулася до лікаря з проханням переглянути лікування, але отримала відмову. Вона подала скаргу до керівництва

лікарні, але заклад не вжив жодних заходів для вирішення ситуації. Пацієнтка вирішила подати судовий позов проти медичного закладу за неналежне надання послуг. Однак процес розгляду справи тривав кілька років через бюрократичні перепони та недостатню чіткість у законодавстві щодо відшкодування шкоди від неправомірних дій медичних працівників. Як результат, вона втратила багато часу, ресурсів та не отримала належної компенсації, оскільки законодавчі прогалини не дозволили суду прийняти швидке і справедливе рішення [4].

2. Низька якість медичних послуг. Недостатнє фінансування державної медицини та відсутність належного контролю за якістю наданих послуг призводять до того, що медичні установи не завжди здатні забезпечити якісну допомогу пацієнтам. Пацієнти часто стикаються з проблемами через недостатню кількість кваліфікованих кадрів, застаріле обладнання та низький рівень сервісу. Це безпосередньо впливає на права споживачів, особливо на їхнє право на безпеку та ефективне лікування. Це призводить до погіршення стану здоров'я пацієнтів, зростання недовіри до медичних установ та формування негативного іміджу державної медицини. Пацієнти змушені звертатися до приватних клінік, що збільшує фінансове навантаження на населення [5, с. 90].

3. Низький рівень інформування та правової обізнаності пацієнтів. Часто пацієнти не знають про свої права на належну медичну допомогу, не мають доступу до необхідної інформації про послуги, які вони отримують, або не усвідомлюють, як захищати свої права у разі їх порушення. Відсутність чітких інструкцій від медичних закладів або недостатнє інформування з боку лікарів щодо можливих варіантів лікування або прав пацієнтів сприяє порушенням та знижує рівень довіри до медичної системи. Це обмежує можливість пацієнтів повноцінно реалізувати свої права, приймати обґрунтовані рішення щодо свого здоров'я та вчасно захищати себе від неналежних дій медичних закладів.

Висновки. В Україні захист прав споживачів у сфері медичних послуг стикається з трьома основними проблемами, які потребують негайного вирішення. Перша проблема – це недосконалість законодавчої бази та складність її виконання на практиці. Хоча чинне законодавство України, зокрема Закон «Про захист прав споживачів», включає низку положень, що регулюють права пацієнтів, ці норми часто залишаються лише на папері. Реальні механізми захисту прав пацієнтів не працюють належним чином через правові прогалини, складність судових процедур та низький рівень обізнаності населення про свої права. Часто пацієнти не знають, як правильно захищати свої права, або стикаються з надмірною бюрократією і тривалими процесами. Для вирішення цієї проблеми необхідно вдосконалити законодавство, чітко регламентуючи відповідальність медичних закладів за якість наданих послуг, а також спростити процедуру розгляду скарг. Пропонуємо додати до Закону України «Про захист прав споживачів» положення, яке б передбачало можливість прискореного розгляду справ у медичному трибуналі, де рішення приймалося б у межах 20 днів з моменту подання позову. Це дозволило б пацієнтам швидше отримувати рішення та відшкодування збитків.

Друга важлива проблема – це відсутність ефективних механізмів контролю за якістю медичних послуг. Існуюча система контролю є формальною та не забезпечує належного рівня прозорості й об'єктивності у перевірках медичних закладів. Через це споживачі медичних послуг не можуть бути впевнені в тому, що отримують якісне

обслуговування. Для вирішення цієї проблеми необхідно створити незалежні органи контролю, які б не залежали від Міністерства охорони здоров'я і здійснювали регулярні аудиторські перевірки. Результати таких перевірок повинні бути опубліковані для громадськості, щоб кожен пацієнт мав доступ до інформації про рівень якості медичних послуг у конкретному закладі. Крім того, варто доповнити законодавство вимогою до медичних закладів щорічно проходити незалежний аудит якості наданих послуг, а результати перевірок оприлюднювати.

Третя проблема – це недостатня кваліфікація медичного персоналу та відсутність системи постійної перепідготовки. На сьогодні в Україні не існує ефективного механізму, який би зобов'язував медичних працівників постійно підвищувати свою кваліфікацію. Це призводить до того, що багато лікарів працюють за старими методиками, не знайомі з новітніми технологіями та не дотримуються сучасних стандартів надання медичної допомоги. Для вирішення цієї проблеми необхідно запровадити систему постійного професійного розвитку, що передбачає обов'язкове навчання і сертифікацію медичних працівників кожні три роки. У випадку недотримання цих вимог медичний заклад повинен бути позбавлений права надавати послуги до моменту проходження перепідготовки. Таке положення варто закріпити у чинному законодавстві, щоб стимулювати медичних працівників до постійного розвитку та підвищення своєї кваліфікації.

Отже, для покращення стану захисту прав споживачів у сфері медичних послуг в Україні необхідно здійснити комплексні реформи, що включають вдосконалення законодавства, створення ефективних контролюючих органів та підвищення кваліфікації медичних працівників. Це дозволить не лише підвищити якість медичних послуг, але й забезпечити належний рівень захисту прав пацієнтів.

Список використаних джерел:

1. Стеценко С. Г. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг. ред. С. Г. Стеценка. К.: Атіка, 2020. 496 с.
2. Дроздюк Д. В., Обривкіна О. М. Перспективні способи захисту прав пацієнтів. Актуальні питання захисту прав споживачів: матеріали Всеукраїнського круглого столу, м. Ірпінь, 20 грудня 2018 року. Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. С. 101–106. URL: https://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2019-1-2.pdf#page=101.
3. Галай В.О. Способи захисту прав пацієнтів в Україні. Науково-практичний посібник. К. 2018. 74 с.
4. Справа № 761/24670/20: Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 17.02.2021 р. у справі № 761/24670/20, провадження № 2/761/2853/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94946005>.
5. Темченко О.В., Абрамович Н.О. Пацієнт як учасник договору про надання медичних послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО. 2015. Випуск 32. Том 2. С. 88-92.

Голодюк Денис Андрійович
студент групи ПБ-21-7

ННІ Права
Державного податкового університету
Миколаєць Вікторія Анатоліївна
Д.ю.н., доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу ННІ Права
Державного податкового університету

КОЛЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ ПРАВАМИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У сучасному світі, де цифрові технології стрімко розвиваються та трансформують способи створення і споживання контенту, питання ефективного управління авторськими правами набуває особливої актуальності. Колективне управління авторськими правами стає не просто механізмом захисту прав творців, а й важливим інструментом розвитку креативної економіки та культурного різноманіття. В умовах глобалізації та «діджиталізації» традиційні моделі управління авторськими правами потребують суттєвого переосмислення та адаптації до нових реалій.

Негативна статистика в сфері колективного управління правами авторів в Україні демонструє серйозні проблеми, які потребують негайного вирішення. Система колективного управління авторськими правами в країні показує низку критичних недоліків, що суттєво впливають на захист прав авторів та ефективність роботи організацій колективного управління (ОКУ) [2].

Одним з найбільш тривожних показників є надзвичайно низький рівень зборів роялті. В Україні загальний обсяг зібраних роялті становить менше 1 євро на душу населення, тоді як у розвинених країнах ЄС цей показник сягає 15-20 євро. Це призводить до того, що автори щорічно недоотримують сотні мільйонів гривень належних їм коштів [2]. Суттєвою проблемою є неефективність розподілу зібраних коштів. Організації колективного управління витрачають до 40-50% зібраних коштів на адміністративні витрати, що є неприпустимо високим показником. Крім того, спостерігаються систематичні затримки у виплатах роялті авторам та непрозорі механізми розподілу зібраних коштів. [2].

Система міжнародно-правового регулювання колективного управління авторськими правами формувалася протягом тривалого часу та продовжує еволюціонувати відповідно до викликів сучасності. Фундаментальним документом у цій сфері залишається Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886), яка заклала основні принципи міжнародної охорони авторських прав. Конвенція встановила важливий принцип автоматичної охорони авторських прав, згідно з яким така охорона не потребує виконання формальних процедур реєстрації [1].

Важливим кроком у розвитку системи колективного управління стало прийняття Договору ВОІВ про авторське право (1996), який адаптував міжнародну систему охорони авторських прав до вимог цифрової епохи. Цей документ встановив нові стандарти захисту прав у цифровому середовищі та створив правову основу для розвитку онлайн-ліцензування [1].

Німецька система колективного управління авторськими правами вважається

однією з найбільш розвинених та ефективних у світі. Центральною організацією в цій системі є GEMA (Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte), яка має більш ніж столітню історію. Успіх німецької моделі базується на кількох ключових принципах [3]. По-перше, це чітка законодавча база, яка регулює діяльність організацій колективного управління. Закон про управління авторськими та суміжними правами (Urheberrechtswahrnehmungsgesetz) встановлює високі стандарти прозорості та підзвітності для організацій колективного управління [3]. По-друге, німецька система характеризується високим рівнем автоматизації процесів збору та розподілу роялті. GEMA використовує передові технологічні рішення для моніторингу використання творів, що забезпечує точність обліку та справедливість розподілу винагороди [3].

Французька модель колективного управління відрізняється особливою увагою до культурної складової та захисту прав авторів. Система базується на принципі «культурного розмаїття» та активній підтримці національної творчості [4].

Особливістю французької системи є чітка спеціалізація організацій колективного управління за видами прав та категоріями творів. Це дозволяє забезпечити професійний підхід до управління правами в кожній конкретній сфері. Наприклад, SACEM займається правами на музичні твори, SACD займається драматичними та аудіовізуальними творами, а ADAGP візуальним мистецтвом. Французька система також характеризується потужною державною підтримкою та контролем [4]. Міністерство культури Франції здійснює регулярний моніторинг діяльності організацій колективного управління та забезпечує дотримання встановлених стандартів.

Отже, колективне управління авторськими правами у сучасному цифровому світі є критично важливим механізмом захисту прав творців та розвитку креативної економіки. Однак в Україні ця система демонструє суттєві недоліки, зокрема вкрай низький рівень зборів роялті (менше 1 євро на душу населення) та неефективний розподіл коштів з надмірними адміністративними витратами. Водночас, міжнародний досвід, особливо німецька та французька моделі, показує ефективні шляхи вирішення цих проблем через впровадження чіткої законодавчої бази, автоматизацію процесів та спеціалізацію організацій колективного управління. Для покращення ситуації в Україні необхідно впроваджувати передові практики розвинених країн, адаптуючи їх до національних умов та викликів цифрової епохи.

Список використаних джерел:

1. Ізбаш О. Організації колективного управління авторськими і суміжними права. Інтелектуальна власність в Україні: погляд з XXI ст. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29–30 вересня 2011р. Черкаси : Чабаненко Ю.А., 2011. С. 22–24.
2. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції / О. П. Орлюк // Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 3. С. 63-64.
3. Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/urhg/> (дата звернення: 22.10.2024).

4. Code de la propriété intellectuelle URL:
https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006069414/LEGISCTA000006146349/ (дата звернення: 22.10.2024).

Горайчук Анастасія Сергіївна
Скакун Світлана Володимирівна
студентки групи ПБ-21-7
ННІ права Державного
податкового університету
Науковий керівник:
Самілик Л.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного
права та процесу

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Захист прав споживачів в Україні відбувається з допомогою судових та позасудових способів захисту таких прав. На національному рівні функціонують положення Закону України «Про захист прав споживачів», який регулює відносини між споживачами товарів (дія Закону не поширюється на харчові продукти), робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів [1].

Державний контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів покладається на один із центральних органів виконавчої влади, а саме Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужбу) [2].

Разом з тим, ні Закон України «Про захист прав споживачів», ні Положення про Держпродспоживслужбу не містять жодної норми, яка була б пов'язана з регулюванням відносин щодо захисту прав споживачів, здійснення контролю за виконанням відповідного законодавства в умовах воєнного стану. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» також не містить норм, які б встановлювали особливості регулювання суспільних відносин у сфері захисту прав споживачів.

Захист прав споживачів гарантується на конституційному рівні, у ст. 42 Основного закону. Відповідно до норм цієї статті держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпекою продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [3].

Коли 24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення, влада тимчасово запровадила мораторій на проведення заходів державного нагляду (контролю), зокрема й щодо додержання законодавства про захист прав споживачів. У зв'язку з цим не розглядалися скарги споживачів на порушення Закону України «Про захист справ споживачів», на завищення тарифів та на несвоєчасне виконання гарантійного ремонту. Натомість приймалися скарги на неконтрольоване зростання цін на товари, які мають істотну соціальну значущість, та ситуації, при яких була загроза, що має значний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини,

захист навколишнього середовища та забезпечення безпеки держави. Також за аналогічної підстави дозволялося проводити позапланові невідвінні перевірки у сфері комунальних послуг та енергетики [4].

Потім у листопаді 2022 року Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звернувся до Уряду з рекомендаціями про те, щоб надати дозвіл відповідним органам проводити позапланові заходи державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану. Відтак з грудня 2022 року дозволено проводити такі позапланові заходи державного нагляду на підставі рішень Держпродспоживслужби та за рішенням Міністерства економіки України.

Навесні 2023 року було здійснено моніторинговий візит Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до Держпродспоживслужби. За результатами проведення такого візиту виявлено, що заходи державного нагляду за додержанням законодавства про захист прав споживачів не проводяться, а відтак відповідні звернення громадян залишаються без розгляду. У 2022 році на адресу Держпродспоживслужби надійшло понад 18 000 звернень від споживачів, де вони викладали інформацію про факт порушення їхніх прав як споживачів. Станом на травень 2023 року таких звернень – понад 4600.

Як повідомляє Держпродспоживслужба, служба не може здійснювати заходи державного нагляду за додержанням законодавства під час дії воєнного стану без отримання відповідного дозволу від Міністерства економіки України. Самою ж Держпродспоживслужбою було надіслано на адресу Міністерства економіки України 559 звернень щодо отримання дозволу на проведення заходів, однак жодної відповіді від Міністерства не було надано. Через відсутність відповідей від Міністерства Держпродспоживслужба може лише надавати громадянам роз'яснення законодавства про захист прав споживачів, а також рекомендації про можливість розв'язання питання в судовому порядку [5].

В умовах воєнного стану все ще є можливим врегулювати спір про захист прав споживачів і в позасудовому, і в судовому порядку. Проблемними питаннями залишаються такі, як, наприклад, знаходження юридичної адреси продавця (надавача послуг, виконавця) на території, котра є тимчасово окупованою; постійний ризик форс-мажору через періодичні масовані ракетні атаки та удари безпілотними літальними апаратами по всій країні; складність зібрання доказів; фізичне перебування продавця (надавача послуг, виконавця) на непідконтрольній території тощо [6].

Отже, можна сформулювати висновок про те, що актуальне законодавство України у сфері захисту прав споживачів не містить спеціального регулювання таких відносин у період дії правового режиму воєнного стану. З початком повномасштабного вторгнення було введено тимчасові обмеження на проведення заходів державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства у сфері захисту прав споживачів, окрім певних випадків. Зняття мораторію все одно не допомогло покращити ситуацію із розглядом звернень громадян. При здійсненні аналізу такої проблеми виявлено, що наразі відсутня комунікація між Держпродспоживслужбою, яка проводить зазначені заходи, та Міністерством економіки України, яке надає дозвіл Держпродспоживслужбі на проведення цих заходів, оскільки Міністерство економіки України не відповідає на запити служби.

Загалом слід вказати про те, що вторгнення все ще дозволяє громадянам

вирішувати спори щодо захисту своїх прав, у тому числі як споживачів, у позасудовому та судовому порядку. Разом з тим на практиці виникає ряд проблемних питань, які заважають ефективному вирішенню спору. Це, наприклад, перебування продавця (надавача послуг, виконавця) на непідконтрольній території, складність збирання доказів, постійний ризик форс-мажору (особливо для продавця/надавача послуг/виконавця) тощо.

Список використаних джерел:

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 №1023-ХІІ. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
2. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 №667. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 №303. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>
5. Моніторинг додержання прав споживачів в умовах воєнного стану Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. *Омбудсман України*. URL: <http://surl.li/ozewog>
6. Проблемні аспекти захисту прав споживачів в умовах воєнного стану. URL: <https://pravokator.club/news/problemni-aspekty-zahystu-prav-spozhyvachiv-v-umovah-voyennogo-stanu/>

Грень Валентина Петрівна
Студентка групи ПММБ-24-1

Науковий керівник:

Рябченко Юрій Юрійович

д.ю.н., професор кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ

Договір зберігання, як один із видів цивільно-правових угод, має свою специфіку, що зумовлена природою відносин, які виникають між стороною, що здає майно на зберігання, та стороною, що приймає його. Вивчення договору зберігання дозволяє глибше зрозуміти механізми захисту прав власників, а також формує основи для ефективного управління майном у правовій системі.

Глава 63 «Послуги. Загальні положення» Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) визначає загальні засади зобов'язальних правовідносин щодо надання різних видів послуг. Зокрема, ст. 901 ЦК України закріплює визначення конструкції

договору про надання послуг, яка є вихідною у правовій характеристиці окремих видів договорів, зокрема охорони та зберігання [1].

Згідно із вказаним положенням одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором. Слід розуміти, що законодавець у цьому загальному визначенні вказує на юридичну природу послуги як об'єкта цивільних прав, зокрема, вчинювана дія чи здійснювана діяльність, що є предметом відповідного договору, споживається у процесі її надання [2, с. 6].

Одним із видів договорів про надання послуг є саме зберігання. Так, Главою 66 ЦК України врегульовуються питання щодо зберігання. Відповідно до ст. 936 ЦК України за цим договором одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її поклажодавцеві у схоронності. При цьому у системі договорів зберігання слід розрізняти договір складського зберігання та спеціальні види зберігання (зберігання речі у ломбарді, зберігання речей, що є предметом спору, зберігання автотранспортних засобів та інші).

Так, Н.О. Васильчик відзначає, що «договір зберігання є самостійним, особливим видом договору. Хоч він і має багато схожих елементів із більшістю цивільно-правових договорів, проте має також низку відмінностей» [3, с. 38].

Так, загальне визначення договору зберігання у ст. 936 ЦК України побудоване за моделлю реального договору, адже договірна конструкція надання послуги зберігання передбачає наявність обов'язкового елемента – факту передачі поклажодавцем зберігачеві речі на зберігання [1]. Але при цьому, відповідно до ч. 2 ст. 936 ЦК України, якщо виконавцем послуги є професійний зберігач, сторони можуть погодити передачу зберігачеві речі в майбутньому [1]. Як бачимо, на законодавчому рівні закріплена певна особливість конструкції договору зберігання, який може бути як консенсуальним, так і реальним. Проте у будь-якому разі необхідним є передання предмета договору зберігання у володіння виконавця послуги, який зобов'язаний забезпечити її схоронність та повернути поклажодавцеві у тому ж стані, з урахуванням зміни її природних властивостей.

Конструкція договору зберігання, закріплена у ст. 936 ЦК України, не містить імперативної вимоги про оплатність послуг зберігання. Відповідно до ст. 946 ЦК України плата за зберігання та строки її внесення встановлюються договором зберігання [1]. Так, договір зберігання може бути як оплатним, так і безоплатним.

Так, на основі аналізу загальних положень цивільного законодавства щодо договору зберігання та з огляду на юридичну природу вказаного договору слід дійти висновку, що предметом надання відповідних послуг є рухомі речі, визначені як індивідуальними, так і родовими ознаками, які передаються зберігачеві. При цьому, відповідно до ст. 941 ЦК України виключно за згодою поклажодавця зберігач має право змішати речі одного роду та однієї якості, які передані на зберігання [1]. Відповідно, у разі передання на зберігання речі, визначеної індивідуальними ознаками, зберігач зобов'язаний повернути поклажодавцеві саме ту річ, а у разі зберігання речей, визначених однорідними ознаками, – відповідну кількість речей такого самого роду та такої самої якості (ч. 1 ст. 949 ЦК України) [1]. Виконавцем

послуги зберігання може виступати не лише професійний зберігач, тобто особа, що здійснює зберігання на засадах підприємницької діяльності, але й інші особи.

Підсумовуючи, зазначимо, що договір зберігання має такі істотні умови: 1) предмет; 2) ціна (якщо договір укладається між суб'єктами господарювання); строк дії, недотримання цих умов може призвести до визнання його нікчемним (недійсним), про це слід пам'ятати сторонам при укладенні даного виду договору.

Отже, сутність договору полягає не лише в регулюванні прав і обов'язків сторін, але й у забезпеченні довіри в суспільстві, що є критично важливим для функціонування ринку та розвитку економіки в цілому. Договори служать основою для формування правового порядку, який підтримує гармонійні відносини в суспільстві та сприяє розвитку цивільного обороту.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 03.09.2024 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 04.10.2024 р.)
2. Бірюкова А. Розмежування договорів охорони та зберігання. *Цивільне право і процес*, № 8. 2020. С. 5-10.
3. Васильчик Н.О. Правова природа договору зберігання. *Актуальні проблеми приватного права*. Ірпінь. 2019. С. 36-38.

Дудник Олександр Миколайович,
Аспірант ННІ права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Рогатинська Н.З.,
д. ю. н., професор

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ЗАХИСТІ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

У сучасному суспільстві захист прав споживачів набуває особливого значення, особливо в контексті швидкого розвитку цифрових технологій. Громадські організації та процес цифровізації відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного захисту прав споживачів, сприяючи підвищенню їх обізнаності та створенню нових механізмів захисту.

Мета доповіді детально проаналізувати роль громадських організацій та цифровізації у захисті прав споживачів в Україні, виявити основні проблеми та перспективи розвитку в цій сфері.

В першу чергу потрібно визначити значення громадських організацій у захисті прав споживачів.

Місце громадських організацій у захисті прав споживачів базується в підвищенні правової обізнаності споживачів.

Громадські організації активно займаються просвітницькою діяльністю, спрямованою на інформування споживачів про їхні права та способи їх захисту. Вони

проводять семінари, тренінги, розробляють інформаційні матеріали, які допомагають підвищити правову культуру населення. *Приклад:* ГО "Союз споживачів України" регулярно організовує освітні заходи, спрямовані на роз'яснення положень Закону України "Про захист прав споживачів" [1]. Такі заходи сприяють тому, що споживачі стають більш обізнаними та впевненими у відстоюванні своїх прав. Також наступним кроком є надання юридичної допомоги населенню України.

Багато ГО надають безкоштовні юридичні консультації та підтримку споживачам, які зіткнулися з порушеннями їхніх прав. Це особливо важливо для малозабезпечених верств населення, які не можуть дозволити собі послуги професійних юристів. *Приклад:* ГО "Всеукраїнська федерація споживачів "Пульс"" надає безкоштовні консультації та допомагає у підготовці претензій, скарг та інших документів [2]. Завдяки цьому багато споживачів змогли відновити свої права та отримати компенсацію за завдані збитки. Покращує захист прав споживачів і громадський контроль та моніторинг.

ГО здійснюють незалежний моніторинг якості товарів та послуг, виявляють порушення законодавства та інформують про них відповідні органи та громадськість. Це сприяє підвищенню відповідальності виробників та постачальників послуг. *Приклад:* ГО "Українська асоціація споживачів" регулярно проводить тестування продуктів харчування та побутових товарів, публікуючи результати в засобах масової інформації [3]. Це стимулює підприємства покращувати якість своєї продукції.

Участь у формуванні державної політики — це ще одна форма впливу на державні інституції в захисті прав споживачів.

ГО активно беруть участь у розробці нормативно-правових актів, надаючи експертні пропозиції та рекомендації. Вони беруть участь у громадських слуханнях, робочих групах при державних органах, впливаючи на формування законодавства у сфері захисту прав споживачів. *Приклад:* Під час розробки змін до Закону України "Про захист прав споживачів" ГО надали ряд пропозицій щодо посилення відповідальності за порушення прав споживачів та впровадження нових механізмів захисту [4].

Значне місце в захисті прав споживачів посідає і міжнародна співпраця та обмін досвідом. ГО співпрацюють з міжнародними організаціями, що дозволяє переймати кращі практики та впроваджувати міжнародні стандарти захисту прав споживачів в Україні. *Приклад:* ГО "Союз споживачів України" є членом міжнародної організації Consumers International, що дає можливість обмінюватися досвідом та брати участь у глобальних ініціативах [5].

Наступним кроком визначаємо вплив цифровізації на захист прав споживачів. Розвиток електронної комерції позитивно впливає на захист прав споживачів. З розвитком інтернету електронна комерція стала невід'ємною частиною життя багатьох споживачів. Вона надає зручність та широкий вибір, але також створює нові виклики в сфері захисту прав споживачів.

Проблеми:

- 1) Недобросовісні продавці можуть приховувати інформацію про товар;
- 2) Відсутність можливості оглянути товар перед покупкою;
- 3) Складнощі з поверненням товару та отриманням компенсації [6].

Сприяють цифровізації захисту прав споживачів і цифрові платформи для захисту прав споживачів. Цифрові технології дозволяють створювати онлайн-сервіси

для подання скарг, отримання консультацій та інформування споживачів. *Приклад:* Державний портал "Онлайн-звернення громадян" дозволяє споживачам подавати скарги до відповідних органів в електронному вигляді, що значно спрощує процес [7].

Захист персональних даних та кібербезпека унеможлиблює порушення прав споживачів. У цифровому середовищі споживачі стикаються з ризиками витоку персональних даних, шахрайства та кіберзлочинності. *Важливість:* Законодавство у сфері захисту персональних даних має бути актуальним та ефективним, щоб забезпечити безпеку споживачів [8].

Підвищення цифрової грамотності споживачів також суттєво впливає на захист прав споживачів. Для ефективного використання цифрових сервісів та захисту своїх прав споживачам необхідно володіти певними знаннями та навичками. *Ініціативи:* Проведення освітніх програм та інформаційних кампаній сприяє підвищенню цифрової грамотності населення [9].

Ще одним інструментом захисту прав споживачів є використання соціальних мереж та мобільних додатків. Соціальні мережі та мобільні додатки стали потужним інструментом для інформування споживачів та взаємодії з ними. *Приклад:* Багато ГО та державних органів використовують соціальні мережі для оперативного інформування про небезпечні товари, зміни в законодавстві та інші важливі новини [10].

Потрібно дати відповідь чи впливає співпраця громадських організацій та держави на зазначенні питання. Партнерство у реалізації програм захисту прав споживачів ширше розкриває можливості громадських організацій.

Спільні проекти ГО та державних органів підвищують ефективність заходів щодо захисту прав споживачів. *Приклад:* Реалізація програми "Свідомий споживач", яка включає серію освітніх заходів та інформаційних кампаній [11].

Залучення ГО до законодавчого процесу — дієвий механізм захисту прав споживачів. ГО беруть участь у робочих групах з розробки законодавства, надають експертні висновки та пропозиції. *Приклад:* Участь ГО у розробці проекту Закону "Про електронну комерцію", де були враховані пропозиції щодо захисту прав споживачів в онлайн-продажах [12].

Спільні заходи з підвищення правової обізнаності розширюють можливості громадських організацій в захисті прав споживачів. Держава та ГО спільно організовують конференції, семінари, тренінги для споживачів та підприємців. *Приклад:* Проведення щорічного форуму "Захист прав споживачів у цифрову епоху" [13].

Перспективи розвитку та рекомендації захисту прав споживачів розкриємо наступним чином. Розвиток цифрових сервісів є перспективним в захисті прав споживачів. *Рекомендація:* Створення єдиного порталу для споживачів, де можна отримати всю необхідну інформацію, подати скаргу, отримати консультацію.

На нашу думку оновлення законодавства з урахуванням цифрових реалій надасть поштовх в захисті прав споживачів. *Рекомендація:* Вдосконалення законодавства у сфері електронної комерції, захисту персональних даних, кібербезпеки з урахуванням європейського досвіду.

Підтримка діяльності громадських організацій — теж дієвий крок в захисті прав споживачів. *Рекомендація:* Надання державної підтримки ГО через гранти, навчання,

інформаційну підтримку.

Підвищення цифрової та правової грамотності населення стане, теж, ефективним засобом захисту прав споживачів. *Рекомендація:* Впровадження освітніх програм у школах та університетах, проведення масових інформаційних кампаній.

Міжнародна співпраця та обмін досвідом розширюють можливості громадських організацій в захисті прав споживачів. *Рекомендація:* Активна участь у міжнародних проектах, обмін досвідом з іноземними партнерами, впровадження кращих практик.

Як висновок, хочу зазначити, що роль громадських організацій та цифровізації у захисті прав споживачів є вирішальною в сучасному суспільстві. ГО сприяють підвищенню правової обізнаності споживачів, надають практичну допомогу, впливають на формування державної політики. Цифровізація відкриває нові можливості для захисту прав споживачів, але вимагає оновлення законодавства та підвищення цифрової грамотності населення.

Важливим було б врахувати законодавчі рекомендації. А саме:

- 1) *Посилити співпрацю між державою та ГО у сфері захисту прав споживачів.*
- 2) *Оновити законодавство з урахуванням сучасних цифрових тенденцій.*
- 3) *Розвивати цифрові сервіси та платформи для споживачів.*
- 4) *Підвищувати цифрову та правову грамотність населення.*
- 5) *Залучати міжнародний досвід та стандарти.*

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про захист прав споживачів" від 12.05.1991 № 1023-ХІІ.
2. Офіційний сайт ГО "Всеукраїнська федерація споживачів "Пульс"". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://consumer-pulse.org.ua>.
3. Звіти ГО "Українська асоціація споживачів". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://consumer.org.ua>.
4. Матеріали громадських слухань щодо змін до Закону України "Про захист прав споживачів". – Київ, 2023.
5. Consumers International. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.consumersinternational.org>.
6. Петренко О.В. Електронна комерція та захист прав споживачів // Право України. – 2022. – № 4. – С. 45-50.
7. Портал "Онлайн-звернення громадян". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://e-dem.ua>.
8. Закон України "Про захист персональних даних" від 01.06.2010 № 2297-VI.
9. Міністерство цифрової трансформації України. Програми цифрової освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.diia.gov.ua>.
10. Офіційні сторінки ГО та державних органів у соціальних мережах.
11. Програма "Свідомий споживач". – Міністерство економіки України та ГО "Союз споживачів України", 2023.
12. Проект Закону України "Про електронну комерцію". – Матеріали робочої

групи, 2022.

13. Матеріали форуму "Захист прав споживачів у цифрову епоху". – Київ, 2022.

Дяченко Віктор Сергійович, аспірант,
ННІ права Державного податкового університету

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Активний розвиток ринкових відносин у сфері охорони здоров'я розпочався завдяки першому кроку реформування медичної галузі – прийняттю Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я [1]. Цим нормативно-правовим актом було окреслено модель фінансування охорони здоров'я на основі моделі державного солідарного медичного страхування громадян з використанням для цього коштів, акумульованих у державному бюджеті, а також запроваджено державний гарантований пакет медичної допомоги і механізм часткової офіційної співоплати пацієнтами. Було також визначено етапи реформи фінансування системи охорони здоров'я, завершення якої планувалось на 2020 рік.

Прийняття у 2017 році Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [2] підтвердило намір реального реформування правовідносин у сфері охорони здоров'я.

Згодом вийшов наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку вибору лікаря, який надає первинну медичну допомогу, та форми декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу» [3]. Було введено декларацію про вибір лікаря, що започаткувало виникнення нового правовідношення – договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій.

За період 2016 року по теперішній час відбулись певні зміни у сфері охорони здоров'я і, наразі ми можемо констатувати сталу практику використання різноманітних договорів про надання медичних послуг. Такі договори виникли у зв'язку із необхідністю унормувати договірні відносини з оплатного надання медичних послуг.

Акцентуємо увагу на те, що у національному законодавстві відсутня дефініція «договір про надання медичних послуг», доктринальне визначення поняття також є неоднозначним, породжує численні наукові дискурси стосовно його змісту [4; 5; 6; 7]. Водночас безперечним є те, що такі договори є цивільно-правовими, а, відтак, на них поширюються загальні положення щодо укладання, зміни та розірвання договору закріплені в Цивільному кодексі України (далі – ЦКУ). Так, згідно норми ст. 638 ЦКУ, договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною [8]. Як слушно зазначає Н. Абрамович, до договору про надання медичних послуг також застосовується процедура «оферта-акцепт», де, на думку ученої, офертою є пропозиція щодо укладення договору, яка адресована конкретно визначеній особі/декільком особам (окрім публічної оферти), містить у собі істотні умови договору та виражає намір особи, яка її зробила, бути зобов'язаною в разі акцепту [9, 4]. Специфікою укладання договору про надання медичних послуг О.В. Крилова вважає прийняття «самого закладом охорони здоров'я остаточного рішення щодо необхідності надання

медичних послуг фізичній особі» [10, 102]. Щодо визначення змісту поняття «послуга», також є певні застереження. Так, у загальних положеннях про об'єкти цивільних прав не міститься визначення послуг. Про них йдеться у ст. 177 ЦКУ поряд з іншими об'єктами цивільних прав. Водночас зміст послуги у цій статті, як і у ЦКУ, не розкривається. Звертаємо увагу і на відсутність її визначення і у главі 63 ЦКУ. Відтак можна констатувати факт відсутності легального визначення змісту поняття «послуга». На практиці це породжує труднощі із визначенням предмета договору про надання медичних послуг зокрема. Так, одна група учених вважає, що предметом такого договору має бути сама медична послуга (тобто певний корисний ефект або благо) [11; 12] і тому, на їх думку, слід розмежовувати саму медичну послугу як певну сукупність благ, що мають корисні властивості. Натомість інша група учених вважає, що предметом договору про надання медичних послуг є дії закладу охорони здоров'я (тобто медичних працівників такого закладу) або лікаря щодо надання таких послуг [13; 6; 14]. Досліджуючи правову природу договорів про надання медичних послуг А.А. Герц звертає увагу, що «особливістю предмета договору про надання медичних послуг є неможливість зведення його до конкретного кола обмежених дій». Крім того, акцентує увагу учена на те, що «метою укладення договору про надання медичних послуг є не результат, а процес, унаслідок якого досягається результат, що, у свою чергу, є мотивом укладення зазначеного виду договорів» [6, с. 16].

Аналізуючи наукові праці учених, які досліджували договір про надання медичних послуг Н. Абрамович виокремила три групи підходів до визначення предмета такого договору: дії закладу охорони здоров'я (точніше медичних працівників такого закладу) або лікаря, що мають медичний характер, і кореспондуючі дії отримувача послуг щодо їх оплати; зобов'язання однієї сторони – послугонадавача – надати медичну послугу другій стороні – замовнику або третій особі, а замовник зобов'язується прийняти послугу та оплатити відповідно до умов договору; вчинення лікарем (медичною установою) певних дій щодо надання медичних послуг стосовно профілактики, діагностики, лікування, реабілітації [9, с. 5]. На думку ученої «можна дійти одностайного висновку щодо визначення предмета договору про надання медичних послуг як певної сукупності дій медичного характеру, що надаються закладом охорони здоров'я або лікарем з метою задоволення потреб людини в покращенні або відновленні її стану здоров'я, за які така особа зобов'язана сплатити погоджену суму коштів» [9, с. 5].

Підсумовуючи наведене вище можна констатувати, що договір про надання медичних послуг слід розглядати як домовленість між однією особою – виконавцем (закладом охорони здоров'я) та іншою особою – замовником (пацієнтом) відповідно до якої виконавець зобов'язується надати медичні послуги спрямовані на відновлення підтримання його здоров'я, а виконавець зобов'язується оплатити вартість наданих послуг відповідно до умов договору.

Також доречним є включення до істотних умов договору про надання медичних послуг, які необхідно закріпити на законодавчому рівні: предмет договору з визначенням переліку медичних послуг, якість послуг, сторони договору, вартість послуг та строк їх надання.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 р. № 1013-р. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text>
2. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 р. № 2168-VIII. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>
3. Про затвердження Порядку вибору лікаря, який надає первинну медичну допомогу, та форми декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.03.2018 р. № 505. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0347-18#Text>
4. Чеховська І. В. Медичне право України: навчальн. посіб. / І. В. Чеховська. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 480 с.
5. Чехун О.В. Надання платних медичних послуг: цивільно-правові аспекти. Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 213–215
6. Герц А.А. Класифікація договорів про надання медичних послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. Випуск 32. Том 2. 2015. С. 16-20.
7. Майданик Р.А. Договір про надання медичних послуг. Медичне право. 2010. № 5 (1). С. 52–66.
8. Цивільний кодекс України Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
9. Абрамович Н. Особливості укладення, зміни та припинення договору про надання медичних послуг. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 4-7.
10. Крилова О.В. Цивільно-правове регулювання відносин по наданню медичної допомоги : дис. ... канд. юрид. наук . Одеса, 2006. 209 с.
11. Кириченко В.В. Особливості укладення та розірвання договору про надання телемедичних послуг. Проблеми цивільного права та процесу. Вінниця. 2024. С. 305-309. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c7d84b7c-1f05-41a4-b185-17da9cb61f9a/content>
12. Чеховська І. В. Сурогатне материнство: теоретико-правові підходи до розуміння сутності. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2017. Вип. 2-3. С. 58–64.
13. Булеца С.Б. Договір про надання особливих послуг. Електронне видання «Порівняльне аналітичне право». 2017. № 6. С. 90–93. URL: http://www.pap.in.ua/6_2017/26.pdf. (дата звернення: 01.11.2019).
14. Майданик Р.А. Договір про надання медичних послуг: загальні положення. Методологічна скарбниця. 2016. № 1. С. 139–158.

Інгульська Діана Анатоліївна,
студентка групи ПБ-21-1
ННІ права Державного
податкового університету
Науковий керівник:

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ МИРНОГО ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ. ПРАКТИКА

На сьогоднішній день сімейні конфлікти є досить поширеними та зустрічаються у багатьох людей. Такі конфлікти можуть виникнути з приводу розірвання шлюбу, визначення місця проживання дитини, стягнення аліментів та інше. Головним завданням при вирішенні суперечок є досягнення згоди між конфліктуючими сторонами та прийняття максимально позитивного рішення, яке враховуватиме інтереси кожної зі сторін.

З метою скорочення судових процесів, все більше людей звертається до альтернативних методів вирішення сімейних спорів, одним з яких є медіація.

Медіація є досить новим явищем на теренах України. Але останнім часом ця тема стала все більш цікавою для вітчизняних науковців. Зокрема, медіацію у сімейних конфліктах досліджували М. Поліщук, С. Фурса, Н. Мазаракі, Н. Бондаренко-Зелінська та інші.

Такий метод є найбільш ефективним способом позасудового вирішення конфліктів, оскільки він є унікальним для кожної ситуації, економічно вигідним та забезпечує конфіденційність. У порівнянні з судом, медіація забезпечує кращі умови для діалогу та вирішення конфлікту[1].

У Законі України «Про медіацію» від 16. 11. 2021 №1875-IX медіація визначається як добровільний та конфіденційний позасудовий процес, організований за участю медіатора або медіаторів, з метою вирішення або попередження конфлікту (спору) через переговори між сторонами[2].

За 2024 рік кількість розлучень зросла до 15 578 випадків, що в 1,5 рази більше, ніж за аналогічний період минулого року. Порівняно з першим півріччям 2021 року, цей показник збільшився на 18%, при чому більшість з них відбувається через суд. Це спричинило перенавантаження судів та багато зруйнованих сімей. Отже, впровадження сімейної медіації в Україні стає дедалі більш необхідним[3].

Сімейні медіатори працюють з парами в конфлікті. Вони проводять окремі зустрічі з кожною стороною, щоб з'ясувати причини конфлікту та обговорити теми для спільної зустрічі. Медіатори виявляють у сторін, чи готові вони домовитися і знайти рішення. Під час загальної зустрічі медіатори допомагають сторонам безконфліктно спілкуватися, висловити свої почуття та потреби, зрозуміти інтереси кожної сторони та спільно працювати над вирішенням проблемних питань.

Якщо звернути увагу на судову практику у цій галузі, то прикладом застосування медіації при вирішенні сімейних справ є Рішення Деснянського районного суду міста Києва від 20 жовтня 2020 р. № 754/10145/19 про розірвання шлюбу, визначення місця проживання дитини та відібрання дитини, за яким батькам було рекомендовано скористатись сімейною медіацією для вирішення спірних питань, пов'язаних з місцем проживання дитини та визначенням участі батьків у житті дитини[4].

Ще одним прикладом застосування медіації є Ухвала міськрайонного суду

Донецької області від 17 серпня 2022 р. №233/1114/22 про розірвання шлюбу, у якому: «Приймаючи до уваги ту обставину, що відповідач заперечує розірвання шлюбу та бажає зберегти сім'ю, готовий пройти медіацію у сімейного психолога, суд вважає за необхідне надати сторонам строк на примирення три місяці, зупинивши розгляд справи»[5].

Мирне вирішення сімейних спорів може бути дієвим лише тоді, коли беруться до уваги різні фактори, які можуть впливати на процес і результат. Ось деякі найважливіші фактори, які варто враховувати: сприйняття сторонами конфлікту необхідності та бажання вирішення проблеми мирним шляхом; здатність сторін співпрацювати та приймати компроміси; наявність кваліфікованих фахівців, які допомагають сторонам вирішувати конфлікт; рівень довіри та взаємоповаги між сторонами.

Сімейна медіація може бути корисною для розв'язання сімейних конфліктів, адже багато людей сприймають і розуміють конфлікти не правильно, оскільки не вміють цього робити і управляти ними. Тому органи місцевого самоврядування можуть підвищити усвідомленість про цю практику, проводячи громадські заходи з участю досвідчених сімейних медіаторів та психологів. В Україні не кожна родина має можливість відвідувати подібні заходи в індивідуальному порядку. Проведення таких масових заходів може підвищити обізнаність про сімейну медіацію та сприяти кращому розумінню сімейних конфліктів та їх наслідків для дітей.

Список використаних джерел:

1. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів : матеріали круглого столу (Одеса, 29 березня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубевої ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14491> (дата звернення: 24. 09. 2024)

2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20> (дата звернення: 24. 09. 2024).

3. У 2024 році в Україні зменшилася кількість шлюбів на 15%, збільшилися розлучення: Слово про слово URL: <https://slovoproslowo.info/u-2024-rotsi-v-ukraini-zmenshylasya-kilkist-shlyubiv-na-15-zbilshylasya-rozluchennya/> (дата звернення: 24. 09. 2024).

4. Рішення Деснянського районного суду м. Києва від 20 жовтня 2020 р. № 754/10145/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92599297> (дата звернення: 25. 09. 2024)

5. Ухвала Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 17 серпня 2022 р. №233/1114/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105761620> (дата звернення: 25. 09. 2024)

Ковальчук Даша Олександрівна,
студентка групи ПБ-21-7
ННІ Права Державного
податкового університету
Науковий керівник:

ПРАВОВА ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ ТА ІГОР: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У сучасному світі, де інформаційні технології стали невід'ємною частиною життя суспільства, питання правової охорони та захисту комп'ютерних програм та ігор набуває все більшої актуальності. Стрімкий розвиток ІТ-індустрії, зростання кількості розробників програмного забезпечення та збільшення економічної цінності цифрових продуктів призводять до необхідності вдосконалення механізмів правового регулювання в цій сфері. Особливо гостро постає проблема захисту авторських прав на комп'ютерні програми та ігри в умовах глобалізації та легкості копіювання цифрового контенту. Вивчення міжнародного досвіду в цій галузі дозволить виявити найефективніші практики та розробити рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства.

Комп'ютерні програми та ігри є особливими об'єктами права інтелектуальної власності. Згідно з визначенням, наведеним у законодавстві України, комп'ютерна програма – це набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату [1, ст. 1]. Це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах.

Хоча комп'ютерні ігри є різновидом комп'ютерних програм, вони виділяються в окрему категорію через свою комплексність. На відміну від стандартних програм, ігри поєднують код, графіку, музику та інтерактивний сюжет, що наближає їх до аудіовізуальних творів [2]. Вони мають особливі економічні моделі, цільову аудиторію та процес розробки, який залучає різних фахівців. Ігри також часто підлягають додатковому регулюванню, включаючи вікову класифікацію. Ці особливості зумовлюють необхідність окремого розгляду комп'ютерних ігор у правовому та індустріальному контексті.

У світовій практиці сформувалося кілька підходів до правової охорони комп'ютерних програм та ігор. Більшість країн, включаючи Україну, США та держави ЄС, захищають їх як об'єкти авторського права, базуючись на Бернській конвенції та Угоді ТРІПС [3, ст. 46]. Цей метод не вимагає реєстрації і забезпечує тривалий захист, проте охороняє лише форму вираження ідеї, а не саму ідею чи функціональність.

Деякі країни, зокрема США та Японія, дозволяють патентування комп'ютерних програм як винаходів, що захищає їх функціональність. Однак у ЄС патентування програм «як таких» заборонено [4]. Охорона комерційної таємниці застосовується для захисту вихідного коду та алгоритмів. Найефективнішим вважається комплексний підхід, що поєднує різні механізми захисту.

Незважаючи на різноманітність правових інструментів, індустрія стикається з низкою проблем. Піратство залишається головним викликом через легкість копіювання цифрових продуктів [5]. Складність доведення авторства у судових спорах підкреслює важливість документування процесу розробки. Протидія інтернет-

піратству вимагає міждержавної співпраці та гармонізації законів. Розвиток хмарних і стрімінгових технологій спонукає до постійного оновлення правової бази.

За дослідженнями вчених, перспективними напрямками вдосконалення правової охорони комп'ютерних програм та ігор охоплюють кілька ключових аспектів. Гармонізація національних законодавств з міжнародними стандартами сприятиме ефективнішому захисту прав розробників на глобальному рівні. Впровадження технологічних рішень, таких як DRM, може запобігти незаконному копіюванню та розповсюдженню цифрових продуктів. Розвиток альтернативних бізнес-моделей, як-от free-to-play ігри з внутрішньоігровими покупками або підписні сервіси, допомагає компаніям протидіяти піратству. Підвищення правової грамотності розробників та користувачів є важливим для розуміння правових аспектів створення та використання програм і ігор. Вдосконалення механізмів реєстрації авторських прав може спростити процес доведення авторства та захисту прав [5]. Ці напрямки в комплексі можуть значно покращити ситуацію з правовою охороною в ІТ-сфері.

Отже, правова охорона комп'ютерних програм та ігор вимагає комплексного підходу, що поєднує різні механізми захисту. Розвиток цифрових технологій постійно створює нові виклики, потребуючи адаптації законодавства та практик його застосування. Ключовими напрямками вдосконалення є гармонізація міжнародного законодавства, впровадження технологічних рішень захисту, розвиток нових бізнес-моделей та підвищення правової грамотності. Особливу увагу слід приділити боротьбі з піратством через правові, технологічні та освітні заходи. Для України, з її потужним ІТ-сектором, вдосконалення системи правової охорони є критично важливим для розвитку національної ІТ-індустрії та підвищення її глобальної конкурентоспроможності. Впровадження кращих міжнародних практик та створення сприятливого правового середовища стануть ключовими факторами у цьому процесі.

Список використаних джерел:

5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2024)
6. Аудіовізуальний твір. LIGA:ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM000325> (дата звернення: 20.10.2024).
7. Якубівський І. Є., Оприско М. В. Проблеми правової охорони комп'ютерних програм і баз даних: окремі зауваги в контексті реформування законодавства України. Нове українське право. 2021. С. 40–47.
8. Патентування винаходів на території Євросоюзу. URL: <https://www.msp-patent.com.ua/ua/v-evrosoyuze.html> (дата звернення: 20.10.2024).
9. Реєстрація авторського права на комп'ютерні ігри в Україні: проблеми та перспективи. Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ : Міжнар. науково-практ. Інтернет-конф., м. Вінниця. 2023. С. 164–165.

Козлова Валентина Петрівна,
студентка 2 курсу магістратури
Навчально-науковий інститут права
Державний податковий університет

Менів Любов Дмитрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу
Державного податкового
університету

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Захист прав споживачів є одним з ключових елементів розвиненого ринкового суспільства. Він гарантує, що споживачі мають доступ до безпечних товарів та послуг, а також мають можливість відстоювати свої права у випадку їх порушення. Міжнародні стандарти захисту прав споживачів встановлюють мінімальні вимоги до національного законодавства, забезпечуючи певний рівень захисту для споживачів у всьому світі.

Питання міжнародних стандартів захисту прав споживачів було предметом досліджень таких науковців як Ю. Білоусова, А. Рабінович, О. Твердохліб, О. Черняк, Г. Яновицька та інших.

Роботи зазначених вчених мають важливе значення, проте не вичерпують всю багатогранність цих питань. Водночас, існує необхідність подальшої розробки даної проблематики у зв'язку з продовженням дії воєнного стану та існуванням величезних викликів перед споживачами.

Захист прав споживачів – це фундаментальна концепція сучасного права, що відображає зміну парадигми від інтересів виробника до інтересів споживача. Міжнародне співтовариство розробило низку документів, які визначають загальні принципи та стандарти захисту прав споживачів.

Директива 2005/29/ЄС про несправедливу торговельну практику, яка визначає поняття несправедливої торгової практики, встановлює заборону на використання таких практик та передбачає санкції за їх порушення.

Директива 1999/44/ЄС про деякі аспекти договірних умов у сфері продажів споживчих товарів та пов'язаних гарантій. Вона в свою чергу регулює права споживачів при купівлі товарів, встановлює вимоги до гарантійних зобов'язань продавців.

Директива 2011/83/ЄС про права споживачів: Це один з найважливіших документів у сфері захисту прав споживачів в ЄС. Він кодифікує та гармонізує законодавство про права споживачів у всіх країнах-членах ЄС.

Соціально-економічні права людини та їх захист як ніколи актуальний у вік глобалізаційних проблем, що вимагають забезпечення економічної безпеки як окремих регіонів та держав, так і окремих суб'єктів цивільного обігу. Людина, споживає товари (роботи, послуги), перебуває у невигідній позиції слабкої сторони договору зобов'язальних правовідносин, оскільки не володіє знаннями, ресурсами та спеціальними компетенціями, на відміну від свого контрагента-підприємця - продавця, виробника, виконавця.

Поняття споживача зазнало значної еволюції. Спочатку споживач розглядався як пасивний учасник ринкових відносин. З розвитком ринкової економіки та посиленням ролі держави у захисті прав громадян, споживач набув статусу суб'єкта

права, який має свої права та інтереси.

Захист прав споживачів є одним з ключових елементів розвиненого ринкового суспільства. Міжнародні стандарти у цій сфері визначають мінімально допустимий рівень захисту, до якого прагнуть більшість країн світу. Україна, як країна, що інтегрується в Європейський Союз, активно працює над впровадженням цих стандартів у національне законодавство.

Міжнародні стандарти захисту прав споживачів товарів (робіт, послуг) системно визначаються Генеральною Асамблеєю ООН у резолюції 39/248 «Захист інтересів споживачів». Цей документ містить вісім загальних принципів, що вимагають впровадження у національні та регіональні правові системи держав-членів [1]. Всі принципи повинні бути враховані при формуванні національного законодавства у сфері захисту прав споживачів. Деякі є конкретними орієнтирами розвитку національного законодавства, наприклад створення програм освіти та інформування споживачів чи систем розподілу споживчих товарів та послуг першої необхідності. Інші принципи, зокрема сприяння раціоналізації споживання, фінансові послуги, електронна торгівля, через свою специфіку мають інші джерела правового регулювання, які також мають враховуватися під час реалізації політики у сфері захисту прав споживачів

Також хочеться звернути увагу на поступову «екологізацію» міжнародного споживчого законодавства у зв'язку з загостреними глобалізаційними екологічними проблемами на планеті. Власне зі зміною ролі споживача в постіндустріальному суспільстві, де людина відповідальна соціальна особистість, включена до процесу вирішення проблем всього життєвого циклу товарів (робіт, послуг).

Практика реалізації міжнародних стандартів стійкості розвитку будь-якої сфери споживання показує її залежність від трьох суб'єктів - держави, а також бізнесу та споживачів як представників громадянського суспільства та одночасно контрагентів один одного.

Саме держава має здійснювати реалізацію національної політики, використовуючи правові кошти, окреслювати межі свободи бізнесу та, надаючи додаткові засоби захисту споживачам, бути гарантом ідеального балансу інтересів підприємців та споживачів.

Саме держава має розробити правову основу екологічної політики, визначаючи тим самим умови діяльності підприємців та формуючи відповідальних перед суспільством споживачів.

Висновок. Міжнародні стандарти захисту прав споживачів відіграють важливу роль у формуванні національного законодавства та забезпеченні належного рівня захисту прав споживачів. Дотримання цих стандартів сприяє розвитку конкуренції, підвищенню якості товарів і послуг, а також підвищенню довіри споживачів до ринку.

Імплементация міжнародних стандартів захисту прав споживачів в українське законодавство є важливим кроком на шляху до створення справедливого і прозорого ринку. Однак, цей процес потребує тривалих і системних зусиль з боку держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН "Керівні принципи для захисту інтересів споживачів" (Прийняті 09.04.85 року на 106-му пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН). URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU85305>

2. Концепція державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року. Схвалена розпорядженням КМУ від 29.03.2017 р. № 217-р. [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217-2017-%D1%80#Text>. (дата звернення: 27.09.2024)

3. David Phelan, Laura O'Farrell. Scheme of the Consumer Rights Bill. 2021 URL: <https://hayes-solicitors.ie/News/Scheme-of-the-Consumer-Rights-Bill-021>. (дата звернення: 27.09.2024)

Кондрашкін Владислав Володимирович,
Студент групи ПМЦ 23-1
ННІ права Державного податкового університету
Науковий керівник:
Миколаєць В.А., д.ю.н., доцент
доцент кафедри цивільного
права та процесу

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА БЕЗ ДОЗВОЛУ АВТОРА

Питання вільного використання об'єктів авторського права сьогодні займає важливе місце й є надзвичайно актуальним у контексті все більшої глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій. Незважаючи на наявність міжнародних договорів, які встановлюють загальні принципи охорони авторського права, внутрішнє законодавство іноземних країн розвивалось по різному, а тому питання правового регулювання вільного використання об'єктів авторського права подекуди різняться.

Авторське право є важливим інструментом правового регулювання відносин у сфері набуття, здійснення та захисту особистих немайнових та майнових авторських прав, забезпечуючи їх захист від несанкціонованого використання. Проте існують винятки, які дозволяють вільне використання творів без дозволу автора за певних умов. У різних країнах законодавство про авторське право та випадки вільного використання мають деякі відмінності, які у свою чергу зумовлені правовими традиціями та суспільними потребами. Можна виокремити найголовніші чинники, які вплинули на таке формування, до них можна віднести:

- Історичні фактори - традиції охорони авторського права в різних країнах мають різну історію, що впливає на їх сучасне законодавство;
- Соціокультурна специфіка - різні культурні цінності та соціальні очікування, які призводять до різних підходів у сфері регулювання авторського права;
- Економічні інтереси - різних груп суспільства, таких як автори, видавці, бібліотеки, впливають на формування законодавства;
- Технологічний розвиток - швидкий розвиток технологій у свою чергу вимагає й постійного оновлення законодавства, що призводить до різних підходів у регулюванні сфери авторського права.

Загалом більшість країн мають як спільні так і відмінні риси у питанні коли використання твору без дозволу автора вважається правомірним. Разом з тим, обсяг використання твору, який вважається вільним може відрізнятись у різних країнах. До прикладу, деякі країни встановлюють ширший, порівняно з національним, перелік випадків вільного використання творів, зокрема для освітніх цілей; можуть встановлювати додаткові умови для вільного використання, при обов'язковому зазначенні автора твору або джерела. Деякі країни встановлюють більш жорсткі обмеження на обсяг цитування або використання творів для пародії тощо.

Прикладами вільного використання об'єктів авторського права без дозволу авторів відображені зокрема у таких іноземних нормативних актах:

- Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів, а саме в ч. 1 ст. 10: «Дозволяється використання цитат із твору, який правомірно зроблено доступним для загального відома, за умови дотримання добрих звичаїв і в обсязі, виправданому поставленою метою, включаючи цитування статей із газет і журналів у формі оглядів преси» [6];

- В законодавстві Великої Британії, а саме в Законі 1988 року «Про авторське право, промислові зразки та патенти», так зазначають про добросовісне використання, а саме: «добросовісне поводження з літературними, музичними чи художніми творами з метою дослідницької роботи та самостійного вивчення не є порушенням авторських прав на твір або, у випадку з друкованими виданнями – на друкарське оформлення; Несумлінним вважається - (а) перетворювати комп'ютерну програму, виконану мовою низького рівня, на мову вищого рівня, або (б) принагідно зазначеним перетворенням програми скопіювати її, (зазначені дії дозволяються, якщо їх виконання здійснюється відповідно до положень розділу 50В (декомпіляція); Добросовісне поводження з твором з метою критики чи підготовки огляду щодо зазначеного чи іншого твору чи якості твору не є порушенням будь-якого авторського права на твір за умови, що це супроводжується достатнім визнанням авторства. Добросовісне поводження з твором (за винятком фотознімків) з метою репортерського висвітлення поточних подій не є порушенням будь-яких авторських прав на твір за умови, що це супроводжується достатнім підтвердженням авторства; Авторське право на твір не є порушеним через його супутнє включення до художнього твору, звукового запису, фільму, теле- та радіопередачі або кабельного програмного забезпечення. Аналогічним чином авторське право не є порушеним у вигляді випуску необмеженому колу осіб копій, або виконання, показ, передача або включення до програми кабельного мовлення будь-якого об'єкта, виготовлення якого в силу підрозділу не було порушенням авторського права. Музичний твір, слова, які вимовляються і співаються під музику, або зіставні одиниці звукового запису, передачі або кабельної програми, що включають музичний твір або зазначені слова, не будуть розглядатися як включені в інший твір як супутні, якщо вони включені навмисно [7];

- В законі США «Про авторське право» від 1976, в статті 107 зазначають, чим вважається добросовісне використання об'єкта авторського права: «Незважаючи на положення розділів 106 і 106А, сумлінне використання захищеного авторським правом твору, включаючи таке використання шляхом відтворення у копіях або фонограмах або будь-якими іншими способами, зазначеними в цьому розділі, для таких цілей, як критика, коментарі, репортажі, навчання (включаючи численні копії)

для використання у класі), наукові дослідження чи дослідження, не є порушенням авторських прав. При визначенні того, чи є використання твору в якомусь конкретному випадку сумлінним використанням, фактори, які слід враховувати, повинні включати: (1) мету та характер використання, включаючи те, чи носить таке використання комерційний характер або призначене для некомерційних освітніх цілей; (2) характер твору, захищеного авторським правом; (3) обсяг та суттєвість використаної частини стосовно захищеного авторським правом твору в цілому; і (4) вплив використання на потенційний ринок або вартість захищеної авторським правом роботи. Той факт, що твір не було опубліковано, сам по собі не є перешкодою висновку про сумлінне використання, якщо такий висновок зроблено з урахуванням усіх перерахованих вище факторів» [8].

В національному законодавстві права на результати інтелектуальної діяльності закріплюються в Конституція України (ст.54), де кожному належить право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом» [1], з чого вже випливає можливість використання об'єкта авторського права без дозволу автора, якщо це передбачено іншими законами.

У свою чергу положення статті 444 ЦКУ та статті 21-25 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачають можливість вільного використання творів за певних обставин без згоди автора [2, 3]. Такий підхід ґрунтується на принципі збалансування інтересів суспільства й авторів, коли суспільна користь від використання твору перевищує приватні інтереси автора. Зокрема, Законом України «Про авторське право і суміжні права» передбачені випадки вільного використання творів для потреб:

- Цитування: твори можуть бути використані для цитування у наукових, критичних, інформаційних або освітніх цілях, за умови дотримання вимог щодо обсягу цитати та вказівки на автора і джерело;
- Використання для інформаційних потреб: засоби масової інформації можуть використовувати публічні промови, лекції, судові промови тощо з метою інформування;
- Використання в освітніх і наукових цілях: допускається використання творів без дозволу автора в межах навчального процесу, а також для наукових досліджень, за умови, що це не порушує економічних інтересів автора [3].

У Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів учасником якої є Україна, ст. 9 передбачено, що: «За законодавством країн Союзу зберігається право дозволяти відтворення таких творів у певних особливих випадках за умови, що таке відтворення не завдає шкоди нормальному використанню твору і не зачіпає будь-яким необґрунтованим способом законні інтереси автора» [4], таким чином, Конвенція дозволяє державам-учасницям визначати винятки використання об'єкта авторського права без дозволу самого автора, але при цьому таке використання не повинно порушувати права автора.

Відносини авторського права в країнах ЄС, а також в Україні регулюються відповідно до загальних положень Директиви 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права в інформаційному суспільстві. Директива дозволяє державам-членам встановлювати винятки для вільного використання об'єктів авторського права в таких випадках:

1. Використання з освітньою або науковою метою;
2. Цитування для критичних або рецензійних цілей;
3. Використання творів у новинних повідомленнях [5].

Директива також містить положення про справедливу компенсацію для авторів, коли їх твори використовуються без дозволу, а саме в п. 35 передбачено, що: «В окремих випадках винятків або обмежень правоволодільці повинні отримувати справедливу компенсацію, щоб належним чином компенсувати використання їхніх охоронюваних творів або інших об'єктів» [5].

Порівняльний аналіз норм вільного використання в різних країнах демонструє, що існує значна різноманітність підходів до регулювання цього питання. Глобалізація посилює необхідність гармонізації законодавства, однак досягнення консенсусу є складним завданням. Для вирішення цієї проблеми необхідно враховувати як інтереси авторів, так і потреби суспільства в доступі до інформації.

Список використаних джерел:

10. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996р. № 254к/96-ВР / *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 30, ст. 141.
11. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003р. № 435-IV / *Відомості Верховної Ради України*, 2003, №№ 40-44, ст.356.
12. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022р. №2811-IX / *Відомості Верховної Ради України*, 2023, № 57, ст.166
13. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів: Закон України від 27 липня 1974р. № 995_051 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення 20.09.2024).
14. Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві: Закон України від 22 травня 2001 р. № 984_005-01 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text (дата звернення 15.09.2024).
15. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Паризький Акт від 24 липня 1971 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення 01.10.2024).
16. Copyright, Designs and Patents Act 1988 URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/1640> (дата звернення 01.10.2024).
17. Закон США «Про авторське право» 1976 року, 17. U.S.C. §§ 101 etseq., Сполучені Штати Америки. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/16604> (дата звернення 01.10.2024).

**Корольчук Катерина
Русланівна,**

студентка 2 курсу магістратури
Навчально-науковий інститут права
Державний податковий університет

Менів Любов Дмитрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу
Державного податкового університету

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Одним із ключових завдань нашої держави є захист прав споживачів.

Проблемі захисту прав споживачів неодноразово приділялася увага науковцями, зокрема Г. Грабовська, Д. Дзера, Л. Іваненко Т. Кагал, Н. Коробцова, А. Паєнок, М. Парасюк, Л. Саванець, О. Черняк, Г. Яновицька та іншими. Водночас, існує необхідність подальшої розробки даної проблематики у зв'язку з прийняття 10 червня 2023 року нового Закону України «Про захист прав споживачів». Аналіз проблемних аспектів захисту прав споживачів є актуальним завданням, оскільки дозволяє виявити існуючі проблеми та розробити пропозиції щодо їх вирішення в майбутньому.

В умовах нестабільності, спричиненої пандемією, військовою агресією Росії проти України, економічною кризою, несумісністю законодавства у досліджуваній сфері із законодавством ЄС проблеми захисту прав споживачів набули особливого значення. Увага до захисту прав споживачів також пов'язана із стрімким розвитком цифрових технологій, коли реалізація товарів та послуг здійснюється за допомогою мережі «Інтернет» [1, с.126].

Сфера захисту прав споживача у більшості своїй знаходиться саме у площині цивільного права, оскільки правовідносини за участю споживачів виникають на підставі цивільно-правових договорів - купівлі-продажу, підряду, договорів з надання послуг та виконання робіт тощо.

Цивільно-правовий захист прав споживачів — це система заходів і механізмів, що дозволяють споживачам захищати свої права у випадку їх порушення і отримати можливість відшкодування збитків.

Загалом сутність цивільно-правового захисту прав та законних інтересів споживачів полягає у можливості вчинення ними фактичних та юридичних дій, спрямованих на захист своїх порушених прав та інтересів, діяльність уповноважених законом державних органів та громадських формувань щодо запобігання, припинення правопорушення та відновлення порушених прав.

Основою правового регулювання захисту прав споживачів є законодавство, яке встановлює правила поведінки для суб'єктів господарювання та визначає механізми відповідальності у разі порушення цих прав.

В Україні основним нормативним актом у цій сфері є Закон України «Про захист прав споживачів», що регулює відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів [2].

Цей закон становить юридичну базу для захисту прав громадян, які можуть постраждати від неякісної продукції чи нечесних дій з боку продавця (виробника).

Відповідно до ст.16 Закону України «Про захист прав споживачів» передбачена відповідальність за шкоду, завдану внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції). Так, шкода, завдана внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відшкодовується відповідно до закону.

Однак, правові норми, які регулюють права споживачів, не завжди відображають сьгоднішні виклики, зокрема ті, що стосуються швидкого розвитку електронної комерції. Багато споживачів стикаються з проблемами при покупках в інтернеті, такими як неотримання товару, проблеми з якістю продукції, неможливість повернення коштів чи провести гарантійний ремонт, неможливість ідентифікувати продавця тощо. Виникає необхідність оновлення законодавства, яке б враховувало нові форми торгівлі й забезпечувало належний захист споживачів в умовах цифрової економіки.

У такій категорії спорів суди також не задовольняють позовні вимоги позивачів. Так, у справі № 226/1923/20 суд зазначив про те, що "...позивач звернувся з вимогою про захист прав споживачів, а саме стягнути на його користь з відповідача сум сплачених за отриманий неналежний товар та витрати, пов'язані із поверненням товару, а також неустойку у розмірі 1% за кожен день прострочки повернення коштів по день проголошення рішення суду. Позивачем надано суду роздруківку інтернет-сторінки з електронною адресою відповідача, на якій є телефони та інші дані для зв'язку. Однією із підстав чому суд відмовив у задоволенні позовних вимог полягає в тому, що надана позивачем роздруківка інтернет-сторінки компанії, на якій зазначено дані про відповідача, не є доказом укладання зазначеного договору між позивачем та відповідачем. Згідно інформації з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, відповідач припинив підприємницьку діяльність фізичної особи-підприємця ще до продажу товару споживачу.

Чинний на сьогодні Закон України «Про захист прав споживачів», прийнятий у 1991 році, не зовсім адаптований до сфери електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-комунікаційних систем. Зокрема, він не містить положень, які б встановлювали відносини споживачів з суб'єктами електронної комерції. Такі прогалини законодавства і спричиняють порушення прав споживачів. 10 червня 2023 року Верховною Радою України було прийнято новий Закон України «Про захист прав споживачів». Новелою закону є запровадження електронного Єдиного державного веб-порталу для споживачів у сфері електронної комерції (Портал е-покупець) з метою взаємодії суб'єктів електронної комерції, споживачів та органів державної влади, що здійснюють захист прав споживачів. Безперечно, ці норми є позитивним досягненням у захисті прав споживачів у частині, що стосується електронної комерції. Видається, що законодавець намагається захистити права споживачів сучасними способами, в тому числі і їх право на інформацію про найменування продавця (виконавця), його місцезнаходження, однак тільки практика застосування норма права покаже ефективність такого законодавчого регулювання. Але, на жаль, значна частина норм Закону вступить у дію лише після завершення війни. Норми про портал «е-Покупець» набудуть чинності лише після введення самого сервісу в експлуатацію, але не пізніше трьох років від початку дії Закону [2, с.186].

Проблемою є також те, що багато споживачів не знають своїх прав і не вміють їх захищати. Це призводить до того, що порушення прав споживачів часто залишаються безкарними, оскільки люди не звертаються до компетентних органів, наприклад, Державної служби України з питань захисту прав споживачів та її територіальних органів, судових інстанцій. Адже, сучасному споживачеві недостатньо знати про свої права, потрібно ще мати знання та настирливість їх захищати. Тому, є необхідною активна просвітницька робота та підвищення правової культури серед населення.

У новому Законі України «Про захист прав споживачів» уже передбачено право споживача на споживчу освіту та/або просвіту, де передбачено, що держава створює умови для здобуття споживачами знань, умінь та навичок, у тому числі в закладах освіти, з питань реалізації прав споживачів та механізмів їх захисту, а також вживає заходів, спрямованих на доведення до відома суб'єктів. Тому, залишається його належна реалізація.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що захист прав споживачів є важливим і необхідним завданням нашої країни. Незважаючи на те, що законодавство України надає споживачам широке коло повноважень стосовно захисту своїх законних прав та інтересів, реалізувати цю можливість ще доволі складно.

Тому необхідно удосконалювати нормативно-правові акти, які регулюють правовідносини за участю споживачів. Ефективність оновлень у сфері захисту прав споживачів безпосередньо залежить від рівня правової свідомості всіх учасників даних правовідносин. Лише за умови відповідального ставлення як споживачів, так і виробників та продавців до своїх прав та обов'язків можна очікувати суттєвих позитивних змін у споживчому секторі.

Список використаних джерел:

1. Менів Л.Д. Перспективи розвитку законодавства про захист прав споживачів. Юридичний науковий електронний журнал, 2022. № 6. С. 126-129. UR:http://www.lsej.org.ua/6_2022/30.pdf
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1991, № 30. ст. 379
3. Менів Л. Д. До питання захисту прав споживачів при придбанні продукції у суб'єкта електронної комерції. Юридичний науковий електронний журнал, 2024. № 4. С. 185-187 URL http://www.lsej.org.ua/4_2024/44.pdf

Костюк Віктор Ігорович

Аспірант групи АП 22-2

ННІ Права Державного податкового університету

Науковий керівник:

Рябченко Ю.Ю. д. ю. н.

професор кафедри цивільного права і процесу

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ОДНОГО З БАТЬКІВ, ЩО ПРОЖИВАЄ ОКРЕМО ВІД ДИТИНИ В УМОВАХ

СЬОГОДЕННЯ

Як відомо значну частину судових спорів в цивільному судочинстві складають справи пов'язані з сімейними правовідносинами, зокрема справи про оскарження бездіяльності органів державної виконавчої служби щодо виконання рішення на реалізацію батьківських прав, спори про визначення місця проживання дитини, поділ майна подружжя, розгляд заяв про видачу обмежувального припису, спори щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій, спори пов'язані з реалізацією батьками доступу до дитини, яка на період воєнного стану перебуває за кордоном, справи про стягнення аліментів [1]. Сам факт розгляду справи в суду, означає, що учасники сімейних правовідносин перебувають в конфлікті та мають не один спір.

В період починаючи епідемії Covid-19 з 2020 року у світі та з 24 лютого 2022 року по теперішній час, під час дії правового режиму воєнного стану коли батько чи мати дітей, які проживають окремо від дитини та не дійшли згоди з іншою стороною сімейних відносин (або колишнє подружжя), яка проживає разом з дитиною щодо матеріального забезпечення, виховання та спілкування з дитиною, перебувають або в районах бойових дій та залучені у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України або ж за кордоном, гострим стає питання захисту прав та інтересів одного з батьків, що проживає окремо від дитини.

Хочу вказати, що неодноразово на час конфлікту сторін сімейних правовідносин, а саме матері та батька дітей, сторони звертаються до органів опіки і піклування та до суду або ж минають звернення до служб у справах дітей та відповідно звертаються з позовною заявою до суду.

Відтак, відповідно ч. 2 ст. 56 Цивільного кодексу України (далі ЦКУ) органами опіки та піклування є районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад [2]. Відповідно ч. 1 ст. 19 Сімейного кодексу України (далі СКУ) особа має право на попереднє звернення за захистом своїх сімейних прав та інтересів до органу опіки та піклування [3]. Відповідно ч. 2 ст. 4 “Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини” затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866 комісія з питань захисту прав дитини розглядає найбільш актуальні питання щодо захисту прав та інтересів одного з батьків, що проживає окремо від дитини, а саме [4]:

доцільності підготовки та подання до суду позову чи висновку органу опіки та піклування про позбавлення, поновлення батьківських прав, відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав;

вирішення спорів між батьками щодо визначення місця проживання дитини;

вирішення спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини та визначення способів такої участі;

підтвердження місця проживання дитини для її тимчасового виїзду за межі України;

розгляду звернень дітей щодо неналежного виконання батьками, опікунами, піклувальниками обов'язків з виховання або щодо зловживання ними своїми правами.

Та виноситься відповідне рішення, яке відповідно ч. 2 ст. 158 СКУ обов'язкове

до виконання. Оскарження рішення органу опіки та піклування може бути до відповідного органу, якому підпорядкований орган опіки та піклування, або до суду відповідно ч. 2 ст. 79 ЦКУ. Обов'язковість участі органу опіки і піклування при розгляді судом сімейних спорів закріплена в ч. 4 ст. 19 СКУ.

Зауважу, що на період розгляду заяв органом опіки та піклування чи розгляду судом справ у сімейних спорах, сторона – батько чи матір, які окремо проживають від дитини не можуть виконувати свої обов'язки щодо виховання дитини та мають перешкоди з іншої сторони (матір або батько, що проживають з дитиною) стосовно спілкування. Відтак правова позиція Верховного Суду України (постанова Касаційного цивільного суду від 25.11.2020 у справі № 760/15413/19) про участь у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо “Батько / мати, які проживають окремо від дитини, також мають право на особисте спілкування з нею; той з батьків, із ким дитина проживає, не має права перешкоджати іншому спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини і відбувається саме в інтересах дитини. У справах про відібрання дитини, які мають тривалий судовий розгляд, сприяння відновленню відносин та емоційного контакту малолітньої дитини особисто з батьком чи матір'ю має переважати над намаганням одного з батьків обмежити або взагалі відгородити дитину від зустрічей з іншим [5]”.

Хоча коли сторони сімейних правовідносин, які мають спільну дитину (дітей) перебувають в конфлікті та батько/мати що проживає з дитиною має тісний психоемоційний зв'язок з останньою, що в свою чергу може впливати на рішення малолітньої дитини, щодо спілкування і побачення з батьком/матір'ю, що проживає окремо. Так, правова позиція Верховного Суду України (постанова Касаційного цивільного суду від 01.07.2020 у справі № 138/96/17): “При визначенні способу участі батька/матері у спілкуванні та вихованні дитини суд має враховувати насамперед інтереси дитини, які не завжди можуть відповідати її бажанням, особливості віку, стану здоров'я та психоемоційного стану. Якщо має місце постійне проживання дитини разом з одним із батьків та тісний психоемоційний зв'язок з ним, обумовлення побачень дитини з другим із батьків виключно бажанням дитини призведе до унеможливлення реалізації таким із батьків своїх прав на участь у вихованні та побаченні з дитиною [6]”. Також слід зазначити, рішення органів опіки і піклування не завжди виконуються, прикладом є дана справа.

Враховуючи вищевикладене постає питання ефективності захисту прав та інтересів одного з батьків, що проживає окремо від дитини в період судових спорів, особливо коли батько/мати, що проживаються окремо, перебувають або за кордоном або в районах бойових дій, що зводить до мінімуму спілкування з дитиною.

Також слід зазначити, що проблемним питання є негативний вплив повномасштабної війни “на роботу органів опіки та піклування. Останні здебільшого не мають досвіду роботи з дітьми та батьками, які перебувають за кордоном. Перебування сімей поза межами України органи опіки трактують як об'єктивну неможливість підготувати висновок в порядку ст. 19 СК України. У зв'язку з цим, суди все частіше змушені розглядати справи за його відсутності [7]”.

Список використаних джерел:

1. Вища школа адвокатури. Добірка “Ключові висновки Верховного Суду України в сімейних справах за 2023 рік”. <https://www.hsa.org.ua/blog/kliucovi-visnovki-verhovnogo-sudu-u-simeinix-spravax-za-2023-rik>.
2. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>.
5. Верховний Суд України. База правових позицій. URL: <https://lpd.court.gov.ua/home/search/7535>.
6. Верховний Суд України. База правових позицій. URL: <https://lpd.court.gov.ua/home/search/1499>.
7. Ліга Закон. Стаття “Актуальна судова практика у сімейних справах” 15.10.2024р. Марина Корнієнко. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/231191_aktualna-sudova-praktika-u-smeynikh-spravakh.

Кримчанін Богдан Андрійович
здобувач вищої освіти групи пб-23-3
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник: Обривкіна О. М.
к.пед.н., доцент, доцент кафедри
кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового
університету

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ НЕЗАХИЩЕНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Сучасні виклики, зокрема збройні конфлікти, посилюють вразливість найбільш незахищених верств населення. В Україні війна виявила системні проблеми в забезпеченні прав дітей, людей похилого віку, ВПО та осіб з інвалідністю. Позбавлення житла, обмежений доступ до медичної допомоги та освіти, а також зростання ризиків дискримінації та насильства – це лише частина проблем, з якими стикаються ці категорії громадян. Тому необхідна розробка ефективних механізмів захисту для забезпечення їхніх прав та створення більш справедливого суспільства.

За визначенням Державної служби з надзвичайних ситуацій «соціально незахищені верстви населення – група потенційного ризику. За статистикою саме люди, які належать до цієї групи, частіше потрапляють у небезпечні ситуації з ризиком для життя і здоров'я. Безробітні, люди похилого віку, інваліди, діти, позбавлені батьківського піклування, малозабезпечені сім'ї, особи, залежні від наркотиків, алкоголю або інших шкідливих речовин, люди з хронічними захворюваннями перебувають у вразливому становищі і мають обмежений доступ до ресурсів, послуг та можливостей, необхідних для задоволення навіть базових потреб. Тому відношення до забезпечення пожежної і техногенної безпеки у власних оселях в них зазвичай другорядне» [1].

Серед вразливих верств населення України найбільше в умовах повномасштабного вторгнення страждають діти. «У прифронтових містах і селах люди вичерпали свої мізерні ресурси і покладаються на допомогу, щоб вижити. У Донецькій і Харківській областях сім'ї ховаються в зруйнованих будинках без водопроводу, газу чи світла. Постійні обстріли змушують людей проводити дні в підвалах. Діти не можуть гратися надворі, не кажучи вже про школу», — ідеться у повідомленні ООН [2].

Повномасштабна війна росії проти України призвела до катастрофічних наслідків для прав людини. Особливо гостро відчули на собі цей тиск вразливі групи населення. Вони стикаються з численними порушеннями своїх прав, серед яких:

- обмеження доступу до гуманітарної допомоги з чим стикається більшість незахищених верств населення, вони не мають можливості отримати необхідну гуманітарну допомогу, зокрема продукти харчування, медикаменти, житло. Це пов'язано з активними бойовими діями, руйнуванням інфраструктури, а також з бюрократичними перешкодами.

- насильство та сексуальне насильство. Жінки, дівчата, люди з інвалідністю піддаються підвищеному ризику стати жертвами насильства, зокрема сексуального. Окупаційні війська часто використовують сексуальне насильство як інструмент знищення морального духу українських громадян та військовослужбовців.

- Порушення права на освіту. Діти, особливо ті, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій, позбавлені можливості отримувати освіту, що позбавляє нас виховувати майбутню українську інтелігенцію.

- недостатність правової допомоги. Відсутність доступу до правосуддя для вразливих груп населення є кричущим порушенням їхніх прав. Багато людей, не знаючи своїх законних прав, залишаються без захисту і не можуть відстояти свої інтереси в суді.

Вербіцький А.С. та Косілова О. І. зазначають, що «до існуючих дієвих механізмів правового захисту прав і свобод вразливих верств населення, слід зазначити що Конституція України досить чітко визначає систему органів та посадових осіб різних рівнів, які повинні захищати права і свободи людини і громадянина. Серед них виділяємо: національні суди, Офіс Генерального прокурора, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, адвокатура, інші правоохоронні органи України» [3].

Однак особи, що безпосередньо знаходяться в зоні ведення бойових дій, не можуть звернутися до тих чи інших способів захисту власних цивільних прав, визначених національним законодавством. З огляду на це важливо задіювати міжнародні важелі впливу на військову агресію рф, серед яких можна виділити такі як Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний суд та ін.

Водночас вагомим внеском щодо захисту цивільних прав незахищених верств населення виступає діяльність різноманітних міжнародних організацій на тимчасово окупованих територіях таких як Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародний комітет захисту прав людини, ЮНЕСКО та ін., що, окрім медичної та гуманітарної допомоги, надають також і правову.

Підводячи підсумок, можемо зазначити, що військова агресія РФ в Україні залишила глибокий слід у житті мільйонів людей, особливо тих, хто належить до вразливих категорій. Діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю та внутрішньо переміщені особи стали жертвами насильства, дискримінації та обмеження прав. Для побудови мирного майбутнього необхідно вжити комплексних заходів, спрямованих на відновлення соціальної справедливості, забезпечення прав людини та створення умов для реабілітації постраждалих. Це вимагає посилення правового захисту, розширення доступу до гуманітарної допомоги та відновлення зруйнованої інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. ДСНС України. URL: <https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/xarkivska-oblast-riatuvalniki-opikuiutsia-bezpekoiu-socialno-nezaxishhenix-verstv-naselennia>
2. ООН попросила у донорів 4,2 мільярди доларів на гуманітарну допомогу українцям URL: https://lb.ua/society/2024/01/15/593824_oon_poprosila_donoriv_42_milyardi.html
3. Вербіцький А.С., Косілова О. І. ПОРУШЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ... URL: https://eu.docworkspace.com/d/sIGHD9J_0AcDf5LgG

Кучин Тетяна Русланівна

студентка групи ПБМБ 23-1

ННІ економічної безпеки та митної справи

Державного податкового університету

Науковий керівник:

Лаговська Н.В., к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

У Конституції України закріплене право власності на землю, однак воно не знайшло належного місця в господарському та цивільному законодавстві, що потребує вирішення актуальних проблем. Успішне впровадження земельної реформи, формування легального ринку землі, запобігання тіньовим схемам та ефективно вирішення корупційних проблем у цій сфері є неможливими без чіткого дотримання Конституції України. Належне правове регулювання прав власності на землю є основою для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку держави. Це дозволяє ефективно управляти земельними ресурсами, сприяючи зростанню економіки та гарантуванню прав громадян у земельних відносинах. Управління земельними ресурсами відіграє ключову роль у створенні умов для прозорого функціонування ринку землі та недопущення корупційних проявів у цій сфері, що також впливає на забезпечення конституційних прав українців.

Проблеми реалізації права власності на землю в Україні вимагають детального вивчення в рамках вітчизняної правової теорії. Такий аналіз необхідний для

забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку країни, а також для підтримки правопорядку в земельних відносинах.

Цю тематику досліджували ряд науковців, таких як: Барабаш Н.П., Бахуринська М.М., Кулинич П.Ф., Мірошніченко А. М., Настіна О.І., Носік В. В., Погрібний О.О., Ріпенко А.І., Санніков Д. В., Саркісова Т.Б., Семчик В.І., Федорович В.І., Федчишин Д.В., Шульга М.В. та ін.

В цивільному праві проблеми земельних правовідносин зосереджуються на захисті права власності та забезпеченні належного володіння і користування земельними ділянками. Зокрема, питання захисту прав власників земельних ділянок від незаконного захоплення (рейдерства) входить до категорії порушень прав власності, які регулюються цивільним законодавством. Власник має право вимагати захисту своїх прав через позови про визнання права власності, витребування майна з чужого незаконного володіння та відшкодування шкоди. Також неврегульовані питання кадастрового обліку, пов'язані з відсутністю чітких меж земельних ділянок, створюють підґрунтя для виникнення конфліктів між власниками та користувачами земель, що вирішуються в порядку цивільно-правових спорів щодо меж та прав користування земельними ділянками.

Недосконалість законодавства в сфері права власності на земельні ділянки проявляється в наявності прогалин у правовому регулюванні, що не враховують сучасні економічні та соціальні умови. Часто нормативно-правові акти не відповідають реаліям ринку земель, що призводить до невизначеності у правах власників і користувачів.

Протягом 2024 року в українському законодавстві щодо власності землі відбулися значні зміни, що безпосередньо вплинули на цивільно-правові відносини. Основними аспектами стали оновлені вимоги до реєстрації прав оренди землі, що тепер є визначальним фактором при вирішенні суперечок між орендарями, а також зміни у приватизації земельних ділянок, зокрема для членів фермерських господарств. Окрім того, було вдосконалено процедури кадастрового обліку, що зменшило ризики конфліктів через невизначені межі земельних ділянок. Нарешті, продовження земельної реформи, особливо у частині купівлі-продажу сільськогосподарських земель, залишається одним із головних факторів, що впливають на правові відносини щодо землі в Україні. Ці зміни мають на меті захист прав власників та орендарів і створення більш прозорого ринку земельних ресурсів.

Закон України № 3563-ІХ, прийнятий 6 лютого 2024 року, вносить зміни до Земельного кодексу з метою спрощення процесу зміни цільового призначення земельних ділянок для залучення інвестицій у відновлення України. Ці зміни діятимуть протягом п'яти років після закінчення воєнного стану. Закон також регулює, що зміна цільового призначення земель без необхідності дотримання деяких вимог можлива на територіях без затвердженої містобудівної документації[2].

Основні нововведення стосуються допуску юридичних осіб до купівлі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, що раніше було обмежено. Тепер юридичні особи можуть володіти землею, якщо дотримуються певних умов: їх власниками повинні бути лише громадяни України, а загальна площа земель не може перевищувати 10 тисяч гектарів на одну особу або юридичну особу.

Невизначеність прав суб'єктів прав власності також є суттєвою проблемою. Існують випадки, коли права власників не є чітко визначеними, що може призводити

до спірних ситуацій, пов'язаних із межами ділянок, правами на їх використання та передачу.

На противагу цьому, з'явилися нові вимоги до реєстрації прав, зокрема для договорів оренди, суборенди, емфітевзису та земельного сервіту. За новими правилами, в разі виникнення конфліктів, право на захист залежить від того, чи були відповідні угоди зареєстровані в установленому порядку. У рамках цього процесу, важливо також, що відсутність документів у архівах не може слугувати підставою для анулювання прав власності, що підвищує правову стабільність для орендарів і власників земель[5].

Важливою зміною стало також уточнення процедури приватизації земель, зокрема для членів фермерських господарств, що не брали участі у їх створенні. Продовжуються вдосконалення в кадастровому обліку, щоб уникнути конфліктів через невизначеність меж земельних ділянок, а також правова стабільність для власників земель, попри відсутність документів в архівах.

У 2024 році в Україні виникли проблеми з примусовим вилученням земельних ділянок, зокрема у контексті державних потреб. Згідно з оновленим законодавством, порядок вилучення земель для суспільних потреб залишається регульованим Земельним кодексом України, однак були внесені деякі зміни.

Проблеми правозастосування в сфері земельного законодавства стосуються недостатньої ефективності механізмів захисту прав власників. Багато власників стикаються з труднощами при захисті своїх прав через складність процедур, а також через недостатню правову обізнаність. Відсутність чітких механізмів вирішення спорів часто призводить до затягування справ у судах і зловживань з боку третіх осіб.

Нові правила стосуються компенсації для власників земель, які підлягають відчуженню. Проблеми, які виникають у цьому процесі, часто пов'язані з недостатньою прозорістю механізму оцінки землі, що може призводити до конфліктів між державою та власниками. Відшкодування за вилучені ділянки не завжди відповідає ринковій вартості, що викликає нарікання з боку громадян і організацій.

Крім того, законодавство, що регулює примусове відчуження, має певні недоліки, зокрема обмеження на оскарження рішень про вилучення, що, на думку правозахисників, суперечить міжнародним нормам і Конституції України. Так, були ситуації, коли рішення про вилучення земельних ділянок не підлягали оскарженню в судовому порядку, що викликало обурення та критику з боку громадськості[5].

Верховний Суд України ухвалив низку рішень, які уточнюють правила приватизації земельних ділянок. Так, зміни стосуються права членів фермерських господарств на приватизацію земель, що було детально розглянуто у 2023-2024 роках. Важливим стало рішення, яке обмежує право на приватизацію для нових учасників господарств, що не брали участі в їх створенні.

Втрачені під час війни земельні ділянки в Україні становлять серйозну проблему, особливо в контексті цивільного права. Згідно з законодавством, власники можуть спробувати відновити свої права на втрачені ділянки після завершення воєнних дій.

Стаття 41, наприклад, гарантує право власності, забороняючи її довільне вилучення. Ця стаття є основою для захисту прав власників, які втратили свої землі внаслідок військових дій[1].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» - визначає основні

засади, за якими власники мають право на повернення своїх земель після закінчення війни[4].

Закон України «Про земельний кадастр» - забезпечує ведення обліку земель, що сприяє виявленню та підтвердженню прав на власність. У разі втрати документів, це може бути критично важливим для підтвердження права власності [3].

Також закон регулює механізм компенсації за втрачені ділянки. Він передбачає, що якщо повернення земель неможливе, власники мають право на компенсацію, яка відповідатиме ринковій вартості втраченого майна [5].

Власники, які бажають повернути свої земельні ділянки, повинні подати відповідну заяву до органу, що займається земельними питаннями. Це може бути місцевий орган влади або спеціалізовані земельні управління. Після отримання заяви органи повинні провести перевірку документів, що підтверджують право власності на земельну ділянку. У випадку, якщо документи були втрачені внаслідок військових дій, закон дозволяє використовувати інформацію з земельного кадастру для підтвердження прав власності.

Органи влади зобов'язані прийняти рішення щодо повернення земельної ділянки на підставі поданих документів і законодавства. У разі відмови у поверненні власник має право оскаржити це рішення в суді.

Якщо повернення земельної ділянки неможливе, власники мають право на компенсацію. Вона повинна бути надана у розмірі, що відповідає ринковій вартості землі на момент її втрати.

Отже, для подолання виявлених нами проблем пропонуємо наступне:

- досконалити нормативно-правову базу, що дозволить чітко визначити правовий статус земель, уникнувши правових суперечностей та спростивши процедури для власників;

- стабілізувати законодавство шляхом зменшення частоти змін і введення перехідних положень допоможе адаптуватися до нових норм;

- підвищити ефективність правозастосування шляхом розробки чітких механізмів вирішення земельних спорів, що зміцнить правову визначеність і захист прав власників.

- забезпечити прозорість процедур, пов'язаних з правом власності на земельні ділянки;

- впровадити чіткі і зрозумілі механізми оформлення прав на землю та спростити процес отримання документів, що підтверджують право власності.

- забезпечити доступ до інформації про земельні ділянки, їх статус і історію використання, що допоможе зменшити корупційні ризики та підвищити рівень довіри між державою та власниками земель. Прозорість процедур також сприятиме кращій юридичній обізнаності громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 17.10.2024).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку зміни цільового призначення земельних ділянок для залучення інвестицій з метою швидкої відбудови України : Закон України від 06.02.2024 № 3563-ІХ. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3563-20> (дата звернення: 17.10.2024).

3. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17> (дата звернення: 17.10.2024).

4 Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 17.10.2024).

5 Лаговська Н. В. Проблеми захисту прав власності під час воєнного стану в Україні. Ірпінський юридичний часопис. 2022. Вип. 2. С. 78–85.

Лазаренко Денис Олександрович,
студент групи ПБ-21-6 ННІ права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Самілик Л. О.,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу

АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аліментні зобов'язання, як один із ключових інститутів сімейного права, спрямовані на забезпечення матеріальної підтримки неповнолітніх дітей, непрацездатних батьків або інших членів сім'ї. В умовах воєнного стану ці зобов'язання набувають особливої актуальності, оскільки соціальні та економічні обставини значно ускладнюють виконання таких обов'язків. Це викликає необхідність перегляду правових механізмів, що регулюють питання аліментів, з урахуванням специфічних обставин, пов'язаних із воєнним станом.

Введення воєнного стану указом Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” не стало підставою, щоб зняти з батьків обов'язок сплати аліментів. Оскільки, як у мирний час, так і особливо у сьогоденних реаліях, діти потребують особливої уваги та турботи, додаткових гарантій захисту їх прав та законних інтересів.

Втім, певні зміни щодо аліментних зобов'язань все-таки були внесені. Так, було прийнято закон, відповідно до якого тимчасово на період дії воєнного стану припиняється звернення стягнення на стипендію, пенсію, заробітну плату та інший дохід боржника, окрім рішень щодо стягнення аліментів та рішень, боржниками за якими є громадяни країни агресора [2].

Сьогодні є досить часті випадки, коли платники аліментів перебувають за кордоном. Так, Україна виступає учасником низки міжнародних договорів щодо стягнення аліментів за кордоном, які передбачають, зокрема, взаємне визнання і виконання судових рішень у цивільних справах. Тому зацікавлена особа має право звернутися до компетентних органів цієї держави з клопотанням про визнання та виконання рішення суду України про стягнення аліментів. У випадку, коли один з батьків виїжджає за кордон для постійного проживання до країни, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги, то Кабміном передбачений порядок, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. N 1203 про стягнення аліментів в такому випадку. Окрім того, якщо перед таким виїздом рішенням суду про стягнення аліментів набрало законної сили, то передбачається можливість стягнення аліментів за весь період до досягнення дитиною повноліття [3].

Особливої уваги потребують випадки, коли дитина на користь якої передбачена сплата аліментів перебуває в країні агресора. Так, в Постанові Верховного Суду 184/1781/22 від 1 квітня 2024 року зазначається, що “чинним законодавством не заборонено стягувати аліменти на користь громадян російської федерації”. Однак, при тому слід також вказати, що “в силу нормативних актів, прийнятих у зв’язку з агресією російської федерації відносно України, аліменти з боржника стягуються, але стягувачу не перераховуються і перебувають на депозитному рахунку третьої особи” [1].

Підсумовуючи, аліментні зобов’язання навіть у складних умовах воєнного стану залишаються важливим інструментом захисту прав та інтересів дітей. Воєнний стан не звільняє батьків від обов’язку сплати аліментів, а натомість вимагає адаптації правових норм до нових реалій. Законодавчі зміни, прийняті на період дії воєнного стану, спрямовані на забезпечення балансу між захистом інтересів дітей та врахуванням соціально-економічних труднощів, з якими стикаються платники аліментів. Міжнародні договори дозволяють стягувати аліменти за кордоном, а випадки, пов’язані з країною агресором, мають свої особливості, що підкреслює складність і важливість належного правового регулювання у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду 184/1781/22 від 1 квітня 2024 року. URL : https://protocol.ua/ua/1_vid_01_04_2024_roku_u_sprav_i_184_1781_22/ (дата звернення: 21.10.2024)
2. Роз’яснення Мін’юсту щодо аліментних зобов’язань у період воєнного стану. Міністерство юстиції України. 01.04.2022 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-minyustu-shchodo-alimentnih-zobovyazan-u-period-voennogo-stanu> (дата звернення: 21.10.2024)
3. Сімейний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2947-14> (дата звернення: 21.10.2024)

Липницька Аліна Миколаївна
студентка групи ПБ-21-7,
ННІ права Державного
податкового університету
Науковий керівник:
Самілик Л. О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного
права та процесу

АЛІМЕНТИ ЗА ДОМОВЛЕНІСТЮ

Питання щодо утримання дітей після розлучення або у випадках, коли батьки дитини не перебувають у шлюбі, є однією з ключових проблем у сфері сімейного права. Законодавство України надає різні можливості для виконання цього обов’язку, і один із способів – це сплата аліментів за домовленістю між батьками. Така форма

врегулювання фінансового забезпечення дитини є гнучкою та взаємовигідною, але вона також вимагає високого рівня довіри та відповідальності.

Відповідно до статті 180 Сімейного кодексу України, батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття.[2] Це є основоположним обов'язком, який не може бути ігнорований. Відповідно до статті 181 Сімейного кодексу України, порядок сплати аліментів може встановлюватися на основі домовленості між батьками. За домовленістю один із батьків, який проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні як у грошовій, так і у натуральній формі.[2] Така форма підтримки є більш гнучкою та може включати витрати на освіту, лікування, харчування, одяг тощо. Це дає можливість батькам самостійно вирішувати, в якій спосіб і в якому обсязі вони будуть фінансово підтримувати дитину, що може стати зручним рішенням за умови взаємної довіри між ними.

Сімейний кодекс передбачає також можливість укладання договорів щодо сплати аліментів:

- шлюбного договору (стаття 93 СК України);
- договору про сплату аліментів на дитину (стаття 189 СК України).

При укладанні договору про сплату аліментів відповідно до статті 109 СК України, договір має бути оформлений письмово та нотаріально засвідчений. Це додатково захищає інтереси як дитини, так і обох батьків, надаючи домовленостям юридичну силу.

Розмір аліментів може бути встановлений на розсуд батьків, проте мають враховуватися мінімальні норми, закріплені законодавством. Відповідно до частини другої статті 182 СК України, мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим за 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Сплата аліментів за домовленістю є ефективною формою вирішення питання утримання дитини за умови високої свідомості та відповідальності обох сторін. Вона дозволяє уникнути довготривалих судових процесів, сприяє підтримці добрих стосунків між батьками та зменшує психологічний тиск на дитину. Водночас, така форма утримання передбачає високий рівень довіри між батьками, адже відсутність юридично закріплених умов може стати причиною конфліктів у майбутньому. Тому для уникнення непорозумінь рекомендується укласти письмовий договір, який регулюватиме всі аспекти сплати аліментів, включаючи строки, розміри платежів та інші зобов'язання.

Аліменти – це не просто фінансова підтримка, а важлива складова здорового та повноцінного розвитку дитини. Батьки, які приймають спільні рішення стосовно утримання дитини, демонструють зрілість і розуміння важливості цього питання. Незалежно від форми утримання – чи це домовленість між батьками, чи рішення суду – аліменти є засобом забезпечення добробуту і майбутнього кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину – WikiLegalAid. Платформа правових консультацій - WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Договір_між_батьками_про_сплату_аліментів_на_дитину (дата звернення: 26.10.2024).

2. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 26.10.2024).

3. Як оформити аліменти за взаємною згодою?. *Офіційний портал - Черкаська обласна державна адміністрація.* URL: https://ck-oda.gov.ua/docs/2019/24062019_1.pdf (дата звернення: 26.10.2024).

Любовець Дар'я Олегівна
студентка групи ПБ-22-2
ННІ права Державного
податкового університету
Науковий керівник:
Котович І. О., к.ю.н,
доцент кафедри цивільного
права та процесу

СУДОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ ЧЕРЕЗ ЄСІТС

Реформування судової системи України з метою підвищення її ефективності та прозорості передбачає впровадження новітніх технологій у процес судочинства. Одним з ключових аспектів цієї реформи є створення та впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Важливим елементом ЄСІТС є система судових повідомлень, яка забезпечує обмін інформацією між судом та учасниками судового процесу в електронній формі.

Правове регулювання ЄСІТС ґрунтується на низці законодавчих актів, які закріплюють механізми функціонування системи та встановлюють правила електронної комунікації між учасниками процесу. Одним із ключових нормативних актів, що регулюють діяльність ЄСІТС, є **Закон України «Про судоустрій і статус суддів»**. У цьому законі передбачено, що функціонування ЄСІТС спрямоване на забезпечення прозорості та доступності правосуддя, а також на впровадження електронного документообігу[1]. Цивільний процесуальний кодекс України передбачає, що всі учасники процесу мають право обирати форму комунікації з судом. У разі згоди учасника процесу на використання електронних засобів, суд може надсилати судові повідомлення та інші процесуальні документи через ЄСІТС. Таке рішення дозволяє учасникам процесу бути оперативно проінформованими про стан розгляду справи, дату та місце судових засідань, ухвали суду тощо. ЦПК України встановлює, що для отримання повідомлень через ЄСІТС учасник процесу має подати відповідну заяву до суду[2]. Вона є підтвердженням добровільної згоди на отримання електронних судових повідомлень і є підставою для суду використовувати електронну систему для взаємодії з конкретною стороною.

ЦПК України визначає чіткий порядок надсилання судових повідомлень через ЄСІТС. Стаття 128 ЦПК України передбачає, що судові повістки, повідомлення про дату і місце судового засідання або інші процесуальні дії можуть надсилатися електронною поштою або через офіційний електронний кабінет у ЄСІТС[2]. Надіслані таким чином повідомлення вважаються врученими, якщо вони були отримані на електронну адресу учасника процесу або доступні в його особистому

кабінеті. Для того, щоб забезпечити належне виконання цієї процедури, ЦПК також містить вимогу щодо обов'язкового використання кваліфікованого електронного підпису. Всі документи, що подаються або надсилаються через ЄСІТС, повинні бути підписані електронним підписом, що підтверджує їх автентичність та юридичну силу.

Таким чином, ЦПК не тільки визначає загальні правила функціонування електронного судочинства через ЄСІТС, але й встановлює ключові вимоги до правової безпеки та надійності судової комунікації. Впровадження системи електронних повідомлень дозволяє спростити судові процедури, підвищити прозорість та ефективність правосуддя. Разом із цим, є важливим розуміння технічних аспектів і вимог, що супроводжують процес взаємодії учасників судового процесу та судових органів у межах цієї системи.

Взаємодія між учасниками процесу та судом через ЄСІТС відбувається в декілька етапів. Спочатку учасник процесу подає заяву про згоду на використання системи для отримання повідомлень і подачі документів в електронній формі. Ця заява є обов'язковою умовою для початку електронної комунікації. Після цього учасник отримує доступ до свого особистого кабінету в ЄСІТС, де зберігаються всі процесуальні документи, повістки та повідомлення, які надсилає суд. Основний механізм роботи системи полягає в тому, що всі документи, подані через ЄСІТС, мають бути підписані кваліфікованим електронним підписом, що забезпечує їх юридичну силу. Подання заяв, скарг, клопотань та інших процесуальних документів відбувається шляхом їх завантаження в систему, де вони стають доступними для суду та інших учасників процесу. Отримання судових повідомлень через ЄСІТС також відбувається в електронній формі: як на електронну адресу, так і в особистий кабінет учасника. Всі процесуальні повідомлення вважаються врученими, якщо вони стають доступними в ЄСІТС, незалежно від того, чи учасник відкрив їх або ні.

Той факт, що учасники процесу отримали можливість оперативно подавати документи та отримувати судові повідомлення в електронній формі - значно зменшує адміністративне навантаження на суди та спрощує доступ до правосуддя. Окрім цього, законодавчі новації передбачають додаткові способи інформування про судові справи, особливо в умовах воєнного або надзвичайного стану.

19 серпня 2022 року набрав чинності Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану» від 27.07.2022 р. № 2461-ІХ. Згідно із статтею 11 цього Закону, додатковим способом інформування про судові справи може бути використання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та мобільного застосунку "Дія"[4]. У застосунку надано можливість переглядати судові рішення, виконавчі документи, а також додавати дату судового засідання до особистого календаря.

06.03.2023 року у мобільному застосунку "Дія" з'явився новий розділ "Судові справи", який надає можливість авторизованим користувачам переглядати архів із рішеннями, підписаними КЕП судді, а також бути додатково проінформованими про судові засідання.

Крім того, 23.01.2023 року Наказом ДСА № 28 затверджено Порядок надсилання судових повісток, повідомлень і викликів в електронній формі. Судові повідомлення можуть надсилатися учасникам процесу через месенджери або SMS-повідомлення, за умови технічної можливості та відповідної заяви учасника. Ці

нововведення суттєво полегшують доступ до судової інформації та підвищують зручність комунікації між судом та учасниками процесу.

З огляду на технічний прогрес та впровадження інноваційних засобів комунікації, цифровізація судових процесів продовжує вдосконалюватися. Важливою частиною цього процесу є можливість надсилання судових повідомлень через месенджери або SMS-повідомлення, що забезпечує оперативність та зручність для учасників судового процесу. Однак, ефективність і безпека такої комунікації безпосередньо залежать від технічної надійності та захищеності системи

Технічна сторона функціонування ЄСІТС включає кілька важливих аспектів. Система повинна забезпечувати стабільність роботи, швидке завантаження та обробку документів, а також захист персональних даних учасників процесу. Для цього використовуються сучасні засоби шифрування та автентифікації, які гарантують безпеку електронного документообігу. Кваліфікований електронний підпис забезпечує цілісність та достовірність документів, а також підтверджує, що вони не були змінені після підписання[3]. Учасникам процесу надається можливість контролювати свої дії в особистому кабінеті, де зберігається вся історія їх взаємодії з судом. Це включає не тільки документи, але й інформацію про судові засідання, ухвали та рішення. Такий підхід дозволяє уникнути втрати інформації та забезпечити постійний доступ до необхідних даних.

Впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в Україні є суттєвим кроком до модернізації судової системи, що сприяє підвищенню її ефективності, прозорості та доступності. Завдяки чітким нормам, закріпленим у законодавстві, електронна комунікація між судом і учасниками процесу стає більш оперативною та зручною. Використання електронних засобів для подання документів і отримання судових повідомлень не тільки спрощує процес, але й зменшує адміністративне навантаження на судові органи.

Нововведення, такі як можливість надсилання судових повісток через месенджери та SMS, а також інтеграція з мобільним застосунком «Дія», забезпечують додаткові шляхи інформування учасників процесу. Це, в свою чергу, підвищує загальну інформованість сторін про стан розгляду справ і сприяє кращій організації судового процесу. Однак, для досягнення максимальної ефективності, необхідно також звернути увагу на технічні аспекти функціонування системи, забезпечення її безпеки та захисту персональних даних.

Отже, цифровізація судочинства через впровадження ЄСІТС є важливим елементом судової реформи, що відкриває нові можливості для взаємодії між судами та учасниками процесу, одночасно підвищуючи доступність та якість правосуддя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України в ред. від 03.10.2017 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
3. Зміни до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради

правосуддя від 12 жовтня 2023 року № 977/0/15-23. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/41029>.(дата звернення: 18.10.2024).

4. Про внесення змін до Закону України —Про судоустрій і статус суддів¹ щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 27.07.2022 № 2461-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text>

Ляхімець Вероніка Юріївна,
студентка групи ПБ -23-2
ННІ права Державного податкового
університету
Науковий керівник:
Обривкіна Оксана Миколаївна,
к.пед.н., доцент кафедри
цивільного права та процесу

ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ МОБІНГУ В ТРУДОВИХ КОЛЕКТИВАХ

В умовах сучасного суспільства у якому розвиток технологій і конкуренції на ринку праці набирають обертів, проблема мобінгу є актуальною. «Мобінг (цькування) - систематичні (повторювані) тривалі умисні дії або бездіяльність роботодавця, окремих працівників або групи працівників трудового колективу, які спрямовані на приниження честі та гідності працівника, його ділової репутації, у тому числі з метою набуття, зміни або припинення ним трудових прав та обов'язків, що проявляються у формі психологічного та/або економічного тиску, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери, у тому числі такої, що змушує його недооцінювати свою професійну придатність» [1].

На жаль, це явище має місце в трудових відносинах як у світі, так і в Україні, тому виникає питання ефективної протидії мобінгу. Довгоочікувані доповнення і зміни 2022 року в законодавстві України (цього року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» від 16.11.2022 р. № 2759-IX [2]) гарантували працівникам правовий захист від цькування, тиску, дискримінації на робочому місці. Окрім того, 23 грудня 2022 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» [3], яким передбачено адміністративну відповідальність за вчинення цькування.

Говорячи про мобінг, слід зупинитися на його різновидах.

За суб'єктом вчинення мобінг розрізняють: одноособовий (вчиняється одним працівником чи керівником) та колективний (вчиняється колективом працівників або його частиною).

За спрямованістю мобінг може бути: вертикальний отримав назву «босинг» (застосовується роботодавцем або керівником щодо працівника) та горизонтальний (застосовується іншими працівниками).

Як вид мобінгу варто окремо виділити ейджизм. «Ейджизм (від англ. age – вік)

– це створення стереотипів і дискримінація окремих людей або груп людей за віковою ознакою; ейджизм може проявлятися у різних формах, включаючи упереджене ставлення, дискримінаційну практику або інституціональні заходи політики та практики, які сприяють закріпленню стереотипних уявлень» [4].

Це негативне явище не виключення для трудових правовідносин. Особи віком за 50 років мають проблеми із працевлаштуванням, бо деякі роботодавці переконані, що молодий спеціаліст спроможний працювати ефективніше, ніж п'ятдесятирічний досвідчений фахівець. Щодо правового захисту, то відповідно до статті 2-1 Кодексу законів про працю України: «Забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку ...» [1]. Порушення цієї статті роботодавцем тягне за собою адміністративну відповідальність. Механізми протидії мобінгу закріплені законодавчо, але проблему становить по-перше, чітке розрізнення мобінгу і (не) мобінгу, а по-друге, практичне доведення фактів мобінгу.

Щоб встановити факт мобінгу позивачу необхідно мати неспростовні докази. Це можуть бути письмові, електронні докази, покази свідків, аудіо, фото, відео тощо, отримані в законний спосіб, особливо слід подбати про докази причинно-наслідкового характеру тривалих умисних дій або бездіяльності.

Для захисту своїх прав працівник може:

1. Звернутися до Державної служби України з питань праці. Таким чином контролюючим органом може бути здійснено перевірку роботодавця на факт вчинення мобінгу і складено протокол (якщо факт буде встановлено), потім документ буде передано до суду.

2. Звернутися до суду напряму. У такому випадку позивач повинен надати суду докази.

Українське законодавство запровадило правові механізми захисту від мобінгу в трудових колективах, але мобінг - це проблема, яка все ще має місце й негативно впливає на належне забезпечення основних трудових прав. Тому для усунення фактів цього ганебного явища необхідно правильно кваліфікувати його випадки, а також звертатися за захистом для відновлення порушених прав.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України: Закон № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375. Дата оновлення 27.09.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 08.09.2024)

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню) : Закон України від 16.11.2022 №2759-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 52. Ст.147

3. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню) : Закон України від 01.12.2022 № 2806-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 29, ст.107

4. Словник гендерних термінів. URL: <https://a-z-gender.net/ua/ejdzhizm.html>

**Масановець Денис Сергійович,
Шкуренко Юлія Юріївна,**
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (II курс)
Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи
Державний податковий університет
Науковий керівник:
Лаговська Наталія Валеріївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державний податковий університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Важко переоцінити важливість вирішення проблем захисту права власності в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Війна не тільки загострила існуючі проблеми, але й поставила нові виклики для суспільств і націй, включаючи масове знищення, переміщення населення та порушення прав власності.

Війна оголила слабкі сторони системи захисту прав власності в Україні та підкреслила необхідність її подальшого вдосконалення. З одного боку, ми спостерігаємо масштабні порушення прав власності внаслідок бойових дій, окупації територій, руйнування житла та інфраструктури. Однак виникли нові правові проблеми, пов'язані з управлінням майном, яке знаходиться в зонах бойових дій, або яке було пошкоджене чи знищене.

Проводячи наше дослідження, ми поставили перед собою за мету виявити проблеми та недоліки існуючої системи захисту прав власності і розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування в цій сфері.

Основними проблемами є недостатність правових механізмів компенсації збитків, завданих воєнними діями, обмеження прав власності під час воєнного стану, не врегульованість питання майна на окупованих територіях, невизначеність щодо компенсації моральної шкоди.

Одним з перших нормативно-правових актів запроваджених в умовах повномасштабної російської агресії є Постанова Кабінету Міністрів України № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Він детально визначає категорії збитків, що підлягають відшкодуванню, і вказує, який компетентний орган несе відповідальність за визначення розміру збитків. Серед недоліків постанови є те, що вона не розкриває спосіб реституції, але вимагає від відповідних державних органів протягом шести місяців розробити таку методику. Також порядок надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації закріплено в Постанові Кабінету Міністрів України №947 «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири), які зруйновано внаслідок надзвичайної

ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації». Згідно з цією постановою, фізичні особи мають право на отримання компенсації за житлові будинки (квартири), зруйновані внаслідок надзвичайного воєнного стану, спричиненого збройним вторгненням Російської Федерації.

Але не все йде добре. Є багато причин, які можуть ускладнити цей процес. Серед них слід виділити такі моменти: неможливість проведення об'єктивної оцінки збитків на окупованих територіях, відсутність єдиної системи реєстрації пошкоджених об'єктів, а також необхідність проведення реставраційних робіт. Крім того, коли потерпілі повертають майно самостійно, вони часто втрачають право на повну компенсацію.

Абсолютний характер права власності не виключає можливості його обмежень, які допускаються, якщо цього потребують інтереси суспільства або третіх осіб.

Підставою для обмеження права власності в умовах воєнного стану став Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. У свою чергу, ст. 3 вказаного Указу закріплено можливість на період дії правового режиму воєнного стану обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також введення тимчасових обмежень прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Наприклад, у воєнний чи надзвичайний стан майно може бути примусово вилучено у власника з поверненням повної вартості. Тому в рамках ревізії майно, як правило, продається за умови попереднього відшкодування вартості. Однак воєнний стан є винятковою ситуацією, коли власність може бути примусово відчужена без попередньої компенсації. У подальшому особі або відшкодовується вартість ревізованого майна, або повертається ревізоване майно, за умови, що воно збереглося та якщо особа звернулася до суду з вимогою про його повернення (ч. 6 ст. 353 ЦК України). Тому приватні особи є найбільш уразливими під час війни чи надзвичайної ситуації. Особливо проблематичним може бути визначення вартості вилученого майна.

Особливості примусового відчуження приватного майна в умовах воєнного стану деталізуються у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» та Законі України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану».

Підсумуємо, що проблема захисту прав приватної власності стала ще більш актуальною через збройну агресію РФ в Україні.

Головними проблемами захисту прав власності є відсутність ефективної компенсації збитків та відсутність можливості оцінювати належним чином пошкодження на окупованих територіях.

Для вирішення цих питань необхідно вдосконалювати законодавство та впроваджувати дієві практичні механізми, які забезпечать належний захист прав власників у воєнний час.

Список використаних джерел:

1. Лаговська Н. В. Проблеми захисту прав власності під час воєнного стану в Україні. Ірпінський юридичний часопис. 2022. Вип. 2. С. 78–85.
2. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія [Електронне видання] / за ред.: Є. О. Харитоновна, О. І. Харитоновної, К. Г. Некіт ; упор.-укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2023. – 336 с.
3. Франков О. С. (2022). ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. Наукові Записки Львівського Університету Бізнесу Та Права. Серія Економічна. Серія Юридична, 34, 77–83.
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення 23.10.24 року)
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України №5203-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР).2015. № 28. Ст. 250.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення 23.10.24 року)
6. Конституція України: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР).1996.№ 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 23.10.24 року)
7. Актуальні проблеми приватного права: навчальний посібник / кол. авт. : І. В. Чеховська, Ю. Ю. Рябченко, В. А. Миколаєць та ін.; Державний податковий університет. – Ірпінь, 2024. – 306 с.

Михайлова Софія Ігорівна,
студентка групи ПБ-22-1
ННІ права Державного
податкового університету
Науковий керівник:
Котович І. О. к.ю.н., доцент
кафедри цивільного права та процесу

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТЯГНЕННЯ ВИТРАТ НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В СУДОВИХ ПРОЦЕСАХ : НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Витрати на правову допомогу є важливим елементом судового процесу, який безпосередньо впливає на доступ громадян до правосуддя. У багатьох країнах світу судові витрати, включаючи оплату послуг адвокатів, можуть бути суттєвими, що підвищує важливість ефективного механізму їх компенсації.

Відшкодування витрат на правову допомогу є важливим елементом забезпечення рівності сторін у судовому процесі, оскільки дозволяє стороні що виграє справу компенсувати витрати, понесені на забезпечення своєї позиції. Водночас, існує необхідність дотримання балансу між правом на компенсацію витрат і обмеженням надмірних або необґрунтованих витрат.

Актуальність питання стягнення витрат на правову допомогу в своїх працях досліджували такі науковці як: Гнатів О., Петрушина К., Луспеник Д., Дроздова О. та інші.

На національному рівні питання стягнення витрат на правову допомогу регулюється кількома законодавчими актами, зокрема Цивільним процесуальним кодексом, Господарським процесуальним кодексом, Кодексом адміністративного судочинства, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» тощо.

Цивільний процесуальний кодекс, а саме ч.4 ст.137 містить загальні вимоги до заявлення витрат на правничу допомогу, тому розмір витрат на оплату послуг адвоката має бути співмірним із:

1. Складністю справи та виконаних адвокатом робіт;
2. Часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (наданих послуг);
3. Обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт;
4. Ціною позову та (або) значенням справи для сторони, в тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи [1].

Розглядаючи заяву про компенсацію витрат на професійну правничу допомогу, суду належить дослідити та оцінити додані заявником до заяви документи на предмет належності, допустимості та достовірності відображеної у них інформації. Зокрема, чи відповідають зазначені у документах відомості щодо характеру та обсягу правничої допомоги, наданої адвокатом, документам, наявним у судовій справі. Чи не вчиняв адвокат під час розгляду справи дій, які призвели до затягування розгляду справи [2].

В сучасній юридичній практиці існує поняття гонорару успіху адвоката, що являє собою форму оплати за надання професійної правничої допомоги, за якою сплата винагороди адвокату здійснюється у випадку досягнення результату, обумовленого домовленостями адвоката і клієнта [3].

В одних європейських країнах такі угоди мають юридичну силу, в інших визнаються недопустимими. Зокрема, у таких державах-учасницях Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ), як Об'єднане Королівство, Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина, Фінляндія, Туреччина і Греція, подібні угоди, які укладаються між клієнтом і адвокатом, визнаються дійсними і такими, що зобов'язують клієнта, а в таких країнах, як Німеччина й Ірландія розглядаються як такі, що не мають юридичної сили [4].

ЄСПЛ не став заперечувати можливість укладення таких угод, залишивши питання про їх юридичну силу на розсуд національного права, проте не став розглядати їх і як повноцінний доказ, який необхідно враховувати при вирішенні питання про дійсність і розмір судових витрат.

Одним з основних прецедентів щодо угод про виплату адвокату гонорару в разі виграшу є справа «Іатрідіс проти Греції» (Iatridis v. Greece) від 19.10.2000, скарга №31107/96, у якій ЄСПЛ узагальнив свою минулу практику з цього питання і сформулював основні положення стосовно таких угод. Суд зазначив, що згідно з його прецедентною практикою (§ 23 справи «Санді Таймс проти Об'єданого Королівства (№2)» (Sunday Times v. UK (№2) від 06.11.1980, скарга №6538/74), відшкодування судових витрат передбачає, що встановлена їх реальність, необхідність і, більше того, умова розумності їх розміру. Далі ЄСПЛ визначив, що угода про виплату адвокату частки від виграшу є угодою, в якій клієнт зобов'язується виплатити адвокату як гонорар певний процент від тієї суми, яку суд може присудити йому в разі виграшу.

Суд вказав, що подібні угоди, якщо вони юридично дійсні, можуть свідчити про те, що у заявника дійсно виник обов'язок виплатити гонорар своєму адвокату [4].

При цьому ЄСПЛ послався на свою практику у справах «Даджен проти Ірландії» (*Dudgeon v. Ireland*), § 23 від 24.02.1983, скарга №7525/76, і «Камасінські проти Австрії» (*Kamasinski v Austria*), § 115, скарга №9783/82, де ним була розглянута юридична сила угоди про виплату адвокату частки від виграшу з точки зору законодавства тієї країни, де практикував адвокат заявника. У першій справі ЄСПЛ визнав, що наданий йому договір про виплату адвокату гонорару у вигляді процента від тієї суми, яку суд може присудити заявнику в разі виграшу справи, згідно з правом Ірландії не має юридичної сили, і відповідно, на заявника не може бути покладено обов'язок його виплачувати. У другій справі ЄСПЛ зазначив, що в США, де практикував адвокат заявника, угода про виплату адвокату певного процента від суми, яку може присудити суд, є допустимою [4].

Таким чином, ми бачимо, що вирішуючи справи про відшкодування витрат на адвоката і виплати йому «гонорару успіху», Європейський суд з прав людини враховує правомірність угоди між адвокатом та особою яку він представляє відповідно до національного законодавства країни де практикує адвокат, а також досліджує обґрунтованість та необхідність всіх витрат на правничу допомогу.

Висновок. Отже, питання стягнення витрат на правову допомогу в судових процесах є складним і багатограним. Національне законодавство України повинно відповідати міжнародним стандартам для забезпечення справедливого доступу до правосуддя. Необхідно продовжувати працювати над удосконаленням механізмів стягнення витрат, щоб гарантувати захист прав усіх учасників судового процесу та підвищити довіру громадян до судової системи.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 19.10.2024).
2. Петрушина К. Як стягнути витрати на правничу допомогу - практика Верховного Суду. *Liga zakon*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/224657_yak-styagnuti-vitrati-na-pravnichu-dopomogu---praktika-verkhovno-go-sudu.
3. Трофіменко І.В. Гонорар успіху адвоката: нюанси погодження та проблеми стягнення. *Безкоштовний сервіс для вирішення Юридичних питань №1 в Україні!*. URL: https://protocol.ua/ua/gonorar_ustihu_advokata_nyuansi_pogodgennya_ta_problemi_styagnennya/ (дата звернення: 19.10.2024).
4. Луспеник Д. Гонорар успіху адвоката: практика Європейського суду з прав людини. *Верховний Суд*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentr/zmi/627287/> (дата звернення: 19.10.2024).

Михалик Марія Іванівна,
студентка групи ПМЦз-23-1
ННІ права Державного податкового
університету

Менів Любов Дмитрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу ННІ
права Державного податкового
університету

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА СПОЖИВАЧІВ НА БЕЗПЕЧНУ ПРОДУКЦІЮ

Забезпечення безпеки продукції – це одне із найважливіших завдань нашої держави, оскільки воно стосується без винятку усіх громадян. Однак, щороку продовжує зростає кількість скарг споживачів на безпечність продукції. Сьогодні, в умовах дії воєнного стану, споживачі не завжди можуть захистити своє право на безпечність продукції. Війна впливає на наявні механізми захисту прав споживачів, а також на здатність держави забезпечити ефективний контроль за дотриманням прав споживачів на безпеку продукції.

Питання прав споживачів на безпеку продукції було предметом досліджень таких науковців як Іваненко Л.М., Язвінська О.М., Ю. Плахтій, Р. Байцар, Письменна О. П., Косінов С.А., М. Бабаджанян, Зверєва О.В., Письменна О. П., Пілігрим Г. С., Траченко Л.А., Яновицька Г.Б. та інших.

Роботи зазначених вчених мають важливе значення, проте не вичерпують всю багатогранність питань та окремих проблем пов'язаних із захистом прав споживачів на безпеку продукції. Водночас, існує необхідність подальшої розробки даної проблематики у зв'язку з продовженням дії воєнного стану та існуванням величезних викликів перед споживачами щодо придбання безпечної продукції.

Законодавче регулювання прав споживачів на безпечну продукцію здійснює Закон України "Про захист прав споживачів". Безпека продукції - відсутність будь-якого ризику для життя, здоров'я, майна споживача і навколишнього природного середовища при звичайних умовах використання, зберігання, транспортування, виготовлення і утилізації продукції. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про захист прав споживачів» споживач має право на те, щоб продукція за звичайних умов її використання, зберігання і транспортування була безпечною для його життя, здоров'я, навколишнього природного середовища, а також не завдавала шкоди його майну [1].

Погоджуюся з думкою Пілігрим Г. С. про те, що найважливішими проблемами на українському ринку, з якими стикаються споживачі, залишаються: непогодженість діяльності органів державного контролю й неінформованість споживача про результати їхньої діяльності; неповне нормативне забезпечення сфери захисту прав споживачів; відсутність інформаційного забезпечення споживачів про можливі способи обману, підробок тих або інших товарів, що ускладнює компетентний вибір покупцем товарів, виявлення ним при цьому різного роду обману, фальсифікацій за допомогою надійних і доступних експресних методів. У зв'язку з актуальністю проблем, що виникають, сьогодні, як ніколи, кожному споживачеві необхідні державна підтримка та захист від цих негативних явищ [2].

Щодо національного рівня захисту прав споживачів, то загалом можна виділити такі основні чинники, які впливають на рівень захисту прав споживачів: недосконале законодавство; недостатнє фінансування, матеріально-технічна та кадрова база;

відсутність навчання споживачів; непоінформованість споживачів щодо своїх прав; бездіяльність центральних та місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізацій прав та інтересів споживачів; корупція в органах влади; недовіра громадян [3, с. 136].

Розвиток електронної комерції набирає швидких темпів та є новою формою реалізації продукції. З огляду на це, особливої уваги потребує належне урегулювання прав споживачів при придбанні товарів у суб'єкта електронної комерції. Проблемою для споживача є насамперед неможливість ідентифікувати продавця, так як на сайтах продавців часто зазначаються тільки номер мобільного телефону та адреса електронної пошти [4, с. 186]. Тому, споживачі, які придбавають товари у суб'єктів електронно комерції, досить часто також стикаються з порушенням їх прав на безпеку продукції. Купівля продукції через інтернет підвищує ризик придбання небезпечних товарів через неможливість попереднього огляду і відсутність гарантій повернення або компенсації у випадку придбання небезпечної продукції.

Права споживачів на безпечну продукцію включають кілька основних аспектів:

1. Споживачі мають право купувати товари та послуги, які не становлять загрози для їхнього життя та здоров'я. Виробники та продавці зобов'язані забезпечувати відповідність продукції стандартам безпеки.

2. Споживачі мають право отримувати повну, достовірну та зрозумілу інформацію про товари та послуги і безпечність їх використання. Ця інформація повинна включати відомості про склад, призначення, умови використання, термін придатності та потенційні ризики.

3. Споживачі мають право вибирати з асортименту продукції та послуг, які відповідають їхнім потребам та критеріям безпеки.

4. Споживачі, які придбали продукцію, що не відповідає вимогам безпеки, мають право звертатися до компетентних органів за захистом своїх прав. До таких органів належать, наприклад, Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів та її територіальні органи.

5. У разі завдання шкоди життю, здоров'ю або майну споживача через використання небезпечної продукції, споживач має право на відшкодування завданих збитків.

6. Споживачі мають право на продукцію, виробництво та утилізація якої не завдає шкоди довкіллю.

Проблеми споживачів на безпечну продукцію можуть бути різноманітними і часто пов'язані з недоліками у виробництві, недостатньою інформацією, неправдивою рекламою, а також із слабким регулюванням та контролем з боку держави. Ось основні проблеми, з якими стикаються споживачі:

1. Недостатня або недостовірна інформація. Споживачі часто не отримують повну інформацію про склад продукції, можливі ризики та побічні ефекти. Неправдива реклама може спонукати до придбання небезпечних товарів.

2. Недостатній контроль якості. Проблеми з контролем якості на виробництві можуть призвести до потрапляння на ринок небезпечних товарів. Деякі виробники нехтують встановленими стандартами безпеки, щоб знизити витрати.

3. Проблеми з маркуванням. Неправильне або відсутнє маркування продукції ускладнює вибір споживача та підвищує ризики використання небезпечних товарів. Маркування може бути нерозбірливим або написаним іноземною мовою без

перекладу.

4. Відсутність належного державного контролю. Недостатній контроль з боку державних органів може призвести до того, що небезпечна продукція потрапляє на ринок. Слабка система санкцій не стимулює виробників до дотримання стандартів безпеки.

5. Контрафактна продукція. Поширення підроблених товарів, які можуть не відповідати стандартам безпеки і становити загрозу для здоров'я споживачів. Відсутність механізмів перевірки автентичності товарів.

6. Недостатня обізнаність споживачів. Споживачі можуть не знати своїх прав та можливостей захисту, що ускладнює боротьбу за безпечну продукцію. Брак інформаційних кампаній та освітніх програм.

7. Відсутність ефективної системи зворотного зв'язку. Відсутність належних каналів для подачі скарг та відгуків про небезпечну продукцію. Складність процедур для подання скарг та отримання компенсації.

Висновки та пропозиції. Важливими є підвищення рівня контролю безпеки продукції та посилення відповідальності продавців, виробників (виконавців) за порушення прав споживачів на безпеку продукції, а також підвищення обізнаності споживачів про їхні права та можливості захисту у разі якщо продукція є небезпечною. Оскільки війна ускладнює споживачам доступ до судового захисту їх прав, то можуть бути застосовані альтернативні позасудові способи захисту прав споживачів на безпеку продукції, наприклад, медіація.

Список використаних джерел:

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
2. Пілігрим Г. С., Шестопалова Я. І. Особливості сучасного стану захисту прав споживачів в Україні. Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. URL: <http://intkonf.org/piligrim-g-s-shestopalova-ya-i-osoblivosti-suchasnogo-stanu-zahistu-prav-spozhivachiv-v-ukrayini/>.
3. Письменна О. П. Політика Європейського Союзу щодо захисту прав споживачів. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківа-лов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]; МОНмолодьспорт України; НУ ОЮА. Одеса : Фенікс, 2012. Вип. 46. С. 132-140.
4. Менів Л. Д. До питання захисту прав споживачів при придбанні продукції у суб'єкта електронної комерції. Юридичний науковий електронний журнал, 2024. № 4. С. 185-187 URL http://www.lsej.org.ua/4_2024/44.pdf

Мосьпак Софія Дмитрівна,
студентка І-го курсу групи ПБ-23-4
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Мельник Юлія Сергіївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА ЯК ОСОБА ЮРИДИЧНА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Державна податкова служба (ДПС) є органом виконавчої влади, що виконує функції у сфері адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Як юридична особа публічного права, вона має специфічний правовий статус, який визначається нормами адміністративного та фінансового права.[1] ДПС наділена широкими повноваженнями щодо контролю за дотриманням податкового законодавства, здійсненням податкових перевірок та стягненням податкових зобов'язань. Її діяльність спрямована на забезпечення надходжень до державного бюджету та справедливого оподаткування.

ДПС була створена з метою забезпечення виконання податкового законодавства, збору податків і зборів, а також контролю за їх правильністю. Вона підпорядкована Міністерству фінансів України та виконує завдання, які визначені Податковим кодексом та іншими нормативно-правовими актами.[2, Ст.15-17],[3] Всі центральні органи виконавчої влади, яким є і ДПСУ, утворюються, реорганізуються та ліквідуються Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України.

Як особа юридичного публічного права, ДПС має правосуб'єктність, що дозволяє їй здійснювати власні права та обов'язки, виступати в судах та укладати договори в межах своїх повноважень. ДПС зобов'язана забезпечувати прозорість своїх дій та надавати можливості для апеляції у випадку спірних ситуацій. На відміну від юридичних осіб приватного права, таких як товариства чи підприємства, які мають на меті отримання прибутку, юридичні особи публічного права слугують інтересам суспільства. [4, с.25]

Вони не мають права займатися підприємницькою діяльністю і фінансуються за рахунок державного бюджету. ДПС наділена спеціальними повноваженнями, передбаченими податковим законодавством, і підпорядковується центральним органам виконавчої влади. ДПС не має за меті отримання прибутку.[5, с.120] Її діяльність спрямована на виконання державних завдань.

Основними функціями ДПС є адміністрування податків, забезпечення правопорядку у сфері оподаткування, захист прав платників податків та їх інтересів. Це передбачає як контрольні, так і консультативні аспекти роботи служби. ДПС взаємодіє з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, а також з підприємствами та фізичними особами. [6]Це забезпечує комплексний підхід до адміністрування податків і сприяє формуванню прозорого податкового середовища.

Важливим аспектом діяльності ДПС є забезпечення прав платників податків, що включає їх інформування, консультації та можливість оскарження рішень служби. Це формує довіру до податкової системи і стимулює добросовісність платників. ДПС несе самостійну відповідальність за виконання покладених на неї завдань. В межах виконання своїх повноважень ДПС, як правило, не несе цивільної відповідальності. Утворення та ліквідація ДПС здійснюється відповідно до законодавства про державну службу. Рішення ДПС можуть бути оскаржені в адміністративному порядку.

ДПС стикається з низкою проблем, зокрема, корупцією, недостатньою

правовою грамотністю платників податків та нерівномірним навантаженням на різні категорії платників.[7, с.130] Ефективна реформа служби є необхідною для покращення її функціонування. Наразі питання реформування ДПСУ є важливим. На даний момент підготовлена стратегія доходів[8], метою якої є перетворення Державної податкової служби (ДПС) на сучасну та технологічну податкову службу, яка надає якісні та зручні послуги платникам, ефективно адмініструє податки, збори та платежі і виявляє нетерпимість до корупції. Ця стратегія була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України.[9, с.530]

Зміни передбачають підвищення ефективності адміністрування податків та перетворення ДПС на сервісну службу, яка матиме довіру платників податків, посилення якості сервісів, що надаються платникам податків, підвищення прозорості та підзвітності роботи податкових органів. Ефективна робота ДПС є однією з ключових умов економічного зростання країни. Реформа гарантує повноцінне наповнення бюджету, виконання державою своїх функцій і фінансування необхідних реформ. Тому ДПС має бути сервісною, прозорою, ефективною, вільною від корупції службою, яка забезпечить сталі надходження до бюджетів всіх рівнів і стане відкритим майданчиком для взаємодії та діалогу держави, бізнесу і громадян.

Досвід інших країн у сфері податкового адміністрування може стати цінним ресурсом для вдосконалення роботи ДПС. Вивчення міжнародних стандартів і практик дозволяє адаптувати їх до українських реалій.[10, с.29] У сучасному світі ДПС повинна адаптуватися до змін, зокрема, цифровізації податкових процесів та впровадження нових технологій, які покращать обслуговування платників податків і підвищать ефективність контролю.

Висновки. Державна податкова служба України, як юридична особа публічного права, відіграє значну роль у функціонуванні держави. Її основне завдання – забезпечення стабільних надходжень до бюджету та створення справедливих умов для ведення бізнесу. Ефективність її роботи визначається не лише законодавчою базою, а й взаємодією з іншими органами влади та платниками податків. ДПС відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності державних фінансів та розвитку економіки. Сучасні тенденції та виклики вимагають від ДПС постійного вдосконалення та реформування своїх методів роботи, адаптації до нових умов та пошуку інноваційних рішень.

Список використаних джерел:

1. Про Державну податкову службу України: Постанова Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227.
2. Податковий кодекс України :Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. Київ: Верховна Рада України, 2010. Ст.15, 16,17.
3. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013.96с.
4. Ткаченко І. Актуальні питання діяльності Державної податкової служби України. Київ : Економіка України. 2020. № 56. С.25-26.
5. Костенко М. Податкова політика та її реалізація в Україні. Київ: КНЕУ, 2021. 216с.
6. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: www.tax.gov.ua (дата звернення: 06.10.2024)

7. Руденко О. Публічне право України. Київ: Наукова думка, 2018. 201с.
8. Національна стратегія доходів. URL: https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716 HYPERLINK
["https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716"](https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716) HYPERLINK
["https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716"](https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716) HYPERLINK
["https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716"//mof.gov.ua/](https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716) HYPERLINK
["https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716"](https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716) HYPERLINK
["https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716"](https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716) HYPERLINK
["https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716"uk](https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716) HYPERLINK
["https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716"](https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716) HYPERLINK
["https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716"](https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716) HYPERLINK
["https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716"/national_income_strategy-716](https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716)
(дата звернення: 06.10.2024).
9. Національна стратегія доходів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р. № 1125. Офіційний вісник України. 2023. № 6. С. 530-543.
10. Курочкін А. Державна податкова служба: правові аспекти та функції. Київ: Юридичний журнал. 2019. № 87. С. 29-30.

Немировська Павліна Василівна,
студентка групи ПБ-21-7
ННІ права Державного
податкового університету
Науковий керівник:
Миколаєць В.А. д.ю.н., доцент
доцент кафедри
цивільного права та процесу

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РЕКЛАМІ: ПРАВОВИЙ ВИМІР

Сучасне суспільство розвивається надзвичайно швидко. Раніше поняття "генеративна нейромережа" було незнайома для людини, однак все змінилося, і тепер штучний інтелект (ШІ) став частиною повсякденного життя людства. Зараз ці технології застосовуються в багатьох сферах, в тому числі в рекламі.

За даними дослідження компаній «Gradus Research» та «dentsu Ukraine», 89% маркетинг-спеціалістів користуються інструментами штучного інтелекту: з них 32% — новачки, 55% мають середній рівень і використовують ШІ для базових завдань, а 12% — на високому або експертному рівні. У той же час 44% респондентів ніколи не проходили навчання з роботи з ШІ. 92% опитаних маркетологів використовують ШІ у роботі, а 84% — визнають, його дуже корисним [1].

Водночас світова спільнота зараз стурбована таким прогресом. За приклад можна взяти ситуацію яка сталась у США. Генеральна прокуратура Нью-Гемпшира висунула обвинувачення політичному консультанту з Луїзіани у створенні фальшивого автоматичного дзвінка, що імітував голос президента США Джо Байдена, аби переконати виборців підтримати його на первинних виборах Демократичної партії в Нью-Гемпширі [2].

Також «Федеральна комісія зі зв'язку запропонувала накладити штраф у розмірі 6 мільйонів доларів за автоматичні дзвінки, в яких, за її словами, використовувався згенерований ШІ аудіозапис, що клонував голос Байдена. Комісія стверджує, що її правила забороняють передавати неправдиву інформацію про ідентифікатор абонента. У Вашингтоні зростає занепокоєння, що контент створений штучним інтелектом, може ввести виборців в оману на майбутніх президентських і конгресових виборах у листопаді. Деякі сенатори прагнуть прийняти законодавство до листопада яке б усунуло загрози, які ШІ може створити для виборчої чесності» [2].

Основною метою мого дослідження є аналіз правового регулювання використання технологій штучного інтелекту (ШІ) в рекламі України та ЄС, що дійсно має важливе значення для глибшого розуміння, як можуть вплинути на суспільство, ринки та особисті права громадян ці технології.

Аналізуючи Європейське законодавство, варто відмітити, що вони не так категорично ставляться до використання ШІ. 1 серпня 2024 року вступив в силу регламент Європейського парламенту та ради що встановлює гармонізовані правила щодо штучного інтелекту. Він є першим у світі нормативним актом щодо ШІ. Його метою є покращення функціонування внутрішнього ринку шляхом встановлення єдиної законодавчої бази, зокрема, для розробки, розміщення на ринку, введення в експлуатацію та використання систем штучного інтелекту у Союз, відповідно до цінностей Союзу, сприяти впровадженню орієнтованого на людину та надійного штучного інтелекту, забезпечуючи при цьому високий рівень захисту здоров'я, безпеки та основних прав, як це закріплено в Хартії основних прав Європейського Союзу, включаючи демократію, верховенство права та захист навколишнього середовища, щоб захистити від шкідливого впливу систем ШІ в Союзі та підтримати інновації [3].

Ведучи мову про українське законодавство, слід зазначити, що вже зроблені перші кроки до правового регулювання сфери штучного інтелекту. Зокрема, у 2020 році була затверджена Концепція розвитку штучного інтелекту, яка вперше на законодавчому рівні визначає поняття, цілі, принципи та завдання для розвитку технологій штучного інтелекту в Україні [4].

Реклама, як правило, є візуальним або аудіовізуальним твором, тому під час її створення необхідно дотримуватись встановлених вимог законодавства України щодо використання об'єктів інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про рекламу», «об'єкти права інтелектуальної власності, використані в рекламі, мають відповідати вимогам законодавства України про інтелектуальну власність» [5]. Поняття права інтелектуальної власності визначено у ст. 418 Цивільного кодексу України, де зазначено, що це «право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт, визначений Цивільним кодексом та іншими законами України» [6]. Також з 1 січня 2023 року в Україні набув чинності новий Закон «Про авторське право і суміжні права», який запровадив спеціальне право *sui generis* (право особливого роду) для неоригінальних об'єктів, створених комп'ютерними програмами. Згідно з абз. 2 ст. 33 цього закону, «твори, створені фізичними особами за допомогою комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерований комп'ютерною програмою» [7].

Іншими словами, якщо людина бере участь у процесі створення зображення, задає певні параметри для ШІ, обирає твір та редагує його після генерації, то

результат такої роботи може вважатися творчою діяльністю. Практика свідчить, що для визнання твору оригінальним він має містити певний рівень новизни та інтелектуального внеску автора. Однак загальні критерії для визначення оригінальності поки що відсутні, що часто викликає дискусії, навіть у судових інстанціях.

Нажаль в Україні немає закону який би врегулював використання ШІ в медіа та рекламі, але були створені рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту в медіа від Мінцифри разом з партнерами та профільними експертами. Серед ключових принципів виділяються: прозорість у використанні ШІ, чітке розмежування між авторським і згенерованим нейромережею контентом, пріоритет людського фактора в процесі створення матеріалів, а також саморегуляція медіа у разі взаємодії з цією технологією. Рекомендації документа засновані на найкращих міжнародних практиках використання ШІ в журналістиці, зокрема на рекомендаціях Ради Європи та політиках світових медіа, таких як BBC, Wired, Associated Press та CNET [8].

Штучний інтелект стрімко інтегрується в різні сфери життя, зокрема рекламу. Хоча технології ШІ відкривають нові можливості для креативу та ефективності, їх використання супроводжується значними ризиками, особливо в контексті маніпуляцій та дезінформації. Європейський Союз вже розробив перший у світі регламент щодо ШІ, який встановлює певні рамки для його застосування. В Україні ж, хоча і відсутній спеціальний закон про регулювання ШІ в рекламі, розроблені рекомендації щодо відповідального використання штучного інтелекту в медіа. Однак, правове регулювання в цій сфері залишається актуальним завданням, оскільки питання авторського права на контент, створений ШІ, а також потенційні зловживання технологіями потребують чіткого законодавчого врегулювання. Важливо знайти баланс між стимулюванням інновацій та захистом прав споживачів та демократичних процесів.

Список використаних джерел:

1. Використання штучного інтелекту у сфері маркетингу. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/use-artificial-intelligence-marketing/> (дата звернення: 24.10.2024).
2. Reuters. US political consultant indicted over AI-generated Biden robocalls. Voice of America. URL: <https://www.voanews.com/a/us-political-consultant-indicted-over-ai-generated-biden-robocalls/7624456.html> (дата звернення: 24.10.2024).
3. Regulation - EU - 2024/1689 - EN - EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689> (дата звернення: 24.10.2024).
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення: 24.10.2024).
5. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text> (дата звернення: 24.10.2024).
6. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом

на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 24.10.2024).

7. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 24.10.2024).

8. Як відповідально використовувати штучний інтелект: розробили рекомендації для медіа. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/yak-vidpovidalno-vikoristovuvati-shtuchniy-intelekt-rozrobili-rekomendatsii-dlya-media> (дата звернення: 24.10.2024).

Обруч Яна Юріївна,
Студентка групи ПБ-21-7
ННІ права Державного
податкового університету
Науковий керівник:
Самілик Л.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного
права та процесу

МІСЦЕ СІМЕЙНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Система права України - це сукупність правових норм, принципів, інститутів та відносин, які регулюють суспільні відносини в Україні. Вона є складною і динамічною системою, що постійно розвивається і змінюється під впливом різних факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх. Це складна і багатогранна структура, яка регулює суспільні відносини в державі. Вона складається з різних елементів, які взаємодіють між собою та утворюють єдине ціле. Основні елементи системи права України – це є галузі права. Прикладами галузей права є: цивільне, кримінальне, адміністративне, конституційне, цивільне процесуальне, господарське, трудове, земельне, екологічне та сімейне право [1].

Варто зазначити, що одне з найголовніших місць правової системи України займає саме сімейне право. Сімейне право – це галузь права, яка регулює суспільні відносини, що виникають у процесі створення та існування сім'ї. Це одна з найдавніших і найважливіших галузей права, оскільки сім'я є фундаментом суспільства. Сімейне право регулює широкий спектр відносин, зокрема:

- укладення шлюбу: порядок реєстрації шлюбу, права та обов'язки подружжя;
- особисті немайнові відносини: права на виховання дітей, ім'я, по батькові, право на повагу до сімейних зв'язків;
- майнові відносини: розподіл майна подружжя, аліменти, спадкування;
- припинення шлюбу: розлучення та його наслідки;
- відносини між батьками і дітьми: права та обов'язки батьків, опіка та піклування над дітьми;
- усиновлення: порядок усиновлення дітей, права та обов'язки усиновлювачів і усиновлених.

Сімейне право є однією з найважливіших галузей права в Україні. Воно регулює суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі створенням сім'ї, її функціонуванням

і припиненням. І саме на рахунок місця сімейного права в системі права України виникає найбільше дискусій. Питання про те, чи є сімейне право самостійною галуззю права, чи підгалуззю цивільного права, є одним із найдискусивніших у юридичній науці. Дослідники висловлюють різноманітні погляди на це питання, які часто залежать від їхньої теоретичної позиції та методологічного підходу [3].

Існують дві основні точки зору:

1. Сімейне право як підгалузь цивільного права: прихильники цього погляду вважають, що сімейне право тісно пов'язане з цивільним правом за предметом регулювання (майнові та особисті немайнові відносини) та методами правового регулювання.

Основні аргументи на користь того, що сімейне право є підгалуззю цивільного права:

- єдність предмета регулювання: обидві галузі регулюють цивільні відносини, тобто відносини між суб'єктами цивільного права;
- спільність методів правового регулювання: цивільне і сімейне право використовують такі методи, як угода, односторонні угоди, правова презумпція;
- історичний розвиток: сімейне право виникло як частина цивільного права і протягом тривалого часу розглядалося як його підгалузь.

2. Сімейне право як самостійна галузь права: інша частина вчених вважає, що сімейне право має свої специфічні особливості: предмет регулювання (сім'я як особливий соціальний інститут), методи правового регулювання (комбінація цивільно-правових та адміністративно-правових методів), а також особливий характер правовідносин (особисті, немайнові, а не лише майнові).

Аргументи на користь самостійності сімейного права:

- специфічний предмет регулювання: сімейне право регулює особливі відносини, пов'язані зі створенням сім'ї, її функціонуванням і припиненням. Ці відносини мають соціальний характер і відрізняються від інших цивільних відносин;
- особливі методи правового регулювання: сімейне право використовує не лише цивільно-правові, але й адміністративно-правові методи регулювання;
- соціальна спрямованість: сімейне право має соціальну спрямованість, оскільки його основна мета - забезпечення захисту прав і законних інтересів членів сім'ї [2].

Варто зазначити, що все таки більшість дослідження, які були проведені навколо цієї галузі права, свідчать про те, що вона все таки є самостійною галуззю. Вагомі докази, які можуть підтвердити те, що сімейне право є самостійною галуззю права:

1. Специфічний предмет регулювання.

- особливі відносини: сімейне право регулює відносини, що виникають у зв'язку зі створенням сім'ї, її функціонуванням і припиненням. Ці відносини мають суттєві відмінності від інших цивільних відносин, оскільки вони базуються на особистих зв'язках, емоційній прив'язаності та соціальній відповідальності;
- соціальна спрямованість: сімейне право має на меті не лише захист майнових інтересів, а й забезпечення захисту прав і законних інтересів членів сім'ї, їхнього благополуччя та гармонійного розвитку.

2. Особливі методи правового регулювання.

- Комбінація методів: сімейне право використовує як цивільно-правові методи

(угода, правова презумпція), так і адміністративно-правові (державна реєстрація шлюбу, опіка і піклування).

- Принцип інтересів дитини: сімейне право керується принципом найкращих інтересів дитини, що відрізняє його від інших галузей права.

3. Самостійна система джерел права.

- Сімейний кодекс: основним джерелом сімейного права є Сімейний кодекс України, який містить вичерпну систему норм, що регулюють сімейні відносини.

- Спеціальні закони: існують також інші закони, які регулюють окремі аспекти сімейних відносин (Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

4. Самостійна галузь науки.

- Наукові дослідження: існує розвинена наука сімейного права, яка має свої об'єкт, предмет і методи дослідження.

- Спеціальні навчальні дисципліни: у юридичних закладах освіти викладається окрема дисципліна «Сімейне право».

5. Міжнародно-правове визнання.

- Міжнародні конвенції: Україна є учасником багатьох міжнародних конвенцій з прав дитини, боротьби з домашнім насильством тощо, що свідчить про визнання сімейного права як самостійної галузі права на міжнародному рівні [3].

Отже, проаналізувавши дану інформацію можна дійти до висновку, що сімейне право є самостійною галуззю права в системі права України. Хоча існують різні точки зору щодо місця сімейного права в системі права, все більша кількість дослідників схиляється до визнання його самостійності. Це пов'язано зі зростанням розуміння важливості сім'ї як соціального інституту та необхідністю забезпечення спеціального правового захисту сімейних відносин.

Список використаних джерел:

1. Особливості сімейного права як окремої галузі права її місце в системі права України. URL: <http://mego.info> (дата звернення 21.10.2024).

2. Система права та її структурні елементи. URL: <https://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava/1536-rozdl-14-sistema-prava.html> (дата звернення 21.10.2024).

3. Сімейні правовідносини в механізмі правового регулювання сімейних відносин. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1317412.pdf> (дата звернення 21.10.2024).

Олійник Соломія Вікторівна

Студентка групи ПММБ-24-1

Науковий керівник:

Рябченко Юрій Юрійович

д. ю. н., професор кафедри цивільного права та процесу

Державного податкового університету

ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

Актуальність та важливість дослідження обраної теми обумовлена зростаючою потребою в оптимізації та ефективності судової системи України. Третейські суди як альтернативний механізм вирішення спорів набувають особливого значення в контексті розвантаження національних судів та забезпечення більш швидкого та ефективного доступу до правосуддя. Практика застосування третейських розглядів в Україні також має особливий інтерес для дослідження з огляду на різні інтерпретації та застосування законодавства на практиці. Аналіз рішень третейських судів, методів вирішення конфліктів, а також ефективності виконання третейських рішень має важливе значення для розуміння ролі цього інституту в правовій системі країни.

Тривала відсутність спеціалізованого законодавства, яке б характеризувало розвиток третейського судочинства в Україні, не заважало створенню та функціонуванню третейських судів для вирішення спорів між підприємцями. Легітимність існування таких судів до ухвалення Закону України «Про третейські суди» (далі - Закон) у 2004 році викликала сумніви через положення Закону «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року. У ньому була зазначена замкнена система державних судів (ст. 3), в якій не передбачалося місця для третейських судів. Однак право громадян звертатися до третейського суду базується на ст. 22 Конституції України, згідно з якою права та свободи, закріплені Конституцією, не є вичерпними, і їх обмеження не допускається [1]. Можливість звернення до третейського суду як способу захисту прав фізичних і юридичних осіб підтверджується також ч. 4 ст. 55 Конституції України.

Ще до ухвалення основного Закону, третейський розгляд виступав одним із провідних методів вирішення приватних спорів і значущим елементом правової системи для захисту та реалізації прав і інтересів учасників суспільних відносин. Тривалий і суперечливий процес розробки законодавства щодо ухвалення Закону України «Про третейські суди» завершився його прийняттям Верховною Радою 11 травня 2004 року. Закон впровадив деталізований процесуальний механізм для розгляду та вирішення цивільних і господарських спорів, визначив основні аспекти діяльності третейських судів: їх створення, компетенцію, процедуру формування складу суду, відводи суддів, судові витрати, правила розгляду і порядок виконання рішень третейського суду. Закон також регулює питання третейського самоврядування та визначає вимоги до проведення третейського розгляду для захисту майнових і немайнових прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [2].

Згідно з п. 1 ст. 2 Закону, третейський суд - це незалежний орган, який не входить до державної системи та створюється за згодою або рішенням зацікавлених фізичних чи юридичних осіб у порядку, передбаченому цим Законом, для розв'язання спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин. Відповідно до статті 3 Закону, основним завданням третейського суду є захист майнових і немайнових прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб через всебічний розгляд спорів. Згідно зі статтею 11 Закону, у випадку відсутності правового регулювання конкретних спірних відносин суд може застосовувати аналогію закону, аналогію права або керуватися торговими та іншими звичаями, які відповідають характеру цих відносин [2].

Третейські суди можуть бути засновані при таких організаціях:

- загальноукраїнські громадські об'єднання;
- всеукраїнські організації роботодавців;
- фондові та товарні біржі, а також саморегулювні організації професійних учасників ринку цінних паперів;
- торгово-промислові палати;
- всеукраїнські асоціації кредитних спілок і Центральна спілка споживчих товариств України;
- об'єднання та асоціації юридичних осіб, включаючи банки та суб'єкти підприємницької діяльності [3, с. 6].

Третейські суди обов'язково мають пройти державну реєстрацію, а інформація про зареєстровані суди публікується на інформаційних ресурсах органу державної реєстрації. Стаття 10 Закону України «Про третейські суди» зобов'язує оприлюднити положення і регламент третейського суду, але не встановлює конкретного способу публікації чи відповідальності за недотримання цієї норми [2].

До переваг розгляду спорів у третейських судах можна віднести:

1. Оперативність вирішення спору. Спори вирішуються за 1–2 місяці або швидше. Рішення третейського суду набирає законної сили одразу після прийняття, є остаточним і не підлягає оскарженню, окрім визначених законом випадків. Державний суд не має підстав переглядати такі рішення по суті.

2. Місце розгляду спору. Місце проведення третейського розгляду є постійним і не залежить від місцеперебування відповідачів, що зручно для позивачів з відповідачами в різних регіонах України.

3. Витрати сторін. Третейський суд може повністю покласти обґрунтовані та розумні витрати на сторону, проти якої винесено рішення. Це відрізняється від державних судів, які неохоче роблять це, особливо при значних сумах витрат.

4. Представництво інтересів. У третейському суді інтереси можуть представляти будь-які особи з відповідними повноваженнями, а не лише адвокати.

5. Конфіденційність третейського розгляду. Рішення третейського суду не публікуються, а розгляд може відбуватися в закритому засіданні.

6. Забезпечення позову. З 2017 року новій редакції Цивільного та Господарського процесуальних кодексів покращили підтримку третейського розгляду. Позивач може отримати ухвалу державного суду про забезпечення позову, наприклад, шляхом арешту майна відповідача.

7. Перспективна альтернатива. Через завантаженість державних судів, перебої з електропостачанням, повітряні тривоги та зловживання процесуальними правами розгляд справ може затягуватися на роки, а судові витрати не завжди компенсуються повністю. Третейські суди пропонують оперативне та не менш професійне вирішення спорів.

Переваги третейського судочинства загальноновизнані серед юридичної спільноти України. Однак, існує низка актуальних проблем теоретичного та практичного характеру, які потребують дослідження та вирішення. Основна причина цих проблем полягає в недосконалості законодавства, що регулює діяльність третейських судів та їх взаємодію з судами та іншими державними органами, зокрема у Законі України «Про третейські суди». Чимало положень цього закону, через їх юридично-технічну недосконалість, не узгоджуються з іншими законами, зокрема Цивільним процесуальним і Господарським процесуальним кодексом, що спричиняє

складні системні колізії, які доводиться вирішувати судом. Також існує багато прогалин у чинному законодавстві щодо третейських судів, які були виявлені практикою. Це призводить до неоднозначної практики вирішення спорів і створює можливості для зловживань, що негативно позначається на рівні захисту прав осіб.

У практиці зустрічаються випадки, коли позови спрямовані на визнання рішень третейських судів незаконними через те, що вони не входять до судової системи. Наприклад, державне зовнішньоекономічне підприємство «Славутич-Сталь» звернулося до Конституційного Суду України з проханням тлумачити ст. 124 Конституції України та Закон «Про міжнародний комерційний арбітраж». Підприємство запитувало, чи діяльність Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, який діє на підставі цього закону, не є делегуванням або присвоєнням функцій суду. Заявник посилався на рішення цього суду про стягнення з «Славутич-Сталь» на користь іноземної компанії і стверджував, що такий спір не належить до компетенції арбітражного суду, оскільки він не входить до судової системи України [4].

Щоб вирішити цю колізію, експерти пропонують включити до Конституції України недержавні суди, створені за спеціальними законами, як частину системи судів, що здійснюють правосуддя в Україні. Це допоможе усунути суперечності в законодавстві та створить умови для правосуддя у сфері господарювання. Також пропонується поширити на третейські суди гарантії незалежності та правової захищеності суддів, які передбачені законом «Про судоустрій та статус суддів».

Висновок. Отже, третейські суди в Україні є важливим елементом правової системи, які дозволяють ефективно вирішувати спори між сторонами, зменшуючи навантаження на державні суди. Прийняття Закону України «Про третейські суди» у 2004 році забезпечило правову основу для діяльності третейських судів, врегулювавши питання їх створення, компетенції та порядку розгляду спорів. Водночас, у практиці застосування третейських судів виникає низка проблем, пов'язаних із недостатньою узгодженістю законодавства та наявністю прогалин, що призводить до колізій і неоднозначності у вирішенні спорів. Попри недоліки, третейські суди забезпечують оперативний розгляд справ, конфіденційність та можливість представництва без обов'язкової участі адвокатів, що робить їх ефективною альтернативою для вирішення конфліктів у різних сферах.

Список використаних джерел:

1. [Конституція України](#) від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141
2. [Про третейські суди](#): Закон України від 11.05.2004 № 1701-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 35, ст.412
3. Шепель Т. П., Чагін С. М., Колотило М. М., Болтушкіна О. В., Мустафаєва М. Д., Харченко Н. М. Третейські суди в Україні: стан розвитку, статистика, практика та перспективи. Київ, 2018. 52 с.
4. Ухвала Конституційного Суду України № 44-з від 14 жовтня 1997 року про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства «Славутич-Сталь» щодо тлумачення статті 124 Конституції України і Закону України «Про міжнародний

**Пуха Мирослава
Вікторівна**, студентка
групи ПБ-22-1,
ННІП права Державного
податкового університету
Науковий керівник:
Котович І.О., к.ю.н.,
доцент кафедри цивільного
права та процесу

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання цивільно-правового захисту в судовому порядку як особливої форми захисту в цивільному праві є вкрай актуальним, що особливо зумовлюється проведенням судової реформи в Україні, європейською інтеграцією України в сфері правосуддя. Більшої чутливості цьому питанню додає також обставина, яка вплинула на регулювання всіх правовідносин в Україні, і цією обставиною є дія правового режиму воєнного стану.

У розрізі захисту цивільних прав у судовому порядку слід згадати про те, що пріоритетне місце серед форм захисту прав людини належить саме судовому захисту, закріпленому в ст. 16 Цивільного кодексу України. Ця стаття визначає такі способи захисту цивільних прав та інтересів, як визнання права, визнання правочину недійсним, примусове виконання обов'язку в натурі, відшкодування моральної шкоди тощо [1, с. 218; 2].

Запровадження правового режиму воєнного стану вплинуло на роботу всієї судової системи загалом. Проведення судових процесів у звичному режимі роботи стало небезпечним через перманентну загрозу ракетних обстрілів та наявності інших небезпек, особливо у регіонах, які знаходяться близько до фронтової лінії. Відтак особи зазнали обмежень права на судовий захист уже в тому аспекті, що суд у місцевості, де ці особи проживають, може просто не функціонувати через неможливість здійснювати правосуддя (руйнування будівель судів, відсутність суддів, які виїхали за кордон, знищення транспортного сполучення тощо). У зв'язку з цим Законом України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено, що у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. Власне, Верховним Судом опубліковано низку розпоряджень, починаючи з березня 2022 року, про зміну територіальної підсудності деяких судів і справ, відновлення територіальної підсудності судів та справ, а також відтермінування такого відновлення [3; 4].

Постійні удари по енергетиці України також внесли зміни до здійснення процесу судочинства. Зокрема вже передбачена норма про те, що в умовах воєнного стану у разі знеструмлення електромережі суду чи настання інших обставин, які

унеможлиблюють функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи або її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами, суд може вручати особі, яка зареєструвала електронний кабінет, будь-які документи у справах, в яких така особа бере участь, у паперовій формі. Загалом слід зазначити, що суди активно використовують згадану комунікаційну систему, котра значно полегшує забезпечення документообігу, присутності учасників справи на засіданнях тощо [5]. Так, сучасні технології значно допомагають особам реалізовувати своє право на судовий захист та право на справедливий суд. Зокрема право на звернення до суду можна реалізовувати з допомогою модуля «Електронний суд», а дистанційна участь у судових засіданнях можлива завдяки модулю відеоконференцзв'язку.

Щодо подовження та поновлення строків у зв'язку з обставинами воєнного стану, то зазвичай за зверненням сторони причини пропуску строку визнаються поважними, поновлюючи чи продовжуючи пропущений процесуальний строк. Однак абсолютно правильним такий підхід визнати неможливо, адже за відсутності необхідності доведення та оцінювання судом індивідуального впливу обставин воєнного стану на учасника справи, можуть бути порушені права процесуального опонента, наприклад, на виконання судового рішення. Так, з'явилася позиція про те, що сам факт запровадження воєнного стану не може безпосередньо бути поважною причиною пропуску строку, тому в кожній ситуації потрібно зважати на причинно-наслідковий зв'язок між пропуском особою процесуального строку та фактом запровадження режиму воєнного стану.

В контексті ст. 6 Європейської конвенції з прав людини необґрунтоване поновлення процесуальних строків так само може вважатися порушенням конвенційного стандарту права на справедливий суд. Саме тому суди повинні завжди розглядати факт запровадження режиму воєнного стану індивідуально в кожній справі, оскільки в одному випадку це могло справді стати для особи перешкодою реалізувати свої права, а в іншому випадку особа може використовувати цю обставину для виправдання своєї неналежної поведінки [6, с. 198].

Схожу до позиції щодо процесуальних строків у цивільному судочинстві сформовано позицію про відкладення справи, адже сам по собі факт запровадження режиму воєнного стану не є беззаперечною підставою для відкладення справи за клопотанням заявника. Заявник повинен обґрунтувати причинно-наслідковий зв'язок між фактом режиму воєнного стану та відкладенням справи. При цьому, судова дискреція щодо оцінки обставин, які не дають можливості особі прийняти участь у судовому засіданні, на предмет їх поважності чи неповажності не має абсолютних меж. Суд має враховувати конкретну ситуацію та обґрунтування особи, яка просить суд відкласти судовий розгляд, обґрунтування не має бути абстрактним, а обставини повинні бути належно підтверджені [6, с. 196-197].

Проблемою постало й питання про те, що навіть якщо й особа хоче реалізувати своє право на судовий захист і має змогу це зробити, вона не має достатньої доказової бази для цього. Мова йде про правовстановлюючі документи. Зокрема неодноразово здійснювалися ракетні атаки на житлові будинки, внаслідок чого житло людей страждало внаслідок ударів або взагалі руйнувалося, і часто траплялося так, що документи, які мають юридичне значення, наприклад, для встановлення права власності, знищувалися разом із житлом. Це зумовило процес звернення громадян до державних структур з метою відновлення цих документів, що також займає певний

час.

Безумовно виникають також і питання з усім, що пов'язано з територіальним розміщенням на тимчасово окупованих територіях, особливо місцезнаходженням майна осіб та відсутністю можливості вчинення виконавчих дій на таких територіях. Доступ до майна на тимчасово окупованих територіях обмежений, через що виконавчі дії з ними здійснити неможливо, а сам закон визначає, що під час дії правового режиму воєнного стану деякі рішення взагалі не можуть виконуватися суб'єктами здійснення виконавчого провадження. Наприклад, до таких рішень належать ті, де боржником виступає підприємство оборонно-промислового комплексу, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади тощо [7].

Отже, можна підсумувати, що запровадження правового режиму воєнного стану спричинило появу низки викликів, з якими судовій системі довелося стикнутися. Велика кількість осіб, які перебували і далі перебувають на території України, а також ті, які знаходяться за кордоном, потерпають від певних обмежень права на судовий захист та права на справедливий суд через непередбачуваність сьогоденних обставин. З усім тим, судова система адаптувалася до реалій наскільки це можливо. Зокрема станом на сьогодні функціонують модулі, які забезпечують здійснення електронного судочинства, а суди продовжують формувати актуальні позиції у справах з огляду на обставини сьогодення. Попри це, адаптуватися до всіх проблем, які існують сьогодні неможливо, а тому слід продовжувати вивчати чинні механізми забезпечення прав та здійснювати розробку пропозицій, які допомогли б уникнути обмеження цих прав.

Список використаних джерел:

1. Кочина О.С., Лугина Є.Ю. Судовий захист цивільних прав та охоронюваних законом інтересів в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне законодавство»*. 2023. Вип. 6. С. 217-221. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/294464/287252>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435-IV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Розпорядження про визначення територіальної підсудності справ. *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist/
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 №1618-IV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
6. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану: монографія. За ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, К.Г. Некіт: упор.-укл. Ю.С. Маршук; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2023. 336 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/44198270-fb58-478d-aa62-835477f5dd40/content>

7. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 №1404-VIII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

Романенкова Аліна Юріївна,
студент групи ПБ-21-5,
ННІ права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Самілик Л.О.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ІНШИХ ІСТОТНИХ ОБСТАВИН ЗА СТ. 161 СК УКРАЇНИ

З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України суттєво збільшилась кількість сімейних спорів щодо визначення місця проживання дитини. Основна причина - реальна загроза життю та здоров'ю дітей, які на даний час існують в країні. Внаслідок війни мільйони дітей виїхали з одним із батьків закордон, або ж змінили регіон в межах самої країни. Таким чином, досить часто виникають ситуації, коли батьки не можуть дійти згоди щодо місця проживання дитини.

Сімейне законодавство України передбачає, що у випадках коли батько та мати малолітньої дитини не дійшли згоди щодо того, з ким із них вона буде проживати, то спір може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. При цьому, береться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення (ст. 161 СК України) [1].

У цьому аспекті цікавою є категорія «інші обставини, що мають істотне значення». Так, Верховний Суд у постанові від 7 лютого 2024 року у справі №638/4539/22 (провадження №61-14676св23) визначив, що до інших обставин, що мають істотне значення, можна віднести: особисті якості батьків; відносини, які існують між кожним із батьків і дитиною; можливість створення дитині належних умов для виховання і розвитку; стан здоров'я дитини; стан безпеки дитини (можливість створення дитині безпечних умов для життя та розвитку) тощо [2].

Аналіз судової практики свідчить, що зважаючи на воєнні дії, що відбуваються в країні, під час визначення місця проживання малолітньої дитини суди дедалі частіше враховують фактор безпеки. Так, у справі від 14 червня 2023 року №760/31518/21 (провадження №61-5668св23), з огляду на введення в Україні воєнного стану, Верховний Суд наголосив про те, що вирішуючи спори, які стосуються прав та інтересів дитини, першочерговим завданням держави є забезпечення її безпеки і права на життя [3].

Як приклад, у жовтні 2022 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_2, про визначення місця проживання дитини. Позивач вказував, що на день подання позову, він разом з дитиною проживає у своєї сестри у м. Запоріжжя, куди вимушений був переїхати у зв'язку з окупацією російськими військами смт. Кам'янка Пологівського р-ну Запорізької обл. Відповідачка залишилась проживати на

тимчасово окупованій території. Суд, погоджуючись із рішенням попередньої інстанції зазначив, що в умовах війни при вирішенні спорів щодо визначення місця проживання дитини необхідно враховувати, зокрема і безпекові питання, тому істотне значення має дослідження безпекової ситуації та обмежень, пов'язаних із проведенням бойових дій та їх наслідками. В свою чергу, батько створив усі необхідні умови для проживання, виховання, навчання, фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини в безпечному, надійному і стабільному середовищі. В той час мати дитини залишилась проживати на окупованій російськими військами території у смт. Кам'янка Пологівського р-ну Запорізької обл. ВС, погоджуючись із висновком апеляційного суду, визначив місце проживання дитини з батьком, з урахуванням безпекової ситуації, та якнайкращих інтересів дитини [4].

Отож, Верховний Суд визнав, що визначення місця проживання дитини з батьком є найбільш доцільним, враховуючи безпекову ситуацію та підкреслив, що в умовах війни особливу увагу слід приділяти питанням безпеки, зокрема впливу бойових дій і їхніх наслідків для життя та здоров'я дитини.

Також, у квітні 2021 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2, про визначення місця проживання та відібрання малолітньої дитини. Посилалась на те, що батько самовільно забрав доньку і вона проживає разом з ним. Відповідач по справі подав додаткові пояснення та повідомив, що дитина проживає разом з ним на території Валківської громади Богодухівського р-ну Харківської обл., оскільки проживання у м. Харкові, разом із матір'ю, наразі є небезпечним та не відповідає якнайкращим інтересам дитини. І хоча суди попередніх інстанцій встановили фактично рівні умови проживання, створені кожним з батьків, наявність доходів у кожного з батьків, колегія суддів взяла до уваги наявність більш сталих соціальних зв'язків дитини за місцем проживання батька (зокрема, освітній процес), а також безпековий фактор, та визначила, що найкращі інтереси дитини будуть забезпечені шляхом вирішення спору між ОСОБА_1 і ОСОБА_2 щодо місця проживання дитини, шляхом розподілу батьківського часу та визначення, де дитина має перебувати під фізичною опікою і проживати: з батьком за місцем його проживання з понеділка з 09:00 год. по п'ятницю 14:00 год.; з матір'ю за місцем її проживання з п'ятниці з 14:00 год. до понеділка 09:00 год [5].

При оцінці та визначенні найкращих інтересів дитини підлягають врахуванню і інші базові елементи: погляди дитини, індивідуальність дитини, збереження сімейного оточення і підтримання відносин, піклування, захист і безпека дитини, вразливе положення, право дитини на здоров'я, право дитини на освіту (постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 04 серпня 2021 року у справі № 654/4307/19 (провадження № 61-19210св20) [6].

Так, у вересні 2022 року ОСОБА_1 звернувся до суду із позовом до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дітей із батьком. Позовна заява мотивована тим, що Відповідачка перешкоджає у спілкуванні з дітьми та їх вихованні, оскільки виїхала з України до Республіки Польща разом з дітьми. Там не створила належних умов для проживання, не приділяє достатньої уваги та догляду дітям. Позивач зазначав, що проживає у м. Городку Хмельницької обл., де не ведуться активні бойові дії, а тому є всі умови для повернення дітей до України.

Однак, суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, оскільки орган

опіки та піклування надав інформацію з центру соціальної опіки у м. Білому Дунайці Республіка Польща про те, що мати з часу переїзду повністю виконує свої батьківські обов'язки, намагається забезпечити дітям найкращі умови проживання, бере участь у поїздках з дітьми, забезпечує їм належний догляд і безпеку, влаштувала дітей до школи, щоб вони мали можливість спілкуватись, вивчаючи польську мову, одна з доньок зарахована до дошкільного навчального закладу. Мати постійно контактує зі школою, в той час як батько - не виходив на контакт.

Вимоги Позивача не підтримав також апеляційний суд, який розглядав подану батьком апеляційну скаргу. З огляду на те, що малолітні діти доглянуті, мають хороші умови для проживання і відвідують освітні заклади за новим місцем проживання, покращився їх емоційний стан, колегія суддів апеляційного суду постановила, що позов батька не задоволено правомірно [7].

Таким чином, суд, окрім безпечних умов, також взяв до уваги те, що переїзд за кордон сприяв забезпеченню стабільного емоційного стану дітей, а мати належним чином виконувала свої батьківські обов'язки, створюючи дітям хороші умови для проживання та розвитку, зокрема, забезпечивши їх навчання у місцевих освітніх закладах та інтеграцію в нове середовище.

Підсумовуючи, слід зазначити, що ключовим елементом, що враховується у спорах про визначення місця проживання малолітньої дитини є «інші обставини, що мають істотне значення». Наразі судова практики на тлі війни в Україні свідчить про важливість критерію, який впливає на рішення суду, - безпеки дитини. У цьому контексті суди орієнтуються на забезпечення безпечних умов життя, належних умов для розвитку дітей, їх емоційний стан, можливості для освіти та емоційного благополуччя, незалежно від того, чи йдеться про визначення місця проживання в межах України, чи про проживання за кордоном.

Вважається, що такий підхід судів є виправданим і раціональним, оскільки безпека та благополуччя дитини повинні бути пріоритетом у будь-яких умовах, тим паче в умовах війни та є основними факторами, які сприяють гармонійному розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n771> (дата звернення: 29.09.2024).
2. Постанова Верховного Суду від 07 лютого 2024 року у справі № 638/4539/22 (провадження № 61-14676св23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117111010> (дата звернення: 29.09.2024).
3. Постанова Верховного Суду від 14 червня 2023 року у справі № 760/31518/21 (провадження № 61-5668св23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111553907> (дата звернення: 29.09.2024).
4. Постанова Верховного Суду від 26 червня 2024 року у справі № 334/3710/22 (провадження № 61-4072св24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120065614> (дата звернення: 29.09.2024).
5. Постанова Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 643/7509/21 (провадження № 61-2065св24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119264929> (дата звернення: 29.09.2024).

6. Постанова Верховного Суду від 04 серпня 2021 року у справі № 654/4307/19 (провадження № 61-19210св20). URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/98911478> (дата звернення: 29.09.2024).

7. Постанова Хмельницького апеляційного суду від 26 липня 2023 року у справі № 672/692/22 (провадження № 22-ц/4820/743/23). URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/112483369> (дата звернення: 29.09.2024).

Рябко Євген Олександрович, аспірант,
ННІ права Державного податкового університету

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ ПРОЦЕДУР ПРИМИРЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Протягом тривалого етапу реформування судової влади і судочинства під час якого було вивчено і обговорено низку моделей примирення сторін, аналізу їх переваг і недоліків, можливостей інтеграції в судовий процес альтернативних форм вирішення правових спорів, було прийнято рішення закріпити в Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) положень щодо врегулювання спору за участю судді. Варто зазначити, що завдання вітчизняного законодавця полягало в поєднанні теоретичних і практичних аспектів примирення сторін, і як наслідок, створенні цілісної та адекватної сучасним реаліям і потребам системи правових відносин, обумовлених реалізацією численних концептів примирення сторін у судовому процесі. Наскільки вдалося розробити дієву конструкцію судового примирення, покаже перша емпірична база застосування нового цивільного процесуального законодавства. У єдиному державному реєстрі судових рішень уже можна знайти ухвали, у яких суд, призначаючи підготовче засідання, інформує сторони про необхідність письмово повідомити суду про бажання врегулювати спір за участю судді. Чи ухвали, у яких суд, оголошуючи перерву в підготовчому засіданні, зобов'язує сторони у встановлений термін визначитися з можливістю проведення процедури врегулювання спору за участю судді [1; 2; 3].

У будь-якому разі, під час оцінки новел законодавства і практики їх застосування важливо, щоб теорія і практика не лише не були відокремлені, або випереджали одна одну, а, навпаки, розвивалися в єдиному напрямі – вдосконалення правового регулювання процесуальної діяльності суду і осіб, що беруть участь у справі.

Не претендуючи на остаточність осмислення цієї проблеми, дозволимо собі висловити низку зауважень щодо пропонованої в цивільному процесуальному законодавстві України моделі примирних процедур.

Перше, на що вважаємо за необхідне звернути увагу. Поява у структурі ЦПК України глави, у якій йдеться про врегулювання спору за участю судді, свідчить про спроби формування нового інституту цивільного процесуального права.

У сучасних умовах правомірною є постановка питання щодо інституалізації цивільної процесуальної діяльності, пов'язаної з врегулюванням спору, тобто необхідності надання цій діяльності певного впорядкування і формалізації. Витоки такого законодавчого рішення, на наш погляд, необхідно шукати в потребах самого

суспільства, яке зацікавлене не лише в ефективній роботі судової системи, але і в широкому виборі засобів і способів вирішення правових конфліктів. Продовжуючи міркування в цьому напрямі, можна дійти висновку і про те, що закріплення можливостей врегулювання спору за участю судді обумовлює становлення певної правової культури і середовища, а також формування правил поведінки суду і сторін у цивільному процесі.

Наступне, на що необхідно звернути увагу. Місце норм про примирення сторін у структурі цивільної процесуальної діяльності.

Вбачається, що ця проблема має не лише теоретичне значення. ЦПК України містить главу, спеціально присвячену питанням врегулювання спору за участю судді. Вважаємо такий підхід законодавця в цій частині правильним. Зосередження норм, що безпосередньо визначають порядок врегулювання спору в межах окремої глави, сприяє концептуальній завершеності правової регламентації примирних процедур. При цьому закладені законодавцем основи правового регулювання схиляння сторін до миру, на нашу думку, потребують критичного осмислення і певної зміни.

Вважаємо, що це далеко не оптимальне законодавче рішення. У доктринальній правовій літературі вже все частіше можна знайти твердження про те, що визнання примирення сторін однією із функцій суду обумовлює постановку новітньої проблематики щодо місця примирних процедур у системі цивільного процесу [4, с. 114]. Зокрема, О. В. Горецький зазначає, що в межах цивілістичних регламентів з'являються нові, спеціально врегульовані процедури, метою яких є реалізація однієї із функцій суду щодо примирення сторін. У зв'язку із цим, не можна не порушувати питання про те, що ці процедури являють собою з погляду їх місця у структурі цивілістичного процесу: чи є вони складовою частиною якої-небудь стадії (наприклад, стадії підготовки справи до судового розгляду), чи є самостійною стадією процесу, чи є видом судочинства [5, с. 104-105].

На нашу думку, закріплення норм щодо врегулювання спору за участю судді в розділі «Позовне провадження» не надає можливості однозначно вирішити питання про місце примирних процедур у цивільному судочинстві.

Закріплення норм щодо врегулювання спору за участю судді усередині розділу «Позовне провадження» може створити хибне уявлення про те, що це всього лише один із етапів цивільної процесуальної діяльності, причому далеко не найважливіший. У зазначеному розділі зосереджені норми про письмові заяви учасників справи, про відкриття провадження у справі, підготовче провадження, відмову позивача від позову, мирову угоду, розгляд справи по суті, фіксацію судового процесу, зупинення і закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, судові рішення, розгляд справи в порядку спрощеного провадження, заочний розгляд справи, особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів і їх витребування. Отже, правила позовного провадження спрямовані, передусім, на визначення порядку розгляду цивільних справ. І це, безумовно, правильно. Яке ж значення надає врегулюванню спору за участю судді законодавець, відводячи цій процедурі місце між стадіями цивільного процесу, залишається не до кінця зрозумілим.

На наш погляд, примирні процедури не мають бути прив'язані до позовного провадження, якщо ми говоримо про те, що примирення сторін можливе на будь-якій стадії цивільного процесу. Ураховуючи правову природу інституту врегулювання

спору за участю судді, вважаємо, що він все ж більш близький до інститутів, що мають загальне значення для всього цивільного судочинства. Такі інститути традиційно розташовані в розділі ЦПК України «Загальні положення», куди включені положення про цивільну юрисдикцію, склад суду, учасників процесу, докази і доказування, процесуальні строки, судові повідомлення, судові витрати, заходи процесуального примусу, забезпечення позову.

Ще одне питання, яке вимагає, на нашу думку, пильної уваги, – питання назви глави і, відповідно, її змістового наповнення. Вітчизняний законодавець пішов шляхом закріплення тільки однієї примирної процедури – врегулювання спору за участю судді. У такому разі логічно, що дана глава має однойменну назву. Але чи є така форма врегулювання спору єдиною можливою, у якій разом зі сторонами виступає і посередник, сприяючи пошуку оптимального варіанту вирішення спірної ситуації? Навіть на перший погляд, очевидно, що ні.

Сьогодні напрацьовані різні процедури врегулювання спорів, серед яких прийнято виокремлювати переговори, посередництво, судову медіацію, незалежний експертний висновок, спрощений розгляд судом присяжних, що має рекомендаційний характер, незалежну оцінку на ранніх стадіях, рекомендаційний арбітраж, оцінювальне посередництво, розгляд спору керівництвом компаній, що сперечаються, та інші. Зрозуміло, що в межах цивільного судочинства не всі заявлені види примирних процедур можуть знайти своє застосування. Деякі з них все ж більше характеризують сферу альтернативного вирішення правових спорів. Проте вбачається, що об'єднання традиційного правосуддя і процедур досліджуваної сфери сприятиме розширенню можливостей сторін щодо врегулювання спору. Особи, що беруть участь у справі, повинні мати певний набір засобів і методів досягнення примирення.

У зв'язку з цим, доцільно говорити не лише про врегулювання спору за участю судді, що в принципі є дискусійним, а й у цілому про примирні процедури як процедури досягнення примирення сторін у вже розпочатому спорі.

Підсумовуючи наведене вище варто зауважити, що поява у структурі ЦПК України глави, у якій йдеться про врегулювання спору за участю судді, свідчить про спроби формування нового інституту цивільного процесуального права. У сучасних умовах правомірною є постановка питання щодо інституалізації цивільної процесуальної діяльності, пов'язаної з врегулюванням спору, тобто необхідності надання цій діяльності певного впорядкування і формалізації. Витоки такого законодавчого рішення необхідно шукати в потребах самого суспільства, яке зацікавлене не лише в ефективній роботі судової системи, але і в широкому виборі засобів і способів вирішення правових конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 910/2628/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118130055>
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 644/1536/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118125291>
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: Справа № 522/11839/21 <https://reyestr.court.gov.ua/>

4. Горещький О. В. Мета цивільного судочинства і примирні процедури: постановка наукової проблеми. *Судова апеляція*. 2016. № 4. С. 112–119.

5. Горещький О. В. Примирні процедури в цивільному судочинстві: європейські правові традиції. *Судова апеляція*. 2016. № 3. С. 101–107.

Рябовіл Катерина

Студентка групи ПМЦз 23-1

ННІ права Державного податкового університету

Науковий керівник

Любов Менів, к.ю.н

доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу ННІ права Державного податкового університету

ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Незважаючи на те, що дослідники приділяють увагу вивченню позасудових способів захисту прав споживачів в Україні, а також посиляються на акти права ЄС для розробки пропозицій щодо вдосконалення українського законодавства. Важливою особливістю системи захисту прав споживачів ЄС є позасудові механізми, які дозволяють споживачам отримати відповідну консультацію, подати скаргу, яка буде розглянута незалежною організацією, і зробити це безпосередньо або дистанційно.

У сучасних умовах програма законодавчого захисту прав споживачів ЄС ґрунтується на Новому порядку денному споживачів [1], ухваленому 13 листопада 2020 р. Таким чином, цей наказ представляє захист прав споживачів ЄС на період з 2020 по 2025 рр. відповідно до рубрика «Посилення стійкості споживачів для сталого розвитку». Він також спрямований на вирішення безпосередніх проблем споживачів щодо пандемії COVID-19.

Цей Порядок денний має комплексний підхід, охоплюючи інші політики ЄС, що мають особливе значення для споживачів. Це свідчить про необхідність урахування вимог захисту прав споживачів при розробці та реалізації інших бізнес-політик.

16 грудня 2020 року Європейська комісія представила стратегію «Формування цифрового майбутнього Європи», опублікувавши дві пропозиції щодо управління цифровими послугами в Європейському Союзі. Закон про цифрові послуги містить дві нормативні пропозиції: Закон про цифрові послуги (DSA) і Закон про цифрові ринки (DMA). Основними цілями цих актів є просування фундаментальних прав у цифрових послугах і сприяння технологічним інноваціям шляхом встановлення спільних правил для цифрових послуг. постачальники послуг [2].

З січня 2022 року набула чинності Директива про цифровий контент і послуги, прийнята в 2019 році в контексті ініціативи Єдиного цифрового ринку 2015 року, щоб узгодити законодавство держав-членів щодо договорів щодо цифрового контенту (наприклад, музичних і відеофайлів, електронних книг), програмне забезпечення, ігри та інше програмне забезпечення) і цифрові послуги. Споживче законодавство ЄС характеризується постійними змінами, що відбуваються та пов'язані з прийняттям

нових Директив ЄС у сфері захисту прав споживачів, адаптацією положень директив до законодавства країн-членів ЄС, змінами у практиці Суду ЄС, цифровізацією та розвиток онлайн-ринків тощо. У липні 2021 року Європейська комісія запропонувала новий Загальний регламент безпеки продукції (GPSR), щоб вирішити питання безпеки продукції у світлі впровадження нових технологій, зокрема використання штучного інтелекту (AI), підключених пристроїв, встановити чіткі зобов'язання для продавця (виробника) [3].

Таким чином, основу законодавства ЄС у сфері захисту прав споживачів складають такі стратегічні документи Європейського Союзу, як: Договір про заснування Європейського Співтовариства, Договір про функціонування Європейського Союзу, Хартія основоположних Права Європейського Союзу, директиви та регламенти. Гармонізаційний підхід до формування споживчого законодавства ЄС шляхом прийняття директив також позитивно впливає на розвиток законодавства у сфері захисту прав споживачів. Це пов'язано з тим, що стандарти захисту були скасовані в багатьох державах-членах і забезпечення формування єдиних правил і принципів захисту прав споживачів. Проте деякі вчені стверджують, що від подальшої гармонізації шляхом прийняття директив слід відмовитися, оскільки гармонізація не обов'язково створює достатнє наближення національного законодавства до директив ЄС у сфері захисту прав споживачів [13, с. 60]. Певні сумніви викликає також ініціатива щодо прийняття єдиного Закону про захист прав споживачів ЄС з точки зору регулювання всіх договірних відносин між споживачем і продавцем, які здійснюються із застосуванням сучасних технологій.

Діюча в ЄС система позасудового вирішення спорів дозволяє ефективно захищати права споживачів завдяки сформованій правовій базі.

Що стосується національного регулювання, то Законом України «Про захист прав споживачів» не передбачено діяльність інституцій альтернативного вирішення спорів. Певною мірою це питання вдалося вирішити завдяки прийняттю Закону України «Про медіацію».

Серед способів позасудового вирішення споживчих спорів варто виділити переговори, медіацію, арбітраж. Деякі з цих методів є перспективними і вже давно обговорюються як в наукових колах, так і серед практикуючих юристів.

Для України сьогодні питання застосування позасудових методів вирішення спорів є досить актуальним, особливо з огляду на безпекову ситуацію та можливість доступу до правосуддя в окремих регіонах країни.

Тому Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та іншими країнами для обміну досвідом та впровадження кращих практик у сфері захисту прав споживачів. Використання міжнародного досвіду дозволяє підвищити рівень захисту прав споживачів в Україні та забезпечити більш високу якість товарів і послуг на ринку.

Висновки та пропозиції. Таким чином, проаналізувавши вищевикладене, можна зробити висновок, що забезпечення захисту прав споживачів є складним і багатогранним процесом, який потребує комплексного підходу та спільних зусиль різних сторін, зокрема державних органів, громадських організацій та самих споживачів. Застосування міжнародного досвіду в цій сфері дозволяє Україні вдосконалювати систему захисту прав споживачів та покращувати якість життя громадян. Проте є певні виклики, такі як необхідність посилення контролю за

виробництвом та реалізацією продукції, які потребують подальших заходів та вдосконалення законодавства.

Список використаних джерел:

1. Consumer policy: Principles and instruments. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/46/consumer-policy-principles-and-instruments>
2. Caroline CAUFFMAN and Catalina GOANTA A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection. <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/8E34BA8A209C61C42A1E7ADB6BB904B1/S1867299X21000088a.pdf/a-new-order-the-digital-services-act-and-consumer-protection.pdf>
3. Гришко У.П. Законодавство ЄС у сфері захисту прав споживачів. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2022. вип.60. С. 119-132.

Солдаткіна Анастасія Андріївна, студентка групи ПБ-22-2

ННІ права Державного податкового університету

Науковий керівник:
Котович І.О., к.ю.н., доцент кафедри цивільного права та процесу

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ЇХ ЗАКОННИХ ПРЕДСТАВНИКІВ

Захист прав неповнолітніх та їхніх законних представників є важливою сферою юридичної науки, що привертає все більше уваги в контексті розвитку суспільних норм і міжнародних стандартів. Увага зосереджена на особливостях судового захисту, який надається неповнолітнім, з акцентом на правові основи, що регулюють їхні права. Вивчаються основоположні правові норми, які стосуються статусу неповнолітніх, включаючи національне законодавство та відповідні міжнародні договори, такі як Конвенція ООН про права дитини, що суттєво впливають на національну політику щодо добробуту дітей. Окрема увага приділяється ролі законних представників, таких як батьки чи опікуни, у захисті інтересів неповнолітніх, оскільки вони виступають посередниками в складнощах правової системи від імені тих, хто часто не може захистити себе. Законні представники виконують важливу функцію у забезпеченні того, щоб права неповнолітніх визнавалися і підтримувалися в судових процесах. Також висвітлюються виклики та недоліки поточних судових механізмів і пропонуються можливі реформи, що могли б посилити захист прав неповнолітніх як на національному, так і на міжнародному рівнях. Завдяки цьому розгляд цієї теми сприяє глибшому розумінню правового

середовища, в якому діють неповнолітні та їхні законні представники, з акцентом на необхідності більш ефективних заходів захисту, що відповідають сучасним стандартам прав людини.

Законодавча база, що регулює права неповнолітніх, є комплексною, включає різні кодекси та закони, які забезпечують дотримання цих прав у багатьох сферах. Так, стаття 18 Сімейного кодексу України та стаття 47 Цивільного процесуального кодексу України прямо визначають право неповнолітніх на звернення до суду для захисту своїх прав, підкреслюючи їх здатність звертатися до судових органів на захист своїх інтересів. [1, 2]. Окрім національного законодавства, міжнародні норми, ратифіковані Україною, такі як Конвенція ООН про права дитини, відіграють ключову роль у встановленні орієнтирів захисту та сприяння дотриманню прав дитини, таким чином забезпечуючи відповідність українського законодавства світовим стандартам [3]. На судову владу покладено завдання захищати ці права, забезпечуючи захист неповнолітніх від дискримінації, насильства та експлуатації, таким чином відстоюючи їхнє право на рівність і недискримінацію. Суди також зобов'язані забезпечувати дотримання основних прав і свобод неповнолітніх у сімейному, освітньому та соціальному контексті, забезпечуючи цілісний підхід до їх захисту. Для ефективного здійснення правосуддя місцеві загальні суди наділені повноваженнями розглядати справи неповнолітніх, як це передбачено Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [4]. Проте, можна говорити про необхідність вдосконалення існуючих механізмів або створення додаткових гарантій для більш ефективного захисту прав неповнолітніх у цивільному процесі [5].

Вплив міжнародного права на національну політику щодо прав неповнолітніх є глибоким і багатограним, виходячи за межі судових процесів і охоплюючи ширші питання прав людини. Основним принципом міжнародних рамок, таких як Конвенція ООН про права дитини та «Пекінські правила», є забезпечення найкращих інтересів дитини в усіх політичних рішеннях [6]. Таким чином, національна політика формується відповідно до цих міжнародних керівних принципів, які наголошують на необхідності реабілітації, а не на каральних заходах при роботі з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті із законом. Цей зсув до більш реабілітаційного підходу очевидний в адаптації національних правових систем, які надають пріоритет інтеграції та підтримці неповнолітніх у їхніх громадах, створюючи умови для осмисленого життя. Інтеграція таких міжнародних норм у національне законодавство потребує надійних правових механізмів для забезпечення дотримання та ефективного впровадження, тим самим посилюючи захист прав дітей [6]. Отже, національна політика має залишатися динамічною та чуйною, забезпечуючи постійне дотримання прав неповнолітніх відповідно до нових міжнародних стандартів.

У правовому полі законні представники відіграють ключову роль у забезпеченні захисту прав неповнолітніх, особливо під час судового розгляду. Неповнолітні часто не здатні повною мірою розуміти або брати участь у правових питаннях через законодавчі обмеження, такі як ті, що сформульовані в Цивільному кодексі України, який окреслює відмінності у дієздатності неповнолітніх і вимагає залучення законних представників [7]. Ці представники, серед яких можуть бути батьки, опікуни чи представники органів опіки та піклування, відіграють важливу роль у захисті правових інтересів неповнолітніх, забезпечуючи розуміння ними наслідків судових дій та рішень, прийнятих від їх імені. Ця участь життєво важлива

не тільки для негайного захисту прав неповнолітніх, але й для сприяння довгостроковому розумінню ними правових процесів, таким чином підтримуючи ширшу мету соціальної справедливості та інтеграції в суспільство відповідно до міжнародних стандартів. Таким чином, вкрай важливо, щоб законні представники пройшли належну підготовку та отримали підтримку для ефективного виконання цих обов'язків, забезпечуючи неповнолітнім необхідну підтримку та захист протягом судового розгляду.

Отже, складний зв'язок між правовою базою, що регулює права неповнолітніх, і важливою роллю законних представників у забезпеченні захисту та дотримання цих прав під час судового розгляду вимагає ретельного балансу між захистом інтересів дитини та забезпеченням її права на самовираження. Це передбачає врахування зрілості неповнолітнього, забезпечення належного представництва, створення механізмів для висловлення думок дітей у суді, вдосконалення законодавства, підготовку фахівців та розробку гнучких підходів до судового процесу. Такий баланс є ключовим для захисту інтересів дитини та створення справедливої системи правосуддя, яка враховує особливі потреби неповнолітніх. Комплексний характер існуючої законодавчої бази, яка включає як національне законодавство, так і міжнародні норми, такі як Конвенція ООН про права дитини, підкреслює важливість узгодження національного законодавства зі світовими стандартами для створення надійної системи захисту неповнолітніх. Проте значні прогалини в практичному застосуванні цих законів, зокрема щодо навчання та підтримки, що надається законним представникам, перешкоджають ефективному захисту прав та інтересів уразливих груп населення, що потребує подальшого вдосконалення системи правового забезпечення та підвищення кваліфікації фахівців у цій сфері. Недостатня підготовка адвокатів у сфері прав неповнолітніх може призвести до неефективного захисту їхніх прав та інтересів під час судових розглядів, що робить це питання надзвичайно важливим. Покращення системи навчання та підтримки законних представників є критичним для забезпечення якісного правового захисту та подолання існуючих прогалин у практичному застосуванні законів, особливо коли йдеться про захист прав найбільш вразливих членів суспільства, таких як неповнолітні. Крім того, незважаючи на те, що Цивільний кодекс України розмежовує правоздатність неповнолітніх, він водночас створює перешкоди, які можуть перешкоджати їх повноцінній участі в правових питаннях, що вимагає активних заходів для покращення їх розуміння та залучення до судового процесу. Судова влада, як охоронець прав неповнолітніх, повинна бути пильною у вирішенні питань дискримінації, насильства та експлуатації, з якими можуть зіткнутися діти, забезпечуючи дотримання принципів рівності та недискримінації в усіх судових контекстах. Інтеграція міжнародних стандартів, таких як «Пекінські правила», у національне законодавство є не просто процедурною формальністю, це означає прагнення сприяти правовому середовищу, де неповнолітні можуть процвітати, розуміти свої права та активно брати участь у їх захисті.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18.03.2004 р. № № 1618-IV : станом на 23 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>(дата звернення: 14.10.2024).
2. Сімейний кодекс України : від 10.01.2002 р. № № 2947-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>(дата звернення: 14.10.2024).
3. Лаленков С. Судовий захист прав неповнолітніх. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 111–116. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.15>.
4. «Про судоустрій і статус суддів» : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII : станом на 8 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>(дата звернення: 14.10.2024).
5. Захист прав дітей під час війни і в повоєнний період в Україні : дослідн. публ. / Д. Селіцкі та ін. ; ред. О. Калашник. Рада Європи, 2024. 145 с. URL: <https://khisr.kharkov.ua/wp-content/uploads/2024/04/kompleksna-otsinka-systemy-pravosuddia.-druzhnoho-do-dytyny.pdf>(дата звернення: 15.10.2024).
6. Позігун І. Міжнародні стандарти захисту прав дітей. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. С. 159–163.
7. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. № № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення: 14.10.2024).

Сташенко Яна Андріївна

студентка групи ПМЦз-23-1

ННІ права Державного податкового університету

Науковий керівник:

Миколаєць В.А., д. ю. н., доцент,

професор кафедри цивільного права та процесу

ФРАУДАТОРНІ ДОГОВОРИ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Головна актуальність дослідження фраздаторних договорів полягає у тому, що такий інститут права є відносно новим і малодослідженим, також на сьогодні не має чіткого нормативного визначення фраздаторного правочину, проте в більшості випадків під ним розуміють правочин, який вчинений боржником на шкоду кредитору.

Такі договори можуть бути як одностороннім, так і двостороннім чи багатостороннім правочином, як оплатними так і безоплатними. Головна їх особливість полягає в тому, що якщо результат дії боржника не завдав шкоди кредиторів та не спричинив негативних наслідків, то для боржника він залишається правочином, та не може визначатись як фраздаторний.

З огляду на особливості такого виду правочину, фраздаторний договір слід розуміти як договір, укладений з метою введення в оману, шахрайства або зловживання правами, зазвичай для приховування активів від кредиторів.

Головними ознаками фраздаторних договорів є: умисел боржника на вчинення такого договору, оплатний чи безоплатний характер, присутність збитків у боржника або кредитора, укладення із метою перешкодити кредитору щодо задоволення його

ВИМОГ.

Фраудаторні договори часто оскаржуються в суді як недійсні, оскільки їх мета суперечить законодавству та моральним принципам. Вони можуть включати:

1. Передачу майна (боржник передає своє майно третій особі, щоб уникнути його стягнення кредиторами).

2. Укладення фіктивних угод (створення угод, які лише на папері змінюють власника майна без фактичної зміни володіння).

3. Заниження вартості майна (продаж майна за значно заниженою вартістю з метою зменшення активів, доступних для стягнення).

Основна мета фраудаторного договору - уникнути зобов'язань перед кредиторами шляхом створення ілюзії, що активи були передані або зникли. У випадку виявлення таких угод, суди можуть визнати їх недійсними та повернути активи у власність боржника для задоволення вимог кредиторів.

Фраудаторні правочини зазвичай укладаються після відкриття провадження і до першого судового засідання у справі про стягнення коштів. В українському законодавстві нормативно регулюються тільки в певних сферах, зокрема: у сфері банкрутства (ст. 42 Кодексу України з процедур банкрутства); при неплатоспроможності банків (ст. 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»); у виконавчому провадженні (ч. 4 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження») [1, с. 37]

Фраудаторні договори мають специфічні особливості, які визначені законодавством та судовою практикою. Так, нормами ст. 234 Цивільного кодексу України: «Фіктивним є правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином. Фіктивний правочин визнається судом недійсним. Правові наслідки визнання фіктивного правочину недійсним встановлюються законами» [2]. Також, відповідно до ч. 3 ст. 13 ЦК України: «Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах» [2]. За частиною третьою статті 215 ЦК України: «Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин)» [2].

Можна виділити два головні наслідки укладення фраудаторного договору:

1) Визнання такої угоди недійсною. Якщо суд визнає угоду недійсною, майно, яке було предметом такої угоди, повертається у власність боржника.

2) Санкції та відповідальність. Особи, які брали участь у укладанні фраудаторних угод, можуть нести відповідальність, включаючи кримінальну відповідальність за шахрайство або інші злочини, пов'язані з обманом кредиторів.

Верховний Суд України у своїй практиці наводить приклади угод, які були визнані недійсними через їх фраудаторний характер., зокрема рішення Суду базуються на доказах, що угода була укладена з метою ухилення від зобов'язань перед кредиторами.

Зокрема, Верховний Суд України у Постанові від 3 липня 2019 року у справі № 369/11268/16-ц зазначив: «Особа має право звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним, як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника (фраудаторний правочин), на підставі загальних засад

цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом або послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена статтею 234 ЦК України, так і інша, наприклад підстава, передбачена статтею 228 ЦК України» [3].

Варто також зазначити, що у постановках Верховного суду від 24.07.2019 у справах №405/1820/17, №372/3541/16-ц від 13.05.2020, від 28.11.2019 №910/8357/18, від 20.05.2020 №922/1903/18, №619/82/19 від 11.11.2020, міститься позиція, що будь-який правочин, вчинений боржником у період настання у нього зобов'язання із погашення заборгованості перед кредитором, має ставитися під сумнів у частині його добросовісності та набуває ознак фродакторного правочину. Київським апеляційним судом 13.07.2021 в рішенні по справі №754/6863/20, зазначено: «у переважній більшості фродакторні правочини вчиняються між близькими родичами. У деяких із вказаних справ договори визнавались недійсними на підставі ст.ст. 203 і 215 ЦК України, у деяких ще додатково на підставі ст. 234 ЦК України, згідно з якою фіктивним є правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином. Фіктивний правочин визнається судом недійсним» [4].

Також, актуальним та вартим уваги є рішення Верховного Суду України у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 19.05.2021 № 693/624/19, де суд зазначив, що «учасники цивільних відносин (сторони оспорюваних договорів купівлі-продажу) «вживали право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (оспорювані договори купівлі-продажу) використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника» [5].

Дослідивши судову практику, можна дійти до висновку, що суди при розгляді справ щодо фродакторних договорів загалом керуються принципами добросовісності та справедливості. Основними критеріями є: наявність наміру ухилитися від виконання зобов'язань, фактична шкода, завдана кредиторам, бставини укладення угоди та поведінка сторін.

З урахуванням зазначеного, фродакторний договір - це домовленість одної, двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, укладена з метою приховування майна від кредиторів, зниження вартості активів або створення фіктивних зобов'язань для уникнення відповідальності перед кредиторами.

Ми обгрунтуємо, що відповідне встановлення фродакторності договору є достатньою та самостійною підставою визнання його недійсним та застосування наслідків його недійсності.

Список використаних джерел:

1. Ковирєв А.В. Фродакторні правочини: законодавчі принципи та особливості формування сучасної судової практики. *Правова позиція*. № 3 (40), 2023. С. 37-41.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 25.10.2024)

3. Постанова Верховного суду від 03.07.2019 р. у справі № 369/11268/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83482786> (дата звернення: 25.10.2024).

4. Фраудаторний договір, як різновид фіктивних правочинів. *Судово-юридична газета*. 2022. URL: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/228614-fraudatorniy-dogovir-yak-riznovid-fiktivnikh-pravochiniv> (дата звернення: 25.10.2024).

5. Гра з правочинами: за допомогою яких дій боржник намагається унеможливити повернення боргу. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1167934/> (дата звернення: 25.10.2024).

Стеценко А. А.,

аспірант кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ПРИМУСОВЕ ВИСЕЛЕННЯ

Житло є одним із засобів реалізації права на достатній життєвий рівень [1, с. 53]. Відповідно сучасне розуміння житлових прав ґрунтується на визнанні цього права як невід'ємної частини прав людини, а отже, відповідним чином потребує захисту [2, с. 157]. Гарантією реалізації права на житло є встановлений частиною третьою статті 47 Конституції України виключно судовий порядок виселення. Як правильно зазначає В. І. Бобрик, конституційна гарантія, передбачена в частині третій статті 47 Конституції України, передбачає виключно судовий порядок виселення. Це означає, що в Україні не існує й не може існувати адміністративної процедури виселення чи позбавлення житла, у т. ч. й виселення за санкцією прокурора осіб, які самоправно зайняли жиле приміщення або проживають у будинках, що загрожують обвалом, як це передбачено в частині першій статті 109 Житлового кодексу України. Також виселення не може бути реалізоване в порядку самозахисту цивільних прав, оскільки відповідні дії будуть не лише прямим порушенням статті 47 Конституції України, а й утворюватимуть склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 162 Кримінального кодексу України [3, с. 320]. Вчений слушно зазначає, що в судовій практиці цивільні справи про виселення не є численними. Проте вони мають виключне значення для їх учасників, оскільки стосуються їх базових інтересів, особливо для відповідачів. При їх вирішенні суди стикаються з багатьма недоліками матеріального та процесуального права [3, с. 320]. Однією з актуальних проблем, що потребує детального наукового дослідження, є визначення особливостей доказів та доказування у справах про виселення.

Як слушно зазначає В. А. Кройтор, звернення до суду як реалізація судового порядку захисту житлових прав у межах юрисдикційної форми захисту є найбільш ефективним [4, с. 137]. Справи про виселення є збірним (комплексним) утворенням, що об'єднує різні за правовою природою та змістом справи, зокрема: справи про усунення перешкод у користуванні житловим об'єктом нерухомого майна шляхом виселення, справи про виселення з різного роду соціального житла (житла, віднесеного до загального житлового фонду державної чи комунальної власності, службового житла, гуртожитку тощо) з наданням або ненаданням іншого житлового

приміщення, справи про виселення з житла, що перебуває в аварійному стані або у стані, непридатному для проживання людей, справи про виселення у зв'язку зі зверненням стягнення на предмет іпотеки [3, с. 321].

Відповідно до ч. 3 ст. 12 ЦПК, кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи й на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, установлених цим Кодексом. Таке доведення здійснюється винятково на підставі поданих до суду доказів, отриманих з відповідних засобів доказування, що виступають визначеним ЦПК інструментом доказової діяльності учасників справи. Відповідна доказова діяльність (доказування) спрямовується на пізнання певних обставин, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи та підлягають установленню під час ухвалення судового рішення (ч. 2 ст. 77 ЦПК). Практично предмет доказування – факти, які необхідно встановити для вирішення справи. Тлумачення вказаних статей дозволяє зробити висновок, що ЦПК наголошує на необхідності встановлення в ході судового розгляду по кожній цивільній справі певних обставин – предмета доказування. Правильне визначення предмета доказування має велике значення для цивільного судочинства, забезпечує його законність, оперативність [5, с. 92]. Предмет доказування – специфічна категорія, яка окреслює коло фактів матеріально-правового значення, що належать встановленню для вирішення цивільної справи по суті, тобто тільки для вирішення питання про права й обов'язки сторін. Саме таке поняття предмета доказування дозволяє суду правильно здійснити підготовку справи до судового розгляду, вчиняти інші дії, спрямовані на забезпечення всебічного й повного дослідження обставин цивільної справи. Коло обставин, на які сторони посилаються як на підстави своїх вимог і заперечень, або на які вказують інші особи, може бути різноманітним, а предмет доказування у конкретній цивільній справі достатньо визначений. На його склад указує норма матеріального права, яку слід застосувати в даному конкретному випадку [6]. Щодо визначення предмета доказування в справах про виселення, можна підтримати позицію В. І. Бобрика про те, що до предмета доказування у справах про виселення входять обставини, що свідчать про незаконність проживання або втрату права на проживання відповідача в конкретному житлі, а також про порушення відповідачем прав та/або інтересів позивача [3, с. 323]. Оцінюючи важливість установлення першої обставини справи «незаконність проживання або втрату права на проживання відповідача в конкретному житлі», слід мати на увазі те, що відповідачі проживають у спірному приміщенні на законних підставах.

Висновки. З огляду на викладене вище, до основних особливостей доказів та доказування у справах про виселення можна віднести таке: справи про виселення розглядаються виключно в порядку цивільного судочинства, оскільки в них хоча б однією зі сторін є фізична особа; слід погодитись із позицією В. І. Бобрика про те, що до загального предмета доказування у справах про виселення входять обставини, що свідчать про незаконність проживання або втрату права на проживання відповідача в конкретному житлі, а також про порушення відповідачем прав та/або інтересів позивача, а щодо особливостей доказів та доказування про виселення маємо зазначити, що вони обумовлені особливостями конкретної цивільної справи.

Список використаних джерел:

1. Аврамова О. Є. Право на житло: цивільно-правовий аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 6. Т. 1. С. 52–55.

2. Галянтич М. К., Тилик Т. М. Поняття житлових прав. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 157–161.

3. Бобрик В. І. Процесуальні особливості судового розгляду цивільних справ про виселення. *Правові новели. Науковий юридичний журнал*. 2024. № 22. С. 320–328.

4. Кройтор В. А. Система цивільно-правових засобів захисту житлових прав. *Право і безпека*. 2016. № 1 (60). С. 135–140.

5. Кройтор В. А. Проблеми визначення предмета доказування в сучасному цивільному судочинстві України. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 68–76.

6. Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с.

Стукало Наталія Юріївна, здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Шаповал Л.І., к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Національна академія внутрішніх справ

РОЛЬ МЕДІАЦІЇ В РОЗВ'ЯЗАННІ КОНФЛІКТІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВІДШКОДУВАННЯМ ШКОДИ ЧЕРЕЗ ЛІКАРСЬКІ ПОМИЛКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Лікарські помилки – це складне і чутливе питання, яке може мати серйозні наслідки для здоров'я пацієнта. У випадку помилок, завданих лікарями, постає необхідність відшкодування шкоди, завданої життю або здоров'ю пацієнтів. Вирішення таких конфліктів у судовому порядку, хоча й є можливим, часто призводить до затяжних процесів, емоційного виснаження та суттєвих фінансових витрат. У цьому контексті медіація стає все більш популярним альтернативним способом вирішення спорів, особливо в розвинутих країнах, де її застосування вже має значну історію успіху. У даній доповіді ми розглянемо міжнародний досвід медіації в цій сфері та перспективи її впровадження в Україні.

Інститут медіації бере свій початок з англосаксонських країн, як Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Австралія. Термін медіація, безпосередньо походить від англійського «mediation», що означає посередництво, або заступництво за особу.

Основоположна подія для інститутів арбітражу, медіації та переговорів - Паундська конференція 1976 року, друга назва якої «Причини невдоволеності населення адмініструванням системи правосуддя в США». Безпосередньо її можна назвати точкою відліку розвитку альтернативних методів вирішення спорів в США.

Крім цього, саме після цієї події почалося активне впровадження інститутів альтернативного вирішення спорів, як окремих інституцій і в країнах Європи.

З кінця ХХ ст. медіація і інші процедури альтернативного вирішення спорів почали активно поширюватися в усьому світі [1, с. 461].

У багатьох країнах світу медіація є широко застосовуваним інструментом для врегулювання спорів, пов'язаних із лікарськими помилками. Наприклад, у США та Великій Британії медіація вважається ефективним методом швидкого вирішення конфліктів між пацієнтами та медичними установами або лікарями. Однією з головних переваг є те, що медіація дозволяє сторонам дійти компромісу без тривалої судової тяганини, зберігаючи при цьому конфіденційність і довіру між сторонами. Крім того, медіація дає можливість уникнути репутаційних втрат для лікарів, що є важливим аспектом у медичних спорах.

Особливість медіації у цих країнах полягає в тому, що процес є добровільним, а посередником виступає нейтральна особа (медіатор), яка допомагає сторонам знайти взаємоприйнятне рішення. Важливо, що в багатьох випадках результатом медіації є компенсація для пацієнта, яку обидві сторони можуть погодити без судового примусу. Це дозволяє сторонам досягати рішення швидше і з меншими витратами.

У Франції медіація з'явилася доволі давно за результатом правової практики. Так, 3 січня 1973 року законом був створений інститут медіатора Французької Республіки, що призначається декретом Президента строком на 6 років.

З 1978 року у Франції було введено посаду судового медіатора, обов'язком якого було забезпечення досудового вирішення спору [2, с. 171].

У Франції прокурор наділений правом вирішувати чи доцільно за згодою сторін проводити медіацію. Прокурор вирішує щодо можливості проведення медіації і чи допоможе вона забезпечити відшкодування збитків потерпілому, усунути перешкоди, пов'язані з порушенням закону [3].

У Німеччині досить часто, за згодою сторін, суддя, в провадженні якого перебуває справа, може передавати її своєму колезі – судді-медіатору (чинному судді, який пройшов курс навчання медіації). Процедура медіації у судовому процесі визначається як процедура примирення, яка передбачає вирішення спору через укладення мирової угоди. Відповідно до § 278 «Мирне вирішення спорів, примирливі переговори, врегулювання» Цивільного процесуального кодексу Німеччини (Zivilprozessordnung § 278 Gü tliche Streitbeilegung, Gü teverhandlung, Vergleich), суд повинен сприяти мирному вирішенню правового спору. З цією метою по-перше проходить слухання з примирення, крім тих випадків коли спроби з досягнення угоди здійснювались альтернативним органом з вирішення спорів, або слухання з примирення у перспективі є безуспішним. Суд може спрямувати сторони на слухання з примирення, а також на інші процедури спрямовані на вирішення правового спору, які проводить спеціально делегований суддя, треба відмітити, не уповноважений на прийняття рішення. Такий суддя може застосувати будь-які методи вирішення правового спору, в тому числі медіацію.

За результатами вирішення спору приймається медіаційна угода яка може бути засвідчена обов'язковою до виконання нотаріусом [4].

У Франції та Німеччині медіація також набула поширення у медичних конфліктах, і часто є пріоритетним методом вирішення спорів. У цих країнах розроблені законодавчі механізми, що забезпечують захист прав сторін у медіаційних процесах. Такі механізми сприяють справедливому відшкодуванню шкоди без

необхідності звертатися до суду.

Медіація в конфліктах, що виникають через лікарські помилки, має кілька важливих переваг. По-перше, вона забезпечує можливість швидкого і гнучкого вирішення спорів, оскільки не потребує дотримання жорстких судових процедур. По-друге, процес медіації допомагає зберегти емоційний баланс сторін, зокрема пацієнта, який, як правило, переживає психологічні труднощі після лікарської помилки. Пацієнт має можливість безпосередньо висловити своє невдоволення, а лікар – пояснити свою позицію.

Крім того, медіація сприяє економії часу та коштів, оскільки процес триває значно коротше, ніж традиційний судовий розгляд, і не вимагає великих судових витрат. Це також дозволяє уникнути додаткового емоційного навантаження для обох сторін, яке неминуче виникає в судових процесах.

В Україні медіація лише починає набувати популярності, зокрема у вирішенні спорів, що стосуються лікарських помилок. Українське законодавство поки що не містить чітко визначених норм щодо обов'язкової медіації в медичних конфліктах, однак ініціативи на рівні законопроектів свідчать про зростаючий інтерес до цього механізму. Прийняття Закону України «Про медіацію» [5] в 2021 році стало першим важливим кроком у цьому напрямку, але реальна практика його застосування ще потребує активного впровадження.

Незважаючи на це, в Україні вже є перші приклади застосування медіації для вирішення медичних конфліктів, що демонструють позитивні результати. Медіатори допомагають сторонам уникнути судової тяганини та досягти справедливого врегулювання спору шляхом переговорів. Для того щоб цей інструмент набув більшого поширення, необхідно розвивати культуру довіри до медіації серед пацієнтів та медичних працівників, а також підвищувати професійну підготовку медіаторів у медичній сфері.

Висновок. Медіація в розв'язанні конфліктів, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, завданої лікарськими помилками, має значний потенціал для ефективного врегулювання спорів. Міжнародний досвід свідчить про численні переваги цього методу, зокрема швидкість, конфіденційність та збереження стосунків між сторонами. Водночас в Україні медіація потребує активнішого впровадження на законодавчому та практичному рівнях. Розвиток цієї сфери може стати важливим кроком для забезпечення справедливого та ефективного захисту прав пацієнтів і медичних працівників.

Список використаних джерел:

1. Закопай А. Сучасна медіація у Сполучених Штатах Америки. URL: https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/162488/Збірник%20матеріалів%202022_2-461-462.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Божина Я. Досвід застосування медіації в деяких зарубіжних країнах. *Публічне право*. 2023. №3. С.170-176. <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/51/18.pdf>
3. Кримінально-процесуальний кодекс Франції [Code de procédure pénale] від 02.03.2015. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=14295>
4. Цивільний процесуальний кодекс Німеччини: Zivilprozessordnung (ZPO)

Тімонов А. І.,

аспірант кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ.

ЗАКРИТИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Відкритість, гласність цивільного судочинства правомірно вважається одним з найвагоміших завоювань демократії. Гласність судочинства є необхідним елементом правосудної діяльності органів судової влади, а також умовою реалізації права на судовий захист сторонами основних учасників судочинства та інтересів суспільства у справедливому правосудді [1, с. 61]. Засада гласності цивільного судочинства базується на конституційній вимозі гласності судового процесу (ст. 129 Конституції України) та відповідно до ч. 3 ст. 2 ЦПК України є основною засадою (принципом) цивільного судочинства.

Разом з тим, як слушно зазначає В. Кройтор, дія практично будь-якого принципу цивільного процесу може бути обмежена з тих чи інших підстав. У цьому плані не є винятком і принцип поєднання гласності та можливості її обмеження в цивільному судочинстві. Так, згідно зі ст. 6 Європейської конвенції прав про захист прав людини і основоположних свобод, судові рішення оголошуються публічно. Однак преса та публіка можуть не допускатись на судові засідання протягом усього процесу або його частини з міркувань моралі, суспільного порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, а також коли цього вимагають інтереси суспільства, неповнолітніх, або для захисту приватного життя сторін, або – тією мірою, якою, на думку суду, суворо необхідно, – за особливих обставин, коли гласність порушувала б інтереси правосуддя. Подібна норма міститься і в ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [2, с. 49].

Враховуючи важливість гласного та відкритого судового процесу в нашій країні, цілком закономірним є питання: а наскільки виправданим є зазначене вище формулювання закону про можливість суду проводити закриті судові засідання, і, як наслідок, – неможливість доступу зацікавлених осіб до матеріалів даних справ. Це дуже серйозне питання, оскільки воно стосується проблеми обмеження дії одного з основоположних принципів здійснення правосуддя.

Як слушно відзначає В. А. Кройтор, важливим елементом змісту засади гласності цивільного судочинства виступають підстави та загальний порядок закритого судового розгляду цивільних справ [3, с. 424]. Дослідник цієї проблеми в галузі адміністративного судочинства О. О. Гаврилюк сформував поняття режиму закритого розгляду адміністративних справ, під яким запропоновано розуміти встановлену законодавством сукупність правил і спрямованих на їх виконання заходів щодо обмеження відкритості розгляду справ в адміністративному судочинстві з метою нерозголошення охоронюваної законом таємниці, захисту особистого та сімейного життя людини, в інтересах малолітньої чи неповнолітньої особи [4, с. 7].

У ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод допускається обмеження принципу гласності та відкритості судового процесу. Аналогічні норми знайшли своє відображення в ЦПК України. Так, відповідно до положень ч. 7 ст. 7 ЦПК України, розгляд справи у закритому судовому засіданні проводиться у випадках, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, або за клопотанням учасників справи з метою забезпечення таємниці усиновлення, запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя учасників справи або відомостей, що принижують їхню честь і гідність, а також в інших випадках, установлених законом.

Висновки. Розглядаючи питання про процесуальний зміст принципу гласності та відкритості судового розгляду цивільних справ вважаю, що найбільш повно гласність здійснюється у відкритому судовому розгляді, який, згідно з частиною другою ст. 7 ЦПК України, є основним його елементом. Важливим елементом змісту гласності цивільного судочинства виступають підстави та загальний порядок закритого судового розгляду цивільних справ.

Обсяг тез не дозволяє зупинитися на висвітленні всіх проблем, пов'язаних з визначенням сутності закритого розгляду цивільних справ як складової принципу гласності та відкритості в цивільному судочинстві України та системи підстав його запровадження. Але всі вони потребують подальшого глибокого теоретичного дослідження, належного законодавчого забезпечення та осмислення практики його застосування з тим, щоб подальші зміни в законодавстві сприяли насамперед подальшому забезпеченню захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, більшій доступності судового захисту зазначених осіб. Зокрема окремому дослідженню підлягають питання визначення підстав і загального порядку проведення закритого судового розгляду з окремих категорій справ.

Список використаної літератури:

1. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін. ; за заг. ред. В. В. Комарова. Харків : Харків юрид., 2008. 928 с.
2. Кройтор В. А. Дія принципу поєднання гласності та можливості її обмеження в цивільному судочинстві при розгляді справ про усиновлення дітей. *Приватне та публічне право*. 2017. № 3. С. 49–53;
3. Кройтор В. А. Процесуальний зміст принципу гласності цивільного судочинства. *Форум права*. 2011. № 3. С. 419–427. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (дата звернення: 24.12.2023).
4. Гаврилюк О. О. Принцип гласності та відкритості в адміністративному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Харків, 2012. 196 с.

Ткачук Віолетта Віталіївна,
Студентка групи ПБ-21-4
ННІ права Державного
Податкового університету
Науковий керівник:

ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

Міжнародне усиновлення – це складний юридичний процес, що передбачає прийняття дитини-громадянина однієї держави в сім'ю громадян іншої держави. Цей процес регулюється як національним законодавством країн, що беруть участь в усиновленні, так і міжнародними договорами. З одного боку, це шлях до створення нової сім'ї для дитини, позбавленої батьківського піклування. З іншого боку, це складна юридична процедура, яка вимагає дотримання численних формальностей та вимог [1].

Різноманітність законодавств, культурні відмінності, мовні бар'єри та бюрократичні процедури – це лише деякі з факторів, що ускладнюють цей процес. Кожна країна має свої власні закони щодо усиновлення, які можуть значно відрізнятися. Крім того, розуміння сімейних цінностей, ролі батьків та дітей може відрізнятися в різних культурах.

Незважаючи на всі складнощі, міжнародне усиновлення базується на кількох фундаментальних принципах. Найголовніший з них – це найкращі інтереси дитини. Всі рішення, пов'язані з усиновленням, повинні прийматися виключно в інтересах дитини. Інші важливі принципи включають повагу до культурних особливостей дитини, прозорість і відкритість процедури, а також співпрацю між країнами.

Згідно зі статтею 24 Закону України «Про охорону дитинства», усиновлення дітей-громадян України іноземцями можливе лише після вичерпання всіх варіантів передачі під опіку чи виховання в українських сім'ях. Заборонено комерційне посередництво в усиновленні[2].

Для усиновлення дитини, що має українське громадянство, іноземці повинні дотримуватися певних умов: дитина повинна бути на обліку в Міністерстві соціальної політики та мати вік не менше 5 років, за винятком виключних випадків. Мінсоцполітики перевіряє кандидатів на усиновлення через Міністерство внутрішніх справ та Інтерпол.

Іноземці, які бажають усиновити дитину, подають до Мінсоцполітики документи для реєстрації. Після запрошення на співбесіду і отримання згоди Мінсоцполітики, питання усиновлення вирішується в судовому порядку.

Складність міжнародного усиновлення зумовлена необхідністю дотримання як національного, так і міжнародного законодавства. Основними документами є Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення (1993) і Гаазька конвенція про юрисдикцію і визнання рішень про усиновлення (1965) [3].

Ці конвенції базуються на принципах, закріплених у Конвенції ООН про права дитини, і вводять нові правила усиновлення, його визнання та правові наслідки. Вони також забороняють отримання матеріальної вигоди під час усиновлення. Проблемою залишається контроль за правами усиновлених дітей, оскільки Гаазька конвенція 1993 року не зобов'язує надавати звіти після усиновлення, але й не забороняє це робити [3].

В умовах воєнного стану міжнародне усиновлення стає ще більш складним та

неможливим у даний період часу. Останнім часом у ЗМІ та соцмережах активно обговорюється питання усиновлення українських дітей іноземцями. Міністерство соціальної політики підкреслює, що міждержавне усиновлення наразі неможливе, і поширення недостовірної інформації може бути пов'язане із шахрайством.

В умовах війни проводиться евакуація дітей до безпечних зон, де вони потребують тимчасового догляду, а не усиновлення. За міжнародними нормами, діти, евакуйовані через надзвичайну ситуацію, не можуть бути усиновлені, якщо не є сиротами та є можливість возз'єднання з родинами.

Згідно з українським законодавством, усиновлення дітей іноземцями можливе лише за згодою Національної соціальної сервісної служби, яка зараз не розглядає такі справи через складні безпекові умови. Без належної перевірки документів існує ризик потрапляння дітей до рук шахраїв або торговців людьми. Коли ситуація покращиться, уряд обіцяє оперативно інформувати про можливість відновлення міждержавного усиновлення.

Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що питання усиновлення дітей в Україні, особливо за участю іноземців, є складним і багатогранним. Законодавство потребує реформ для приведення у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема до принципів Гаазької конвенції та Конвенції ООН про права дитини. Необхідно забезпечити належний механізм знайомства кандидатів з дітьми, орієнтуючи процес на інтереси дітей. Важливо також боротися з ризиками торгівлі дітьми та зловживаннями в цій сфері. Для покращення ситуації Україні слід провести дослідження та розробити нові підходи, які підвищать ефективність існуючого законодавства та створять безпечні умови для дітей, що потребують усиновлення.

Через війну в Україні міждержавне усиновлення тимчасово призупинено для забезпечення безпеки дітей. Натомість увага зосереджена на їх евакуації та тимчасовому догляді, з можливістю возз'єднання з родом.

Список використаних джерел:

1. Висновок комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя щодо проекту Закону про внесення змін до статті 283 Сімейного кодексу України. 20 грудня 2017 р.
2. Закон України Про охорону дитинства, 2001. 142 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 03.10.2024 р.)
3. Н. В. Погорецька. Міжнародне усиновлення: проблемні питання. URL: file:///C:/Users/Gusar/Downloads/FP_index.htm_2011_3_102.pdf
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
5. Вітренко Л.Р., Дяченко С.В. Правове регулювання усиновлення з іноземним елементом: судова практика. Юридичний науковий електронний журнал. № 4/2020. С.369-372. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/87>

Фірскіна Крістіна Максимівна
студентка групи ПБ-22-2
ННІ права Державного

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Проблеми доказування у цивільному процесі є надзвичайно важливим, оскільки якість та обґрунтованість судових рішень значною мірою залежать від правильного застосування норм, що регулюють правосуддя. Доказування у цивільному процесі є складним і багатограним процесом, який включає в себе збір, оцінку та подання доказів, що підтверджують або спростовують вимоги сторін. Ефективність і справедливість правосуддя безпосередньо залежить від того, наскільки правильно і всебічно зібрані, подані та оцінені докази.

Система доказування в цивільному процесі характеризується певними складнощами, які виникають як на етапі збирання доказів, так і на етапі їх оцінки судом. Серед основних проблем можна виділити питання визначення обсягу доказування, недостатню визначеність у законодавстві щодо певних видів доказів, а також суб'єктивність оцінки, достовірність та допустимість доказів судом[1].

Визначення обсягу доказування. Необхідно чітко розмежувати факти, які потрібно довести, та ті, що вважаються загальновідомими. Цей аспект важливий для уникнення надмірного навантаження на суд і сторони.

Наприклад: Уявімо, що особа Г подає позов до особи А про стягнення боргу у розмірі 10000 гривень, який, за словами позивача, виник внаслідок усної угоди про позику.

Докази, які потрібно довести:

- Доказ наявності боргу. Позивач має довести, що борг дійсно існує. Це може бути підтверджено свідченнями, перепискою або іншими документами.
- Докази укладення угоди. Позивач має довести, що між сторонами була укладена угода про позику. Оскільки угода була усною, це може бути складніше, але свідки або інші докази можуть підтвердити факт її існування.
- Докази щодо суми боргу. Необхідно довести точну суму боргу (10000 гривень), оскільки це є предметом позову.

Загальновідомі факти:

- Загальні принципи цивільного законодавства. Наприклад, що позичка є законним способом отримання коштів. Цей факт не потребує додаткового доведення, оскільки він є загальновідомим.
- Знання про ринок позик. Відомо, що усні угоди можуть бути юридично обов'язковими, якщо вони відповідають певним умовам. Цей аспект також не потрібно доводити.

Отже, чітке розмежування між фактами, які потрібно довести, та загальновідомими фактами дозволяє уникнути надмірного навантаження на суд і сторони. Позивач має зосередитися лише на тих доказах, які безпосередньо підтверджують його вимоги, а не на загальних принципах, які вже є відомими. Це спрощує процес і робить його більш ефективним[2].

Оцінка доказів - це суб'єктивний процес, який залежить від судді. В Україні діє принцип вільної оцінки доказів, що означає, що суд має право самостійно вирішувати, які докази є достатніми для прийняття рішення. Це передбачено законодавством, а саме статтею 89 Цивільного процесуального кодексу. Тому це може призводити до непередбачуваних результатів і невизначеності у правозастосуванні.

Поняття допустимості доказів, закріплене у статті 78 Цивільного процесуального кодексу. Тож, допустимість доказів є ще однією важливою проблемою. Не всі докази можуть бути прийняті судом, існують певні критерії, за якими визначається їхня допустимість. Наприклад, свідчення, отримані з порушенням закону, можуть бути визнані недійсними. Це питання викликає багато дискусій, оскільки часом важливі докази можуть бути відхилені через формальні підстави. Також постають питання щодо форми та способу подання доказів, особливо у випадках електронних документів та інших нових видів доказів, які не завжди чітко регламентовані законодавством[3].

Сучасні технології, такі як електронні докази та соціальні мережі, ставлять нові виклики перед системою доказування. З розвитком технологій електронні докази стають дедалі актуальнішими. Проте законодавство не завжди встигає за цими змінами, що створює правові прогалини щодо процесуального статусу електронних доказів, їх автентичності та допустимості. Тому, необхідно удосконалити законодавство до нових реалій, щоб забезпечити ефективність і справедливість процесу[4].

Для покращення системи доказування у цивільному процесі можна впровадити декілька напрямів:

- Запровадження електронного документообігу;
- Визначити чіткі критерії допустимості доказів;
- Розробити рекомендації щодо оцінки електронних доказів;
- Проводити навчання для суддів і адвокатів з нових технологій у сфері доказування.

Проблемами зловживання у доказуванні є часте намагання учасниками судового процесу маніпулювати доказовою базою, затягуючи розгляд справи чи приховуючи важливу інформацію. Це може проявлятися у несвоєчасному наданні доказів, умисному перешкоджанні судовому розгляду або ж у вибірковому поданні лише частини доказів. Саме для протидії таким маніпуляціям закон надає суду право самостійно вимагати додаткові докази. Це дозволяє забезпечити більш об'єктивний розгляд справи та запобігти несправедливому рішенню. Особливо важливим це є у справах, де однією зі сторін є неповнолітня дитина або особа з обмеженими можливостями, які можуть не мати достатніх знань або ресурсів для захисту своїх прав.

У багатьох країнах світу, зокрема в країнах Європейського Союзу, суд відіграє більш активну роль у керуванні судовим процесом, ніж це традиційно прийнято в Україні. Наприклад, у Німеччині суд має право вимагати від сторін надати всі наявні документи, пов'язані зі справою, а також сприяє тому, щоб сторони надали всі необхідні докази[5].

Отже, цивільному процесі питання доказування є одним із ключових аспектів, що визначає справедливість і ефективність судового розгляду. Для покращення системи доказування необхідно впроваджувати інноваційні рішення, такі як

електронний документообіг, чіткіші критерії допустимості, підвищення кваліфікації суддів і юристів, щоб вони могли ефективно використовувати наявні інструменти для об'єктивної оцінки доказів та прийняття справедливих рішень. Лише шляхом комплексного підходу до вирішення цих проблем можна забезпечити більш ефективний, прозорий і справедливий цивільний процес, що відповідатиме сучасним вимогам суспільства.

Список використаних джерел:

1. Сопова В. С. Докази та доказування в цивільному процесі : master's thesis. 2018. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/68543>
2. Самілик Л. О., Огнев'юк Т. В. СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ. *New Ukrainian Law*. 2022. № 2. С. 80–86. URL: <https://doi.org/10.51989/nul.2022.2.11>
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 19 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Солончук І. В., Балінська В. О., Геращенко Я. В. ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВЧИХ НОВОВВЕДЕНЬ. *Знання європейського права*. 2021. № 2. С. 48–52. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.203>
5. Луспеник Д. Доказування у цивільному процесі: що нового у ЦПК та чому суд наділений правом витребування доказів. *Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Київської області*. URL: <https://kdkako.com.ua/dokazuvannya-u-civilnomu-procesi-shcho-novogo-u-cpk-ta-chomu-sud-nadileniy-pravom-vitrebuyannya/>.

Хорольська Альона Олексіївна
здобувач групи Пб-23-4
Навчально наукового інституту права
Науковий керівник: Мельник Ю. С.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
фінансового та податкового права
Державного податкового університету

СУЧАСНІ ПІДХОДИ КЛАСИФІКАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

Корупційні правопорушення в адміністративній сфері становлять серйозну загрозу для сучасних держав. Ефективність боротьби з цим явищем безпосередньо пов'язана з точним визначенням осіб, причетних до корупційних діянь. З огляду на постійну еволюцію корупційних схем, актуальним є глибоке розуміння сучасних підходів до класифікації суб'єктів корупції, що дозволить розробити більш ефективні механізми запобігання та протидії корупції, а також забезпечити справедливе покарання винних.

В законодавстві зазначено, що «адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність» [1]

На думку автора «корупція (від лат. corrumpere — псувати) — це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.» [2]

Сучасні підходи дозволяють виділяти суб'єктів за різними критеріями, такими як їхня роль у корупційному акті (виконавець, посередник, підбурювач), правовий статус (посадова особа, юридична особа, фізична особа), сфера діяльності (державний сектор, приватний бізнес, громадські організації) тощо. Важливо зазначити, що спектр суб'єктів корупції постійно розширюється, а нові форми корупції вимагають розробки нових класифікаційних моделей.

Важливим критерієм класифікації є норми законодавства, які були порушені, до них належать:

- норми антикорупційного законодавства, які охоплюють широкий спектр питань, спрямованих на запобігання, виявлення та протидію корупційним правопорушенням. Зокрема, законодавство встановлює правила щодо уникнення конфлікту інтересів, декларування майна, прозорості державних закупівель та регулювання лобістської діяльності.[3]

- кодекс України «про адміністративні правопорушення» передбачає відповідальність за широкий спектр дій, пов'язаних з корупцією. Мова йде про такі правопорушення, як порушення правил фінансового контролю, незаконне використання службової інформації та конфлікт інтересів. За вчинення цих діянь передбачені різноманітні санкції, серед яких штрафи, позбавлення спеціальних прав та інші обмежувальні заходи. [1]

- кримінальний кодекс України детально регламентує відповідальність за широкий спектр корупційних правопорушень. До таких злочинів належать хабарництво в різних формах, зловживання владою, незаконне збагачення та легалізація незаконно отриманих доходів. Крім того, закон передбачає відповідальність за співучасть у корупційних схемах та передбачає конфіскацію майна, набутого злочинним шляхом, як один з ефективних інструментів боротьби з корупцією. [4]

- корупційні дії можуть призвести не лише до кримінальної чи адміністративної, а й до цивільно-правової відповідальності. Цивільні позови можуть бути спрямовані проти осіб, які безпосередньо вчинили корупційні правопорушення, а також проти юридичних осіб, які не вжили достатніх заходів для запобігання таким діям. Мета цивільної відповідальності - відшкодування матеріальних збитків та відновлення порушених прав.

Підводячи підсумок, зростаюча проблема корупційних правопорушень в Україні вимагає всебічного аналізу та розробки ефективних заходів протидії. Глибоке розуміння суб'єктів корупції є ключовим для успішної боротьби з цим явищем. Класифікація суб'єктів корупційних діянь за різними критеріями, зокрема посадовим статусом, характером порушень та передбаченою відповідальністю, дозволяє створити більш цілісну картину корупційних схем та розробити адресні заходи для їх запобігання. Системний підхід до протидії корупції, що включає як кримінально-правові, так і адміністративно-правові заходи, є необхідною умовою для забезпечення прозорості та ефективності державного управління.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України «Про адміністративні правопорушення» від 07.12.1983 р. № 8074-10-IV// Відомості Верховної Ради України. – 1984, додаток до № 51, ст.1123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n60> (дата звернення 21.10.2024)
2. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції URL: <http://surl.li/siaiuf> (дата звернення 18.10.2024)
3. Про запобігання корупції: Закон України// Відомості Верховної Ради України. – 2014, № 49, ст.2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
4. Кримінальний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 18.10.2024)

Шипоша Алла Валеріївна
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти групи ПМЦз-23-1
ННІ права Державного
Податкового університету
Науковий керівник:
Обривкіна Оксана Миколаївна
к. пед. н., доцент кафедри
цивільного права та процесу

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Відповідно до загальних засад цивільно-правової відповідальності наявність протиправного діяння, причинного зв'язку між заподіяною шкодою та діями порушника підлягають обов'язковому доказуванню при вирішенні спору стосовно відшкодуванню моральної шкоди у разі її настання.

Що стосується практики країн ЄС, то в Німеччині «питання відшкодування моральної шкоди регулюється нормами Цивільного кодексу Німеччини (§§ 847, 823), які регулюють «нематеріальну» шкоду та виплату грошової компенсації за таку шкоду» [1].

Німецька судова теорія і практика використовує термін «компенсація за страждання». Положення Цивільного кодексу Німеччини прямо передбачають

«відшкодування шкоди здоров'ю та незаконного обмеження свободи потерпілого. Під стражданням розуміють фізичні та душевні переживання, а під моральною шкодою — обмеження прав і немайнових благ особи». На основі узагальнень судової практики, враховуючи гарантії особистих прав та їх недоторканності на рівні конституції Німеччини, «визначено також інші види порушень, які є підставою для зобов'язання відшкодувати моральну шкоду: порушення таємниці листування та конфіденційних записів, втручання в приватне життя особи внаслідок несанкціонованого фотографування, розголошення інформації про приватне життя тощо» [1].

У цивільному кодексу Франції міститься ст. 9, яка прямо передбачає «захист особистих немайнових прав, проте судова практика ще до її запровадження використовувала такий спосіб захисту, як відшкодування моральної шкоди, виходячи із загальних норм стосовно деліктних зобов'язань» (ст. 1382, 1383). Це пояснюється тим, що в законі саме поняття «шкода» наведено як загальну категорію і не повинно поділятися на майнову та моральну шкоду як підставу відповідальності, будь-які збитки мають бути відшкодовані [2].

Крім характеристики поняття моральної шкоди як вітчизняним, так і зарубіжним законодавцем, для оптимального визначення проблематики питання необхідно враховувати практику ЄСПЛ, яка є правовою «моделлю» та чинником у тенденціях розвитку. Крім того, Україна має певні зобов'язання щодо захисту прав людини. Відповідно до ст. 9 Конституції України встановлено, що «чинні міжнародні договори, згода на дійсність яких надана Верховною Радою України, є частиною внутрішнього законодавства України». До них, зокрема, належать Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3].

Стаття 41 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Європейська конвенція) передбачає, що «якщо Суд визнає порушення Європейської конвенції або протоколів до неї та внутрішнього права Високої Договірної Сторони, Сторона може допускати можливість часткового відшкодування. Суд, у разі необхідності, надає справедливу сатисфакцію». Слід зазначити, що Європейська конвенція не розкриває суті використовуваного в ній поняття «справедлива сатисфакція», що дозволяє ЄСПЛ, в силу наданої йому компетенції, самостійно тлумачити це поняття [4].

Справедлива компенсація може бути визначена за матеріальну шкоду, моральну шкоду та судові витрати. Отже, можна зазначити що, моральна шкода – це певна завдана шкода, яка не піддається оцінці та може виражатися в душевних чи фізичних стражданнях заявника. Якщо буде встановлено, що завдана моральна шкода і ЄСПЛ визнає за необхідне присудити відповідну грошову компенсацію, оцінка її розміру здійснюється на основі принципу справедливості та з урахуванням існуючої практики.

Відповідно до Практичної інструкції, сформульованої Головою ЄСПЛ відповідно до Правила 32 Регламенту від 28 березня 2007 року, «Суд присуджує компенсацію лише за одночасного виконання таких умов: існують конкретні наслідки порушення та є передумови для визначення причинно-наслідкового зв'язку» [2; 5; 6].

Справедливість компенсації, як категорія, яку також використовує національний законодавець, але не розкривається в судових прецедентах,

визначається ЄСПЛ з урахуванням усіх обставин, а також специфіки справи. «Суд суворо дотримується позиції, згідно з якою відшкодування шкоди є суто компенсаційним, а не каральним, обтяжуючим або стримуючим». Було б доцільно застосувати подібні вказівки також у судовій практиці в Україні, оскільки таке визначення жодним чином не є обмежувальним, дозволяючи Суду застосовувати інший підхід до того, чи зазнав заявник моральної шкоди, залежно від обставин та особливостей кожної розглянутої справи [5].

Відповідно до законодавства Німеччини (§ 847 NCC) «компенсація за страждання також має бути справедливою: береться до уваги загальний принцип вирівнювання виплат; потерпілий має бути відновлений у стан, який мав до порушення його прав чи інтересів, але він не повинен отримати вигоду внаслідок відшкодування цієї шкоди. При визначенні розміру справедливого відшкодування суд враховує такі умови: фізичні страждання, душевні страждання, ступінь вини правопорушника, його матеріальний стан тощо. При розрахунку розміру відшкодування моральної шкоди, суми компенсацій, раніше присуджені судами в подібних справах, також беруться до уваги» [1]. У Франції, де законодавство та судова практика не обмежують особисті права та немайнові блага якимось конкретним переліком і дозволяють компенсацію моральної шкоди у необмеженій кількості. Також важливим аспектом є саме дотримання вимог справедливості. Це означає, що суддя не посилатиметься на арифметичні підрахунки, а враховуватиме індивідуальні особливості справи [2].

Отже, можна зробити висновок, що незважаючи на наявні внутрішні та зовнішні концептуальні протиріччя (незастосування загальної презумпції заподіяння моральної шкоди; наслідком такого заподіяння є лише факт вчинення злочину; умови та критерії відшкодування шкоди), інституція, що має на меті заподіяння моральної шкоди, має намір відшкодувати шкоду. Відшкодування моральної шкоди в цілому поступово набирає позитивних тенденцій розвитку, що, зокрема, виражається у запровадженні прогресивних законів. Для вдосконалення механізму відшкодування моральної шкоди в Україні можна запропонувати більш конкретно закріпити визначення моральної шкоди в Цивільному кодексі; розробити та затвердити процедуру оцінки моральної шкоди; визначити перелік суб'єктів, які можуть вимагати компенсації; удосконалити процедуру доказування та встановлення причинно-наслідкового зв'язку. Найважливішим є те, що українська правова система має зобов'язання, які випливають з міжнародних договорів у сфері прав людини, а держава в цілому налаштована на демократичні зміни. У результаті ми сподіваємося на появу стабільної та послідовної судової практики, перегляд теоретичних засад та ще більшу активність правозахисників.

Список використаних джерел:

1. Юренко А.В. Відшкодування моральної шкоди у зарубіжних країнах. URL:<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/20098/3-18.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 16.08.2018).
2. Паліюк В.П. Особливості застосування судами України Конвенції про захист прав людини та основних свобод: навчально-практичний посібник. Миколаїв: Атол, 2013. 236 с.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 01.01.2020).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 01.08.2021).

5. Караман І.В., Козіна В.В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Київ: ВАІТЕ, 2015. 136с. URL: https://kmdka.radaadvokativ.com.ua/sites/default/files/files/posi_bnyk_yespl.pdf. (дата звернення: 28.06.2015).

6. МакБрайд Д. Юридична сила рішень Європейського суду і справедлива сатисфакція. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О.Л. Жуковської. Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2014.

Школьна Вікторія Василівна,
студентка групи ПБМБ-23-1
ННІ ЕБ та МС Державного
податкового університету
Науковий керівник:
Лаговська Н.В., к. ю. н.,
доцент кафедри цивільного
права та процесу

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

З розвитком інтернету, соціальних мереж, потокових сервісів та новітніх технологій, обмін інформацією та контентом став швидким і глобальним. Це створює нові виклики для захисту авторських прав, оскільки цифровий контент може легко копіюватися та поширюватися без згоди власників. У контексті глобальної цифрової економіки, ефективний захист авторського права та суміжних прав є надзвичайно важливим для стимулювання творчої діяльності, підтримки інновацій та забезпечення справедливої винагороди правовласникам.

Зазначена тематика була досліджена в наукових роботах таких правників, як: І. В. Зайцева-Калаур, О. О. Ізбаш, В. В., Ільков, Г. О. Ульянова, О. О. Хавронюк, А. С. Штефан та інші.

Авторське право – це сукупність прав, які надаються авторам літературних, художніх, музичних, наукових творів та інших об'єктів інтелектуальної власності. Воно гарантує авторам ексклюзивне право на використання своїх творів, зокрема їх копіювання, поширення, переклад і публікацію. Авторське право також дає можливість авторам передавати ці права іншим особам або організаціям на договірних засадах.

Одна з головних функцій авторського права полягає в тому, щоб забезпечити творцям стимул для створення нових робіт, захищаючи їхні інтереси від несанкціонованого використання. Без такого захисту автори могли б втрачати контроль над своїми творами, а їхні економічні інтереси могли б бути підірвані через нелегальне поширення та використання контенту.

Суміжні права – це права, які тісно пов'язані з авторським правом, але не належать безпосередньо авторам творів. Вони захищають виконавців, виробників фонограм, організації мовлення та інші сторони, які беруть участь у створенні та поширенні творів. Наприклад, виконавці (музиканти, актори, співаки) мають права на свої виступи, які захищаються від несанкціонованого запису або відтворення.

Основне призначення суміжних прав полягає в тому, щоб забезпечити справедливу винагороду тим, хто залучений у процес трансляції та виконання творчих творів, а не їх безпосереднім створенням. Ці права мають велике значення для музичної та медіаіндустрій, оскільки вони забезпечують виконавцям та виробникам фонограм контроль над використанням їхніх робіт.

Із розвитком цифрових технологій та Інтернету питання захисту авторських і суміжних прав набуває нових викликів. Легкість, з якою цифровий контент може бути копійований і поширений в Інтернеті, робить незаконне використання інтелектуальної власності масовим явищем. Піратство музики, фільмів, програмного забезпечення та книг завдає величезних збитків правовласникам і підриває економічну стабільність цілих галузей.

Окрім того, стрімкий розвиток платформ для створення і поширення контенту (YouTube, TikTok, Instagram) ускладнює процес контролю за дотриманням авторських прав. Незважаючи на те, що багато платформ впроваджують механізми для моніторингу порушень авторських прав, ці заходи не завжди є ефективними. Деякі користувачі знаходять способи обходити ці системи, використовуючи часткові копії або змінені версії оригінальних творів.

Авторське право та суміжні права регулюються на міжнародному рівні через низку угод і конвенцій. Однією з найважливіших є Бернська конвенція (1886 р.), яка встановлює міжнародні стандарти захисту авторських прав і зобов'язує країни-учасниці надавати авторам та їх творам захист на рівні з національними авторами. Угода ТРІПС (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності), яка була укладена в рамках Світової організації торгівлі (WTO), встановлює додаткові вимоги до захисту інтелектуальної власності на глобальному рівні.

Проте, міжнародні угоди не завжди вирішують усі проблеми. Багато країн мають свої особливості правового регулювання, а іноді навіть відсутні ефективні механізми захисту авторських прав. Це ускладнює боротьбу з порушеннями прав інтелектуальної власності, особливо в глобалізованому цифровому світі.

Авторське право та суміжні права мають величезне економічне значення. Вони є основою для багатьох індустрій, таких як музика, кіно, видавнича справа, програмне забезпечення та інші галузі творчості. Захист авторських прав забезпечує доходи авторам, продюсерам і виконавцям, а також стимулює інновації та розвиток нових творів. Без належного захисту авторського права творці могли б втратити мотивацію для створення нових робіт, оскільки їхні економічні інтереси не були б захищені.

При розгляді судових спорів щодо авторських прав автори зазвичай стикаються з двома ключовими питаннями: як підтвердити своє авторство та як визначити суму компенсації. Щоб уникнути проблем із першим аспектом, авторам рекомендується одразу реєструвати свої права на твір і зберігати всі необхідні чеки та квитанції. Також можливе використання цифрового підпису на творі. Історія мистецтва свідчить, що традиція підписувати художні твори виникла в епоху раннього Відродження [1] і служила свого роду рекламою, допомагаючи майстрам залучати

нових замовників. У цифрову епоху також існують аналоги підпису, які дозволяють підтвердити авторство, серед яких найбільш популярними є технології токенів, зокрема NF-токени або NFT [2].

Характерною рисою іспанського законодавства є впровадження спрощеної адміністративної процедури для оскарження та вирішення спорів, пов'язаних з онлайн-порушеннями, замість застосування судового примусового виконання. Ця процедура регулюється статтею 195 Закону Іспанії про авторське право та Королівським указом 1889/2011. Справи подаються до Комісії з авторських прав при Міністерстві культури Іспанії через адміністративну заяву. Метою процедури є відновлення законності, наприклад, шляхом видалення захищеного контенту або блокування доступу до вебсайту, де розміщено порушуючий контент [3].

Ця процедура може застосовуватися до постачальників послуг інформаційного суспільства, відповідальних за порушення авторських прав, як прямо, так і опосередковано, через активне сприяння чи підтримку таких порушень. Надання впорядкованих або закритих списків посилань на захищений контент також може вважатися порушенням. Проте вона застосовується лише у винятково серйозних випадках. Рішення про її застосування залежить від популярності серед іспанської аудиторії, бізнес-моделі постачальника та кількості захищених робіт, доступних через їхню платформу. Якщо Комісія вирішить не розпочинати розслідування, єдиним способом вирішення питання залишається судовий захист авторських прав в іспанських судах [4]. Тому для покращення механізму захисту авторських прав в Україні варто врахувати досвід Іспанії.

В Україні існує ряд проблем нормативно-правового регулювання тому розглянемо декілька з них. В Україні, як і в багатьох інших країнах, законодавство не завжди відповідає сучасним викликам цифрового середовища. Наприклад, відсутні чіткі механізми для боротьби з онлайн-піратством на національному рівні, що призводить до тривалих судових процесів.

Незважаючи на те, що багато платформ впроваджують механізми для моніторингу порушень авторських прав, ці заходи не завжди є ефективними. Користувачі знаходять способи обходити системи захисту через модифікацію або часткове копіювання оригінального контенту.

Отже, авторське право та суміжні права є невід'ємною частиною сучасної економіки та культурного життя. Вони захищають інтереси творців, виконавців, продюсерів і забезпечують їм справедливу винагороду за їхню працю. Проте цифрова епоха ставить нові виклики перед системою захисту інтелектуальної власності.

Для усунення виявлених нами недоліків ми пропонуємо скористатись позитивним досвідом Іспанії та створити адміністративні органи, уповноважені оперативно реагувати на порушення авторських прав в інтернеті, що дозволить уникнути тривалих судових процесів.

На нашу думку слід комплексно підійти до вирішення цієї проблеми: поряд з вдосконаленням нормативно-правової бази слід розробляти та впроваджувати більш ефективні технологічні інструменти для моніторингу та блокування незаконного контенту, зокрема використовуючи штучний інтелект для аналізу великих обсягів даних. Таким чином, вирішення виявлених проблем дозволить суттєво підвищити рівень захисту авторських та суміжних прав в Україні.

Список використаних джерел:

1. Шифри, знаки і автопортрети: Як художники минулого підписували свої картини. URL: <https://proexpress.com.ua/uk/shifry-znaki-i-avtoportrety-kakhydojnikiproshlogo-podpisyvali-svoi-kartiny/> (дата звернення: 19.10.2024).
2. Ізбаш О. О. Інтелектуальна власність у цифровому просторі. *Інформація і право*, 2021, 3 (38). С. 82-89.
3. Textorefundidodelaleydepropiedadintellectual. URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1996/BOE-A1996-8930-consolidado.pdf> (дата звернення: 19.10.2024).
4. Safeguarding copyright online in Spain – using administrative proceedings. Mediawrites.law. URL: <https://mediawrites.law/safeguarding-copyrightonline-in-spain-using-administrative-proceedings/> (дата звернення: 19.10.2024)

Михалевич Софія Михайлівна

студентка групи ПБ-21-5

ННІ права

Державного податкового університету

Науковий керівник:

Самілик Людмила Олексіївна,

доцент

доцент кафедри цивільного права та процесу,

кандидат юридичних наук

Державного податкового університету

ПОЗОВИ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З ОBOB'ЯЗКУ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ПО УТРИМАННЮ

Однією з основних функцій сім'ї є взаємна допомога та підтримка її членів. Це питання регулюється цивільним і сімейним законодавством України. Відповідно до норм законодавства, кожен член сім'ї зобов'язаний забезпечувати матеріальні потреби своїх близьких за певних умов. Обов'язок по утриманню між членами сім'ї може стати підставою для позову в разі невиконання цього зобов'язання.

Обов'язок утримання між членами сім'ї є важливою складовою сімейних відносин. Зокрема, цей обов'язок передбачає фінансове забезпечення потреб членів сім'ї, які не можуть самотійно себе забезпечити.

Обов'язок батьків утримувати дитину до досягнення нею повноліття передбачений статтею 180 Сімейного кодексу України (далі – СК України).

Зобов'язання повнолітніх дітей утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги врегульовано статтею 202 СК України.

Глава 9 Сімейного кодексу України визначає права та обов'язки подружжя по утриманню. Зокрема, «дружина, чоловік повинні матеріально підтримувати один одного та зобов'язані брати участь у витратах, пов'язаних із хворобою або каліцтвом другого з подружжя» [5].

Відповідно, обов'язок утримання передбачає як матеріальне забезпечення, так і відповідальність за фізичне і моральне благополуччя членів родини.

Згідно з законодавством України, обов'язок утримання може виникати між

наступними категоріями осіб:

- батьки та діти;
- подружжя;
- інші члени сім'ї та родичі у випадках передбачених законодавством.

Якщо один із членів сім'ї не виконує своїх обов'язків по утриманню, інший член родини може звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів чи іншої матеріальної допомоги.

Сімейним законодавством передбачено, що батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття або поки вони не здатні забезпечити себе через інші обставини, наприклад, хворобу або інвалідність. У разі ухилення одного з батьків від виконання цього обов'язку, інший батько або законний представник може подати позов до суду про стягнення аліментів.

Згідно частини 3 статті 181 Сімейного кодексу України, вибір способу стягнення аліментів належить батькам або іншим законним представникам, а не суду.

Статтею 185 СК України встановлено, що «той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо)».

Згідно постанови Верховного Суду України від 12 січня 2022 року у справі № 640/15771/19 (провадження № 61-11061св21), вирішуючи питання щодо розміру коштів, які підлягають стягненню на додаткові витрати, суди повинні враховувати особливі обставини, якими обумовлені ці додаткові витрати і які є індивідуальними у кожній конкретній справі, а також стан здоров'я та матеріальне становище дитини, стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів, наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина, наявність на праві власності, володіння та/або користування у платника аліментів майна та майнових прав, у тому числі рухомого та нерухомого майна, грошових коштів, виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, корпоративних прав [3].

Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчатися після досягнення повноліття (незалежно від форми навчання), виникає за обов'язкової сукупності таких юридичних фактів:

1. досягнення дочкою, сином віку, який перевищує 18, але є меншим 23 років;
2. продовження ними навчання;
3. існування потреби у зв'язку з цим у матеріальній допомозі;
4. наявність у батьків можливості надавати таку допомогу (батьки самі мають бути працездатними та мати такий заробіток, який дозволив би їм утримувати себе та свою повнолітню дитину).

При вирішенні питання щодо стягнення аліментів судам слід користуватися постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб», яка є чинною.

Стаття 51 Конституції України визначає, що «повнолітні діти зобов'язані

підкуватися про своїх непрацездатних батьків» [1]. Обов'язок виплачувати аліменти батькам може бути покладено лише на повнолітніх дітей; потреба матеріальної допомоги полягає в тому, що батьки не мають можливості забезпечити своє гідне існування у зв'язку із відсутністю пенсій чи їх низького розміру, а також у зв'язку із відсутністю у них інших джерел існування. Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», непрацездатними визнаються особи, які досягли пенсійного віку, передбаченого законодавством, та особи з інвалідністю I, II та III груп [4]. Такий вид позовів передбачає стягнення певної суми коштів або частини доходу від дітей, які здатні утримувати батьків. Варто зазначити, що позов про стягнення аліментів може бути пред'явлений: до одного з дітей; до кількох з дітей; до всіх дітей разом. У випадку пред'явлення позову до одного з дітей, суд за власною ініціативою має право притягнути до участі у справі інших дітей, незалежно від того пред'явлено до них позов чи ні [2].

Чинне законодавство України встановлює права та обов'язки подружжя на утримання. Статтею 75 Кодексу визначено, що право на утримання (аліменти) має той із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, за умови, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу. Якщо ж дана умова не виконується, то особа може подати позов до суду про стягнення аліментів або матеріальної допомоги від іншого з подружжя.

Статтею 78 СК України також передбачено право на утримання після розірвання шлюбу. Розірвання шлюбу не припиняє права особи на утримання, яке виникло у неї за час шлюбу. Після розірвання шлюбу особа має право на утримання, якщо вона стала непрацездатною до розірвання шлюбу або протягом одного року від дня розірвання шлюбу і потребує матеріальної допомоги. Утримання одному з подружжя надається другим із подружжя у натуральній або грошовій формі за їхньою згодою. За рішенням суду аліменти присуджуються, як правило, у грошовій формі.

Таким чином, позови, що впливають з обов'язку членів сім'ї по утриманню, є важливою складовою сімейних відносин. Ці позови забезпечують фінансову підтримку для тих, хто не може забезпечити себе самостійно, та є гарантією виконання обов'язків між членами родини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : Кабінет Міністрів України, 2013. 96 с.
2. Обов'язок дітей утримувати батьків. URL : <https://legalaid.gov.ua/novyny/obov-yazok-ditej-utrymuvaty-batkiv/> (дата звернення: 10.10.2024р.)
3. Постанова Верховного Суду від 12 січня 2022 року у справі № 640/15771/19 (провадження № 61-11061св21) URL : https://verdictum.ligazakon.net/document/102562594?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03 (дата звернення: 12.10.2024р.)
4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 10.10.2024 р.)
5. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III.